

2004 / 1.

Ára: 400 Ft

folkMAGGazin

XI. évfolyam, 1. szám

ÚJÉVKÖSZÖNTŐ

NÉPTÁNCANTOLÓGIA

2003

2004. február 7. szombat, 10.30 óra
ERKEL SZÍNHÁZ
(1081. Bp. Köztársaság tér 30.)

KÖZREMŰKÖDNEK:

Alba Regia Táncgyűlés – Solihalménvár
Apta Táncgyűlés – Apta
Budapest Fővárosi Bonták Táncgyűlése – Budapest
Cirkalom Táncgyűlés – Tapolca
Figurás Táncgyűlés – Nyíregyháza
Forrás Néptáncgyűlés – Széchenyhalom
Jézuság Népi Együttes – Jászberény
Kálvénusi Táncgyűlés – Gyomaendrőd
Nyírség Táncgyűlés – Nyíregyháza
Somogy Táncgyűlés – Kaposvár
Számos Kamara Táncgyűlés – Püspöny
Tanac Néptáncgyűlés – Pécs
Választ Táncgyűlés – Budapest
Zalai Táncgyűlés – Zalaegerszeg

Rendező: Diószegi László

Jegyek kaphatók:

Martin György Néptáncszövetség
(1002. Bp. Lendvai u. 75. Tel.: 209-5000)
Erkel Színház
(1081. Bp. Köztársaság tér 30. Tel.: 323-0540)

NÉPTÁNCOSOK BÁLJA

2004. február 7. szombat, 18-tól 02 óráig
ALMÁSSY TÉRI SZABADIDŐ KÖZPONT
(1077. Bp. Almássy tér 6.)

MUZSIKÁLNAK:

ERDŐSZOMBATELKI ZENEKAR
(Erdély)
SZIKES BANDA
ZURGÓ EGYÜTTES

KÖZREMŰKÖDNEK:

Antal Tibor (Gyermektáncok)
Átszabóki Népszenekek (Fehérvár)
Hagyományörző táncosok Zolobaljáról (Fehérvár)

Jegyek a helyszínen kaphatók

HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYÜTTESK BEMUTATÓJA

2004. február 7. 15.00 · HAGYOMÁNYOK HÁZA

Rendező: Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

tel.: 201-4492 · e-mail: hera.eva@hagyomanyokhaza.hu

GYERMEKTÁNCANTOLÓGIA

2004. február 8. 16.30 · ERKEL SZÍNHÁZ

Rendező: Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesület

tel./fax: 322-2893

ÖRÖKSÉG

8. A Muzsikás és Sebestyén Márta a Zeneakadémián
Abkarovits Endre
10. Őstánc
Záhonyi András
11. Tanácskozás a tájházakról
Szablyár P. - T. dr. Bereczki I.
12. Rece-Fice születésnap
ifj. Vitányi Iván
14. Beltine - Celtic folk
16. Alkotóház Magyarpolányban
Sipos Tekla
18. Keskeny ablakon át nézve
Dreiszigler Kálmán
20. Mátyás, az igazságos...
Demeter László
22. FOTÓGALÉRIA: Pecsics Mária
27. Lányi Ágoston
dr. Kiss Gáborné, Pesovár Ernő
28. Megemlékezés Lányi Ágostonról
Fügedi János
30. A rókatáncról a mahaláig
Darmos István
31. Lemezkiadó a periferián - III.
K. Tóth László
32. Egy világjáró zenekar
Abkarovits Endre
36. Martin György és a folklórmozgalom kapcsolata
Héra Éva
37. Novák Ferenc Martin-émelei
Vasvári Annamária
42. A cajúšárok földjén
Ónodi Béla
44. Ég és föld kapuja egybenytva
Soós János
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

POKLADA

A busójárás és változásai Mohácson

A busójárás napjainkra már idegenforgalmi látványosság, a televízió, rádió révén az egész ország ismeri, sőt még külföldön is nagy hírnévre tett szert ez az ünnep. Ebből kifolyólag busójárás vasárnapján – ami húsvét vasárnapját hat héttel előzi meg – hatalmas néptömegek lépik el Mohácsot. Mindez számtalan változást indukált a szokásban, mondhatni: a szokás már nem önmagáért van – még ha fájó is ilyen kijelentésünk.

A régi mohácsi farsang a Kiscsütörtökkel [farsang vasárnapját megelőző csütörtök], a gyermekek farsangjával kezdődik, bár volt egy hosszú időszak, hogy ez elmaradt, és szigorúan vasárnapra korlátozódott az ünnep. A busójárás sikerére való tekintettel a mohácsiak identitástudata is fokozatosan fölébredt, számtalan rég elmaradt mozzanatot emeltek ki a „süllyesztőből”, vagy több-kevesebb stílusérzékkel újakat kreáltak. Mindezek azonban nem hagyományos szerepükért, hanem látványosságukért nyertek újra létjogosultságot. A régi gyakorlat szerint Kiscsütörtökön a gyermekek álöltözetben házról házra járnak. A fiúk régen leányruhába öltöztek, napjainkban azonban már léteznek „kisbusók” is, és minden gyerek annak akar öltözni, még a lányok is. A maszkfaragók is idejekorán „kiszagolták” ezt a ténytet, sorra készítik a gyermekek méretű álarcokat, busó maszkokat. Hajdan harisnyával, kendővel, papíralarcral fedték el arcukat. A gyermekek farsangolása régen adománygyűjtéssel párosult – ma már ez nem divat.

A felnőttek farsangja farsangvasárnap veszi kezdetét. A szokásban résztvevők el-

különlülnek „strašne buše” – félelmetes busók, ill. „lipe buše” – szép busók alakjaira, valamint a már említett új alakokra, „male buše” – kis busók, a gyerek busók alakjaira. A busójárás karneváli jellege, az öltözetek sokféleségét tekintve egyre inkább a „strašno bušo” – félelmetes busó alakjára korlátozódik. Ők viselik a jellegzetes maszkot, amely a birkabőrrel együtt az egész fejet takarja, nemcsak az arcot. Testükön is birkabőrbe vannak bugyolálva, és sokak [Bácskában, Baranyában élő délszláv népcsoport] gatyát, csizmát viselnek. Régen a gatyát minden esetben szalmával tömték ki, hogy fokozzák a hatást, újabban ez is kezd elmaradni, feltehetően kényelmetlen volta miatt. A birkabőr övvel van összefogva a derekukon, ezen lógnak a hatalmas kolompok. A „lipe buše” szép busót jelent. Ebbe a kategóriába a női alakok tartoznak, többnyire lefátyolozott arcú, sokác női viseletbe öltözött nők vagy férfiak. Jellemzően pacskert [kötött, börtalpu, sokác lábbeli], bütykös harisnyát, térdig érő bő szoknyát, sokác flitteres inget öltenek magukra. Alig látni már jankelét [teitől talpig fekete harisnyába öltöztetett ördögyszerű figura piros szarvakkal], amely

ugyan német, osztrák hatásra került be a szláv eredetű busók közé, de szervesen hozzátartozott a mohácsi busójárás alakjaihoz, sokkal inkább, mint bármely más zsánerfigura. Régen állatfejet formázó maszkok is jellemzőek voltak a busójárásra, személy szerint ezekről csak könyvből, archív felvételeiről értesültem.

Az év legfőbb, a legnagyobb előkészületet igénylő ünnepe a városban minden kétséget kizáróan a busójárás. A leendő busók már ősszel nekilátnak maszkjuk elkészítéséhez, ehhez tapasztalt maszkfaragók tanácsait veszik igénybe, vagy megrendelik maszkjukat, amelyet a mester az előzetesen felvázolt elképzelések alapján és méretre készít el. Régen mindenki saját magának csinálta, minden maszk egyedi volt, nem lehetett azokat kategóriákba sorolni, hogy ez most egy „Englert-féle”, az meg egy „Kunovszky-féle” stb. maszk [*Englert Antal és Kunovszky János jelenleg is élő mohácsi busómaszk faragók*]. Korábban a maszkfaragó mesterek sem rendelkeztek speciális eszközökkel, minden szerszámuk egy kisbalta volt, amivel „kinagyolták” az álarcot, meg egy cigányfűrő, amivel a szemnek való lukakat kifúrták. Festék helyett állat vérét, többnyire disznóvért használtak, mert abból sok volt ilyenkor, és sűrűsége miatt amúgy is a legalkalmasabb arra, hogy a fát befogja.

A házaknál már hetekkel előtte megindul a készülődés, disznót vágnak, takarítanak. Maga az ünnep farsang vasárnapja előtti csütörtökön, Kisfarsang napján kezdődik. Ekkor a gyerekek öltöznek be, és a Kóló térre vonulnak, ahol néhány jankela ijesztgeti őket. Ők nem szoktak kimenni a városba, hanem a „Sokac negyed” ismerős házaiba térnek be; mindig oda, ahol ismerik őket, és ahol vélhetően örülni fognak nekik. Amelyik háznál komolyan készülnek a farsangra, ott már Kisfarsang napján fánkot sütnek, az utána való napon pedig az asszonyok főzik a kocsonyát a farsang há-

rom napjára, mert ha jön a vendég, azt bármikor lehet tálalni. Szombati napon megfőzik a „szármát”, a töltött káposztát. Ez is olyan étel, amit csak meg kell melegíteni.

Vasárnap reggel kereplőszóra ébred a Sokac negyed. Minden háznál a gazda egyszer-kétszer megforgatja a hatalmas, félméteres kereplőt [*kis falapjaival csattogó, forgatható nyeles eszköz*], a szomszéd udvarokból válaszolnak rá, ez egyszermind jeladás arra, hogy meglátogathassák egymást, és pálinkázzanak. Reggeli után elindulnak a városba, hogy távolabbi ismerőseiket is felkeressék. A beöltözésre csak délután kerül sor. A vasárnap valamikor egy karneválszerű felvonulás volt, beöltözött ki mibe akart. Ki menyasszonynak, ki vőlegénynek – a lányok általában fiúknak, a fiúk pedig lányoknak. Összeverődve, öten-hatan-nyolcan, egy zenekar kíséretében, kurjongatva, énekelve vonultak ki a fő utcára, ahol általában nagy tömeg fogadta őket. A nem busó jelmezű karneválszerű felvonulása az 1930-as évek után fokozatosan megszűnt, és az identifikációs okok miatt is reprezentatívabb busó jelmezűek vették át a hatalmat. A helyi idős emberek még ma is egybehangozóan állítják, hogy az igazi busójárás nem vasárnap hanem kedden van, farsang temetése napján. Ekkor beöltöznek még a hatvan-hetven éves emberek és asszonyok is, és kivonulnak a máglyához, amit pár éve már a vasárnapi napon is meggyújtanak, de eredetileg az ünnepnek ezen mozzanata a keddi farsangtemetéshez, azaz téltemetéshez köthető. A vasárnapi tűz meggyújtása turisztikai okokkal indokolható.

Az 1950-es évektől minden évben készítének egy koporsót, amelyet külön székéren a busók hurcolnak végig a városon. A koporsóra az előző év dátumát, valamint a „Farsang – Poklada” feliratot festik. A koporsó rituális elégetését – mely a tél, a hideg elpusztítását hivatott szimbolizálni – napjainkban már vasárnap is véghezviszik, külön

készítének vasárnapra és keddre is egy-egy koporsót. Este nyolc óra körül, mikor már a máglya elhamvadóban, a tűz körül táncolók, illetve szemlélődők szétszédnek, hazamennek átöltözni, hogy az esti sokac bálon méltó holmit viseljenek. A farsang vasárnapja régen és ma is a „Sokac bállal” zárul a Művelődési Házban, fiatalok, idősebbek részvételével. Az 1950-es évektől a '80-as évek végéig a „kultúrgárda” – Kőváry Magdi néni vezetésével – színdarabbal készült erre az alkalomra.

A mulatás hajnali négyig tartott, az idő tájt volt záróra a kultúrházban. A fiatalok azonban nem tértek nyugovóra, hanem a bálban fölfogadott zenészekkel, valamint a bálban szórakozásból résztvevő zenészekkel – tudvalevő, Mohácson nagyon sokan keresik a kenyerüket zenéléssel – nótázásba kezdtek, és még akkor hajnalban, házról házra járván fölkeresték ismerőseiket, ahol kocsonyával várták őket, énekeltek, mulatoztak – és ez így ment megállás nélkül, egészen kedd éjfélig. „*Nem volt lefekvés, hanem ez volt a farsangolás!*” Csak azok tértek haza, akik busóknak öltöztek.

A gyülekező kedden is, akár csak vasárnap, a Kóló téren történik. Amíg mindenki csatlakozik, addig kólóznak, táncolnak. Régebben a zenészek gyalogosan, viseletben kísérték őket zeneszóval, házról házra. Napjainkban mind a Kóló tér, mind a Széchenyi tér hangszórókkal van tele, a sokác táncmuzsikát az egész városban hallani. Ezzel megoldódott az a probléma, hogy egy ekkora méretű tömeg folyamatosan el legyen látva zenével, ám jócskán veszített abból a hangulatából, amit a közvetlen zene élménye jelent. A házról házra járás helyett a zenészeknek új feladat jutott: a Széchenyi téren felállított színpadon kell műsort adniuk, ami a nagy hidegben nem éppen élvezetes elfoglaltság. Ilyenkor a helyi táncsoportok is fellépnek, a zenekaroknak – önállóan előadott műsoruk mellett – őket is kísérniük kell.

A busójárás szokásrendjébe számtalan új elem épült be, ezek létrejöttét elsősorban az idegenforgalom motiválta. Ilyen például a „zenés ébresztő”. Farsang vasárnapjának reggelén, nyitott platójú teherautókon énekelve, muzsikálva, nagy csapat táncos és zenész járja körbe a várost, egy-egy ponton megállnak, leszállnak és táncolnak egyet, a zenészek pedig húzzák a talpalávalót. A várost körbejárva visszamennek a Széchenyi térre, ahol megkezdődik az egybegyűlt hatalmas tömeg tánca tanítása. A színpadon egy zenekar várja a tér közepén álló táncsnár utasításait. Erősítőik nélkül valóban kilátástalan lenne az a feladat, hogy ekkora tömeggel egy ember megértesse magát.

Mire a sokác táncok tanítása befejeződik, delet harangoznak, s ki-ki megy ebédelni. Egy óra körül mindenki a „Sokacrévhez” vándorol, ahol hatalmas máglyát raknak, és ide várják a Szigetről csónakon átkelő busókat. A hiedelem szerint az első busók a Mohácsot megszálló törökök elijesztésére öltöttek birkabőrt és félelmetes álarcot. A Szigetről csónakokon jöttek át, és álmukban lepték meg a törököket, akik babonás népség lévén, azt hitték, ördögökkel állnak szemben. Ezt a hiedelmet eleve-níti fel a busók csónakos átkelése. Ezzel kapcsolatban az 1960-as években volt még példa egy „földről jött” kezdeményezésre: a Széchenyi téren török sátrakat állítottak fel, egyeseket törököknek öltöztettek, és eljártatták velük a városból való kiűzetést a legenda alapján. Mindez azonban túlságosan mesterkéltnek, a busójárástól, a sokácoktól, a szokás hagyományos mivoltától teljesen idegennek bizonyult, így kétszeri-háromszori kísérlet után felhagytak vele.

A legújabbban keletkezett – természetesen szintén fölülről irányított – szokás a farsangi koporsó vízre bocsátása. Az I. világháborúig a busójárás csak Mohács térségére terjedt ki. Legfeljebb a legközelebbi községből látogattak ide, de akkor is csak kedden. A mohácsi városvezetőknek eszükbe jutott, hogy lehetne ebből egy kis „mutatványt” csinálni, hogy a turistákat idecsalogassák. Az akkori városi tanácsi fogalma-

zó, Horváth Kázmér és a Sokackör [*mohácsi sokácok magyar olvasóköre*] akkori elnöke (korábban a Belvárosi Iskola igazgatója), Petrovics Károly szívvel-lélekkel ápolták a busójárás hagyományát, és mindent megtettek, hogy szaporítsák a busók taborát. Ekkoriban jött divatba, hogy egyes busókat tárgy-, ill. pénzadománnyal jutalmazzanak. A '30-as évekre már nagyon népszerű lett a busójárás, és a II. világháborúig az is maradt. Azt követően, a Rákosi-rendszerben betiltották a megromlott jugoszláv-magyar helyzetre való tekintettel. A „Tito láncos kutya”-ként emlegetett délszláv nemzetiségeket teljes mértékben diszkriminálták, hozzájuk elenségesen és bizalmatlanul viszonyultak. A busójárásban is a kémek beszivárgásának lehetőségét látták. Azért így is élt a szokás, csak nem mentek ki a fő utcára, hanem a rokonok a sokác negyeden belül egymást látogatták.

A kommunista rezsim ellágyulásával „nemzeti értékeink ápolása” címszó alatt ismételtlen igény támadt a busójárás felvirágoztatására. Ekkoriban fizetéssel próbálták előcsalogatni a busókat, ami egyáltalán nem is bizonyult könnyű feladatnak.

A '60-as évek hamvába holt kezdeményezése a már említett török sátrak állítása, Sík Ferenc részéről. Három alkalommal került erre sor. A szokás egyébként más rendszert is megihletett, nevezetesen Sára Sándort, aki ekkoriban készített filmet a bu-

sójáráról Raffay Anna forgatókönyvíróval és Sárosi Bálinttal együtt, aki a film zenéjét szerezte, bravúrosan beledolgozva a sokác népzénetét. Ez korántsem dokumentumfilm, ám, mindennemű megformáltsága ellenére, a busójárás valódi hangulatát remekül visszaadja.

Mára nincs fizetség, sőt a busók fizetnek – éves tagságot –, mégis sokan öltöznek be, szerencsére. Megemlíteném, hogy a farsang három napja alatt egy busó ingyen ihat bármelyik kocsmában – legalábbis bort –, s a bálban sem kell fizetniük semmiért.

A busók

Ha valaki busónak öltözik, azt semmi esetre sem az otthonában teszi. Megbeszélik, melyik házban fognak öltözködni, ott összegyűlik tíz-tizenöt férfi. (Ma már előfordul, hogy nők is beöltöznek.) Mindennek az a jelentősége, hogy ne tudják meg, melyik maszk mögött ki van, hiszen ha egy udvarból sok busó jön ki, nem lehet megállapítani, kik lehetnek azok, mintha mindenki egyesével a saját udvarából jönne ki. Régen minden spontán szerveződött, a gyülekezőtől a házról házra járáson át a tűzgyújtásig, ijesztgetésig stb. Nem voltak meghatározott szerepkörök, a busók egymás között megállapodtak, hogy hol öltöznek be, a többi jött magától. Napjainkra a busóknak szinte felépített társadalmuk van, sajátos tisztségekkel, szerepkörökkel, hierarchiarendszerrel.

Jelenleg Mohácson három busóklub működik, élükön az idősebb korosztályhoz tartozó „busó főnökkel”. A tagok éves tagságot fizetnek, tagkönyvük van, cserébe komplett busófelszerelést kapnak az alkalomra. A három klub – jó esetben – összehangoltan működik, felosztva egymás között a feladatot, ami alapvetően az, hogy a város minden pontjára jusson busó, aki a nagyra nőtt tömeget szórakoztatja. Vannak egyéb, előre meghatározott feladatok is, amelyeket a klubok igyekeznek egymás közt megosztani. Ilyen a koporsóvivők táborra (ők hurcolják speciális szekéren a farsangi koporsót végig a városon, le a Dunához, illetve a máglyához), a máglyafelelősök táborra (ők rakják és gyújtják meg a máglyát), a „tüzér-busók” (akik az ágyút sütögetik), a csónakon átkelő busók stb. (Az ágyú, mint új szokáselem beilleszkedése szintén nem volt problémamentes, bár ez nem kontinuitásbeli hanem egész egyszerűen gyakorlati ok: az első alkalommal ugyanis, amikor el-sütötték az ágyút, a légnyomás hatására a téren szemközt álló Polgármesteri Hivatal összes ablaka kitört. Azóta minden ablakot ki kell nyitni az ágyúsütögetés idejére.)

Az eszközhasználat változásai

A lóval vontatott tárcsa, amelyet a '30-as években találtak ki, változatlanul előkerül ilyenkor, három busó kapaszkodik rajta, s

a tárcsa a vonóerő hatására körbe forog. Az első ilyen készítésére Kunovszky János jól emlékszik, hiszen a saját udvarukban állították össze, amikor ő még gyerek volt. Valamikor a rönkszállító tutajok egész Mohácsig ereszkedtek le, az itteni fatelepekig. A rönkök felemelése a tutajokról egy hatalmas fakerék segítségével történt. Egy ilyen kerék lett aztán hozzáerősítve egy kiselezett *vilandushoz*, valamint egy *tengődarabhoz*. Egyvalaki ült a lóra, egyvalaki vezette, és három busó ült a kerékre. Az első busók: két kovács és egy bognár. Név szerint: Kulutácž Đuro, Plavšić Lazo és Tadić Mišo, mind sokákok.

Az új keletű „busó szállító eszközök” nagyméretű, farostlemezéből készült álarc-cal feldíszített kistraktorok, pótkocsijukon nádból készült bódé. A kereplők mérete is átalakult: a vásári árusok bódéinál a hagyományos méretű kereplőkhöz képest feleakkora kereplőket lehet kapni, ezek inkább gyerekjátékként, emléktárgyként funkcionálnak, hiszen a turisták számára készülnek. A valódi busók hagyományos kereplői úgy félméteres, masszív darabok, de újabban találunk igazán extrém méretűeket is.

Az ünnep termékenységvarázsló jellege újabban a vásári árusok portékáin is megmutatkozik: ilyenek azok a pajzán, erotikus nyalókák, amelyek női és férfi genitáliát mintáznak.

A régi időkben a busók tarisznyájából nem hiányozhatott két *kabak* [tökből készült, innivaló tárolására alkalmas butykos], egy kisebb és egy nagyobb. A kisebbikben pálinka volt, a nagyobbikban bor. Állítólag ebben nem hűlt ki olyan nagyon, hogy attól a bunda alatt kiizzadt busók meghűltek volna. Napjaink kistraktorának nádsátras utánfutóján fő busó-kellékként a kannás bor mindig megtalálható.

Nagyon ritkán látni talán már busó válon a sokákok vízfordó fáját, az *abramenicát*. Az a busó, amelyik ilyet visz, a szíve választottjának viszi ajándékba. Ez a gesztus tulajdonképpen annak záloga, hogy hamarosan kérőként fog jelentkezni. Az abramenicát vivő busó csak az udvarba ment be, bezörgetett az ajtón, majd az abramenicát a falhoz támasztotta. Általában már számítottak rá. Készítőjéről sokat elárult egy ilyen vízfordó fa, amelyet szokás volt szépen kifesteni és tükrökkel díszíteni. A menyasszony újmenyecskeként kapta csak meg, és aztán ezen hordta a Dunáról a vizet főzéshez, mosakodáshoz, sőt ivóvíznek is.

Mentalitásbeli változások

Bármennyire is változott az eszközkészlet, bármennyire is kiegészült a busójárás számtalan új mozzanattal, elemmel, amelyekkel a szokás hajdani jellege jóformán teljesen átférfalódott, a legnagyobb változás mégis, úgy tűnik, a mentalitásban következett be.

A hajdani busók komolyan vették a feladatukat, tisztában voltak szerepük létjogosultságával, viselkedésük belülről fakadóan azt az állapotot tükrözte, amikor a szokás még önmagáért létezett, a termékenységért, a tél elűzéséért, a tavasz köszöntéséért. Nem volt kérdéses a számukra, mit kell tenniük, hogyan kell viselkedniük.

A mai busók – tisztelet a kivételnek – mindennek súlyát nem érzik át, számukra a busójárás nagyon kedvelt és izgalmas esemény, amikor nyilvánosan is lehet heccelődni a lányokkal, és nem utolsó sorban inni, mint a kefekötő. Ebből kifolyólag az ijesztgetés stílusa is már egészen más. Nagy többségük céltalanul lödörög, csak vonul a tömeggel együtt.

Régen az álarc levétele elképzelhetetlennek számított, egyik busónak sem jutott eszébe ilyesmi. *„Az már nem volt busó, aki egyszer fölemelte a maszkját, és valaki látta.”* Annak ellenére nem tettek ilyet, hogy a maszk egész napig tartó viselése komoly fizikai fájdalmakkal jár, a kemény faálarc feltöri az orrot, s alig-alig lehet kilátni belőle, egészében véve tehát nagyon kényelmetlen (saját tapasztalattal is rendelkezem, milyen elviselhetetlen ez a viselet). Míg a hajdani

busók elváltoztatták hangjukat és járásukat is, hogy még arról se lehessen felismerni őket, a mai busók nyugodtan leveszik a maszkot, ha már „megunták a kiképzést”. A nők beöltözése – amely a maszk levételével még nyilvánossá is válik – végképp olyan dolog, ami régen teljesen értelem nélkülinek minősült volna.

A legenda szerint busójáráskor a haragosok bosszút állnak egymáson, ahogyan ezt a véget nem érő, rengeteg versszakból álló hangszeres ének, a Bečarac is mutatja:

*„Jedva čekam da poklade dođu
Da na grdim na koga se srdim.”*

(Magyarul: „Alig várom, hogy jöjjön a farsang / Hogy haragosomon bosszút álljak.” Az énekelt versszakokat hangszeres közjátékok választják el, ilyenkor a tempó is fölgyorsul, majd az újabb versszakra visszalassul.)

Egyik alkalommal pár busó meghempergetett a havas árok latyakjában néhány tisztviselőt, mire azok följelentést tettek, és bírósági ügy lett belőle. A bíróságon azonban elutasították őket, mondván, hogy farsangkor a busók törvényen kívül állnak. Aki nem akar így járni, kerülje a busókat!

Farsang temetésének estjén, miután elhamvad a tűz, éjjel tizenegy órakor megszólalnak a harangok. Az egy teljes órán át tartó harangszó a farsang és egyben a tél végének beálltát jelzi, valamint a böjt kezdetét. Innentől kezdve hét hétig nem ehettek húst vagy zsírosat, csak vasárnap.

Zárszó

A busójárás évről-évre változik, alakul, egyre inkább távolodik lényegi mivoltától, s válik teljességgel csupán idegenforgalmi látványossággá. A szemünk előtt lejátszódó változás fájó, de törvényszerű – így is örülünk, hogy van busójárás, s hogy olyan sok a lelkes ember ezzel kapcsolatban. Az is teljesen érthető és elfogadható, hogy a soká-cok büszkéik hagyományaikra, és a busójárás az ő identitásukat hivatott erősíteni. Az utóbbi években azonban a változások számomra érthetetlen, értelmetlen és elkeserítő jelenségeket produkáltak.

A hazai nemzetiségek úgy tűnik, túllontúl magukra vették a délszláv háború okozta, az anyaországi szerbek és horvátok közötti összebékíthetetlenséget. Ezt mutatja az a törekvés is, hogy a bálokon, zenei multságokon mesterségesen szétválasztják a táncdallamokat, a zenészeket származás, nem pedig képesség alapján fogadják meg, stb, stb. Hiába a sok nagyon jó képességű zenész, a Horvát Önkormányzat számára csak egy létezik. Ezt a tényt már – úgyahogy – lassan meg is szokjuk. Kicsit még bosszankodunk ezeken a dolgokon, közös

témát kínál a szituáció képtelen volta, vagy inkább már csak megmosolyogjuk, ha pl. éjfél tájban a horvát konzul távoztával, hirtelen szerb muzsika csendül fel, és az addig visszafogott, kínos óvatosságú hangulat egyszeriben kivirul, a bál élettel telik meg. És ez így van busójáráskor is, azaz farsang napján, amikor engedni kellene a magunkra erőltetett pózból, amit nap mint nap érez az ember az élet bármely területén.

De sajnos ez még nem minden. A tendencia fokozódik. A hajdani busótemetés keddjének felejthetetlen báljai úgy tűnik, már a múlté. Először a Sokackörből – a keddi báloknak hagyományosan otthont adó kis épületből – személyes ellentétek miatt a nagyobb, jóval barátságosabb Művelődési Házba került, szigorúan „meghatározott” zenekarral. Az ismerősök persze itt is összegyűltek, mégiscsak jól éreztük magunkat. A legmellbevágóbb esemény tavaly következett be. Abban a hitben érkeztem a bál színhelyére, hogy az év legjobban várt eseményén fogok részt venni. Az

ajtot két nyomozó állta el. Szigorúan csak a Horvát Önkormányzat által szétküldött meghívólevelekkel lehetett bemenni, ilyen meghívójuk pedig még az olyan szerb vagy cigány zenészeknek sem volt, akiknek jóval több közük van a busójáráshoz, mint a jelenlévők legtöbbszörének vagy magának a horvát konzulnak. Ismerősök révén végül mégis bejutottam, de hogy minek, nem tudom. A jelenlévő busók és horvát reprezentánsok gyerekes féltékenységgel magukhoz ragadták, kisajátították a bált, megtettek mindent, hogy kiküszöböljék a „kellemetlen tényezőket”, és ebbéli igyekezetükben pont azt nem vették észre, hogy a lényeg hiányzik: a jókedv. A hangulat egyenesen szálnalmas volt. Keserűséggel töltött el. Értetlenül álltam a dolog képtelensége előtt, hiányoztak a jó barátok. Minden változást nehezen visel az ember, de az értelmetlen változást végképp. Ilyen sem volt még, hogy éjfél előtt jöjjenek el egy sokácábólól.

Avar Panni

(A szerző fotói Mohácson, 2000-ben készültek.)

A Muzsikás és Sebestyén Márta a Zeneakadémián

– ÉLŐBEN ÉS LEMEZEN –

2003 karácsonya előtt került sor a Periferic Records támogatásával indított „Határon túli magyarok zenéje” sorozat harmadik rendezvényére, ahol a házigazda szerepét Sebestyén Márta és a Muzsikás töltötte be. Ugyanezen az estén volt először kapható az együttes legújabb lemeze, amely egy korábbi zeneakadémiai koncertjükből készített válogatás.

Mint Böszörményi Gergely, a Periferic Records vezetője közléséből megtudhattuk, a sorozat a kölcsönösség igényével jött létre: határon túli előadók hozták el ide kultúrájuk gyöngyszemeit, s az előadást viszonzásul a szomszédos országokban is bemutatnák. Egyelőre – megfelelő anyagi források híján – csak az előbbit tudják a rendezők biztosítani, de hogy ne csak az itteni nézők élvezhessék a sok befektetett energia árán létrejött műsort, ezúttal négy másik városba is „elviszik”.

A Muzsikás nem először lépett fel a Zeneakadémián – igaz, ahhoz a világ legrangosabb komolyzenei színpadain is zajos sikereket kellett aratniuk, hogy a hazai zenei képzés fellegráának színpada megnyíljon előttük. Kezdetül azt kívánták bizonyítani, hogy a népzene más zenei műfajokkal egyenrangú, s évek óta azon munkálkodnak, hogy az ezek közé mesterségesen emelt falakat lebontsák. Első itteni koncertjeiken azonban úgy jelent meg a népzene, hogy egyúttal az abból sarjadó, táplálkozó komolyzenei műveket is megszólaltatták. Bartók, Kodály művei adtak ily módon igazolást a hagyományos paraszti zene bemutatására. Ez volt a második alkalom (2002 karácsonyán a Szászcsávási Zenekarral léptek fel), amikor a műsort kizárólag a népzene alkotta a saját jogán. A mostani fogadtatás is igazolta, hogy ez nem túlzott merészség. A zsúfolásig telt nézőtér egyaránt honorálta a világhírű együttes és határon túli vendégeik produkcióit. Nem hinném, hogy ezúttal bárkiben is hiányérzet maradt, hogy jó lett volna egy kis komolyzenét is „becsempészni” a műsorba.

Elhangzott, hogy akár „playback”-ről is mehetne a műsor, mert az előcsarnokban máris kapható a „Muzsikás és Sebestyén Márta a Zeneakadémián” lemez. Az természetesen egy korábbi, a 2003 tavaszi koncert anyagának rövidített változata, amelyen a debreceni Pro Musica Leánykar működött közre Szabó Dénes vezetésével, Bartók- és Kodály-feldolgozásokkal.

A Muzsikás együttes 1999 óta minden évben adott a Zeneakadémián egy olyan koncertet, ahol a nagy magyar zeneszerzők előtt tisztelegtek, bemutatva azokat a népzenei darabokat, melyekből Bartók és Kodály építkezett. Az új lemez Muzsikás-számait többnyire ilyen dallamokat tartalmaznak, ha nem is volt olyan törekvés, hogy mindegyik mellé odaillő feldolgozást is. Egyébként – ahogy a zenészek is vallják –, a komolyzenei műben nem okvetlenül egy falusi dallam felbukkanása, hanem önmagában a mű szellemisége, harmónia- és ritmusvilága is mutathatja a népzenei gyökerek jelenlétét. A Bartók Album világsikere nyilván ösztönzően és bátorítóan hatott a muzsikásokra, s az évek folya-

mán több neves vendég lépett fel ilyen jellegű koncertjeiken, melyek felvételeiből remélhetőleg további lemezek is megszületnek.

Sajnálatos módon a jelen koncertet nem rögzítették, pedig néhány csúcspontja méltán megérdemelte volna. Bár a Muzsikás együttes saját számait máskor és máshol is meg tudja ismételni felvétel céljából, a vendégek produkcióival fűszerezett előadás hangulata mindig egyszeri. A Muzsikás rajongói ugyan megszokhatták, hogy az együttes állandó táncosai, „Fecske” [Tóth Ildikó] és „Batyú” [Farkas Zoltán] révén kitűnő szemléltetését kapják a népi tánczenére járt hagyományos táncoknak, ezúttal a kalotaszegi Méráról érkezett Muszka Bene György és felesége, Ilonka személyében olyan fiatal előadókat láthatott a közönség, akik saját tájegységük táncait mutatták be igen magas színvonalon. Az este első nagy ovációja őket illette.

A Moldvából származó, de Budapesten élő Petrás Mária nem ismeretlen a magyarországi közönség előtt. Ő különleges tehetség, aki több művészeti ágban megmutatta már képességeit. Népi valóságosságtól ihletett kerámiáiból sorra nyílnak kiállításai, de az ének

és zene területén is egészen eltérő műfajokban hallhatjuk. Ezen a koncerten is hallhattunk tőle vallásos népéneket, táncdallamokat, sőt még sámándobon is játszott. Különleges élmény volt a Sebestyén Márta és Petrás Mária által közösen előadott dal; csodálatos összhangban énekeltek.

Az est vendége lett volna Manezses Márton, magyarszováti primás is, aki sajnos betegsége miatt nem tudott eljönni. Sebestyén Márta viszont előadta a tőle tanult *Szerelem, szerelem* kezdetű – az „Angol beteg” c. film révén világszerte ismertté vált – dalt, ezúttal olyan feldolgozásban, amilyenben eddig még nem hallhattuk tőle.

Sebestyén Márta egyébként néhány nappal a koncert előtt kapta meg az első ízben kiosztott Prima Primissima-díjat a népművészet-közművelődés kategóriában. Vártam, hogy ez is szóba kerül a koncerten, de ez elmaradt. Lehet, hogy az előadás eredeti funkciójáról nem akarták ezzel elterelni a figyelmet.

Az előadás derűs színfoltját jelentette a felvidéki Oláh Dezső cimbalmos szereplése, akinek játéka azt bizonyítja, hogy még mindig mennyi jelentős, de már idős népzeneész lehet határainkon túl, akiről ideát szinte semmit nem tudunk. Az előadás oldott légkörére jellemző, ahogy Hamar Dániel elmondta a nézőknek, hogy a már erősen nagyothalló cimbalmos nem érti, a nagy siker ellenére miért nem játszhat még egy kis ráadást. Csoda, hogy a produkció alatt fel sem tűnt ezen fogyatéka a nézőknek (legfeljebb a primás, Sipos Mihály jelzéseiből egy-egy váltásnál), s mennyire ritmusban tudott maradni a többiekkel.

A koncert sikere láttán újfent elgondolkozhatunk azon, hogy miért kell egy hazai együttesnek először a világ legjelentősebb koncerttermeiben bizonyítania ahhoz, hogy itthon is telt ház reményében nyíljanak meg előtte a legfontosabb színpadok, s vajon más együttesek miért nem próbálnak a Muzsikás nyomában hasonló vállalkozásokba fogni.

Abkarovits Endre

*A mérái Muszka házaspár
(A szerző felvétele)*

ZENEAKADÉMIA

FILHARMÓNIA
BUDAPESTI KHT.

2004.
február
2.
hétfő
19.30

A BARTÓK VONÓSNÉGYES és a MUZSIKÁS EGYÜTTES

hangversenye

Exkluzív
támogató:

Támogató:

Jegyek válthatók:

Filharmónia Bp. Kht.
VII., Madách út 3.
Zeneakadémia
VI., Liszt Ferenc tér 8.
MATÁV Zenekar
Jegyirodája
VI., Nagymező utca 19.
Rózsavölgyi Jegyiroda
V., Szervita tér 5.
Ticket Express
VI., Andrassy út 18.

Közreműködik:

SEBESTYÉN MÁRTA

Műsoron részletek Bartók Béla műveiből
(4. vonósnégyes • 44 duó • Román népi táncok • Sonatina)
Kodály Zoltán 2. vonósnégyeséből,
a Marosszéki táncokból, valamint
gyimesi, moldvai, máramarosi, szászcsávási,
méhkeréki dallamok

ÖSTÁNC

Ökrös Csaba és Kobza Vajk koncertjéről

„Östánc. A magyarság ősi lelkületének hordozója. Örömböző. Az Östánchoz kelletik: a hegedű zengése, a koboz pengése, a dob dobbanása, a furulyák duruzsolása. Az ősi magyar népzene keleties hangzása tárul fel az Östánc dallamvilágából, új életet teremtve. Népünk a Naptól jött. Ahogy lelkünk fénymagjai felragyognak, úgy lejtünk táncot ezen ősi magyar zenére. A magyar lélek az ösritmuson és a szíven keresztül életfánk ágaira új hajtást varázsol. Az Östánc egy hajtás, mely évszázadok vihara után ismét lélegzik.”
(Kobza Vajk és zenésztársai önvalloása)

Ökrös Csaba, Kobza Vajk és barátai nagyszerű zenei produkcióval mutatkoztak be a Pesti Vigadóban. A romantikus stílusban újjáépített épület egykoron Pest társadalmi életének egyik központja volt. 2003. november 22-én ismét azzá vált, amikor az autentikus magyar népzene egy műsorban szólalt meg a XVII-XVIII. századi kódexekben feljegyzett magyar dallamokkal.

A több mint 200 néző vastapsa jelezte, hogy a zenészek nagyszerűen ismerték fel az ősi magyar zene iránti növekvő érdeklődést. A közreműködő muzsikások hűek maradtak saját zenei elképzelésükhez, így a színpadon együtt jelenhetett meg az Ökrös és a Bekecs zenekarok autentikussága, valamint a Kecskés Együttes régizenei fesztiválok megismert zenei igényessége.

Domokos Pál Péter, Lükő Gábor, Kallós Zoltán és mai gyűjtő-társaik kiváló munkát végeztek Moldvában. Erről a koncert hallgatói is meggyőződhetnek, amikor felcsendült a Tűz lángja, a Lérem, a „Róka táncz” és az Erdélyies. Külön dicséret illeti ezért az esten

közreműködő zenészeket. Ökrös Csaba temperamentumos hegedűjátékát Molnár Péter kísérte furulyán, Kobza Vajk – nevéhez hűen – kobzán szólózott, Nagy Zoltán pedig a dobot kezelte.

A Rákóczi-induló gyimesi változatában az ütőgardon aszimmetrikus ritmusai készítették csodálatra a közönséget. A „Bukovinai” felhangzásakor a Bukovinába került székelyek XVIII. századi dallamaival ismerkedhettünk meg.

A koncert során gyönyörködhattunk még az 1757-es sepsiszentgyörgyi kottás kézirat dallamaiban, az Apponyi-kódexből előkerült bujdosó- és kurucnótában. Felcsendült egy középkori Mária-ének is, amely Spanyolországban maradt fenn, de dallam-párhuzamai a Kárpát-medencében is megtalálhatók.

A XVII. századi Vietorisz-kódex (közismertebb nevén Esterházy-énekeskönyv) magyar világi énekeket, táncdarabokat tartalmaz. Közülük most egy féloláhos került a koncert programjába.

A Galántai táncok 1931-es berlini bemutatójakor Kodály Zoltán kikérte magának, amikor azt a német újságok „magyar cigányzenének” minősítették. A felvidéki magyar dallamok felhangzása során Ökrös Csaba hegedűszólójában és Nagy Zoltán cimbalomjátékában is tetten érhetők voltak a „barokkos futamok”. Ezek azonban most egyáltalán nem tévesztették meg a Vigadó zeneértő közönségét, mint a berlinieket egykoron...

A vastaps utáni ráadásban a zenészek a dinamikus moldvai tánc, „Az ördög útja” dallamvilágát szólaltatták meg. A rekecsini primás, Fehér Márton szerint ehhez a tánchoz inkább „A kedvesem útja” név illik – annál is inkább, mert az „ördög” szó román változatában csak egy k-t kell g-re cserélni, és máris a „kedvesem” szót kapjuk. A dallamot „ördögi virtuozitással” megszólaltató zenészek így egyidejűleg a nézőtérén helyet foglaló szeretteiknek is köszönetet mondhattak a lelkes buzdításért, az örömből fakadó tapsért.

Záhonyi András

Példaértékű magyar nyelvű alkotótábor szervezett a szilicei lelkész-erdész házaspár, Ferencz Anikó és André János múlt év nyarán a szlovákiai Borzován és Szilicén. A világhálón élmények, emlékek, baráti üdvözlések „ülepítik le” az eseményeket az azóta eltelt hónapokban és napjainkban.

Határok nyílnak és tűnnek el a szellemiség tér- és idődimenzióiban. A kétszer ötnapos eseménysorozaton naponta 50-50 fiatal és felnőtt találkozott a kézműves asztaloknál és a közös éneklés, tánc alkalmain. A tanárok, előadók és mesterek színes csapata (Budapestről, Tökölről, Kassáról és Sepsiszentgyörgyről) lelkes szorgalommal foglalkozott a két magyar anyanyelvű falu lakosságának

Határokon átívelő ölelés

aprájával-nagyjával. Szóttek, fontak, üveget festettek, kosarat fontak, kerámizáltak, neveztek és főképp barátkoztak, gazdagítva egymást érzelmekkel, hagyománytisztelettel és tudással. A helybeliek rendkívüli vendégszeretete, a házias ételek, a pompás táj és a ragyogó idő is hozzájárult a honismereti tábor sikeréhez. A két falu gyönyörűséges templomaiban felhangzó zsoltározás, Nits Márta temperamentumos táncbáziái és egy kassai kirándulás tette teljessé az értékeremtő, hagyományörző napokat.

Amikor Márai Sándor, Kassa polgárának fia nyugatra indul „Európát tanulni”, az apa így

inti fiát: „Nyugatra tartasz fiam, de ne felejsd, hogy Keletről jöttél!”

A kassai Dómtól jövet, a kézműves utcán sétálva egy Németországból érkezett, hétéves táborlakó fiúcskát figyelünk meg. Márai sorai szívet melengetően elevenednek meg a hibátlan kiejtésű magyar szavak hallatán. Aachen-Düren körzetében, a holland határnál fekszik a kicsi német falu, Gay. Itt él az említett magyar anyanyelvű, de tisztán német nyelvi környezetben nevelkedő Hunor (!) nevű gyermek. Az aggteleki „régiónban”, 12 km-re a határtól, ősi népi játékban karikázik a tököli Ábel, a borzovai Dávid és a Gay-i Hunor. „Nyugatról” jöttetek, kicsi fiúk, Keletre. Tanulni. (Emődi Györgyi)

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

SZERÉNYI BÉLA
hangszerkészítő népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK
NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK
GARANCIÁVAL

NAGY BALÁZS
Tekerőlantkészítő · Hurdy-Gurdy Maker
Tel.: 319-8459, 06-30/ 398-0530
nb@musicart.hu · www.musicart.hu

Tanácskozás a tájházakról

A szakmai szövetség első országos találkozója

Az alig több mint egy esztendővel ezelőtt megalakult Magyarországi Tájházak Szövetsége 2003. november 6-8. között Noszvajon tartotta első országos találkozóját. A helyi Figedy János Általános Iskola reprezentatív aulájában megrendezett tanácskozáson a tájházak fenntartói, a népi építézet kutatói, műemlékvédelmi szakemberek, muzeológusok vettek részt, összesen közel százán.

A program szakmai kirándulással indult, a jelenlévők a mezőkövesdi Hadas népi emlékeivel, múzeumaival és tájházával, valamint a Mezőgazdasági Gépjárművel ismerkedtek, Hajdú Ráfis János szakavatott vezetésével. A november 7-i ülésen dr. Füzes Endre elnök és Pintér Elemér, Noszvaj polgármestere köszöntötte a megjelenteket, majd dr. Nagy Imre országgyűlési képviselő, a RIB elnöke, a rendezvény védnöke üdvözölte a résztvevőket, néhány példán és személyes tapasztalatai alapján bemutatva a tájházak térségi jelentőségét.

Ezt követően Szablyár Péter ügyvezető elnök adott tájékoztatást a Szövetség elmúlt egy esztendejéről, az eddig elért eredményekről, programokról és a társadalmi szervezet fokozatos bővüléséről. Dr. Fejérdy Tamás, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) elnökhelyettese a hazai tájház-hálózat jelentőségéről és megőrzésük jövőbeli feladatairól tartott előadást nemzetközi kitekintéssel. Előadásában kiemelte, hogy a magyarországi tájházak rendszere milyen feltételekkel válhat a Világörökség részévé. E folyamatban a megerősödő, a tájházak érdekeinek képviseletében kulcsszerepet játszó Tájházsövetségre is fontos feladatok

várhatnak. Dr. Cseri Miklós, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum (SZNM) főigazgatója a tájházakkal kapcsolatos szakfelügyeleti tevékenység tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal. Elismeréssel szólt a Szövetség megalakulását követő első év eredményeiről és azokról az új kezdeményezésekről, amelyek nyomán az elmúlt években sok település felfedezte saját múltja értékeit, meglévő tájházát rendbe teszi, vagy újat hoz létre, és tart fenn.

Hídvéginé Molnár Judit, a Magyar Turizmus Rt. regionális irodájának igazgatója a térségi marketingmunka fő vonalait ismertette, kiemelve a tájházak ebben betöltött szerepét. Káldy Mária, a SZNM közönségszolgálati igazgatója a tájházak múzeumi, turisztikai és közművelődési funkcióinak változásairól beszélt. Szablyár Péter a jósvafői tájház bázisán kialakított „faluséta” kedvező tapasztalatait, Sisa Béla, a KÖH programigazgatója a népi építészeti értékek védelmének jelenét és jövőjét vázolta. Az előadásban kiemelte, hogy ismét sikerült életre hívni a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban azt a tájházvédelmi programot, amelynek segítségével a népi műemlékekben működő tájházak fenntartói évi 150-200 ezer forintos támogatást igényelhetnek az épület karbantartó, állagmegóvó munkáira. Ez az összeg ugyan nem túlságosan nagy, de odafigyeléssel és rendszeres gondozással a nagyobb épületfelújító munkák között jó állapotban lehet megtartani ezeket az épületeket, állagromlásuk megakadályozható. Devescovi József favédelmi szakértő a tájházak faanyagvédelmi problémáinak és lehetséges megoldásainak eseteit mutatta be. Borbás Péter építész (SZNM) pedig a tájházak állagmegóvásának és karbantartásának legfontosabb kérdéseit taglalta szemléletes példákkal illusztrálva. A szabadtéri múzeumi szakfelügyelet által 2001-2002-ben készített felmérés jelezte, hogy a tájházak üzemeltetői, szakmai felelősei igénylik a szakmai tapasztalatcserét és továbbképzést, s az ilyen és hasonló gyakorlati ismeretnyújtás is rendkívül fontos.

Dr. Kücsán József múzeumigazgató nagy érdeklődést kiváltó előadásában a tájházak hiteles berendezéséhez vezető út lépéseit ismertette, az öt fertőszéplaki, helyben megőrzött népi műemlék példáján. Végezetül a házigazda, Hegedüsne Majnár Márta tu-

risztikai menedzser mutatta be, miként lehet egy tájházat, így a noszvaji Gazdaházat élővé tenni, s a turisztikai programokba, helyi és regionális kulturális rendezvényekbe történő bekapcsolás milyen további fejlesztési lehetőségeket kínál. Az előadást követően a Gazdaházban adott önkormányzati fogadáson a találkozó résztvevői mindezt élőben is megtapasztalhatták.

A következő napon, november 8-án tartotta éves közgyűlését a Tájházsövetség. Dr. Füzes Endre elnök köszöntőjét követően Szablyár Péter ügyvezető elnök tartott beszámolójában tételesen felsorolta a tagszervezés eredményeit, a legsikeresebb eseményeket, így a Múzeumok Majálisán és az Utazás Kiállításán történő megjelenést, a Tájházi hírlevél megjelent számait, a Mindszenten megrendezett regionális tájházi fórumot. Ezután T. dr. Bereczki Ibolya, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese ismertette a Felügyelő Bizottság jelentését. A beszámolót és a jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. A közgyűlésen elhangzott hozzászólások – többek között dr. Cseri Miklósé is – kiemelték, már most mekkora a jelentősége a frissen létrejött, nem csupán országos, hanem a határon is túlnyúló társadalmi szervezetnek, milyen további lehetőségek nyílnak pályázatok, továbbképzések, szakmai konferenciák és fórumok révén. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a Tájházsövetség megerősödése, a működés feltételeinek megteremtése a tájházak és az egyesületet segítő intézmények – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – hosszú távú közös érdeke, s jelentékenyen hozzájárulhat a kulturális örökség tájházakban fellelhető értékeinek európai színvonalú megőrzéséhez és közönség elé tárásához.

A közgyűlés befejeztével a résztvevők felkeresték a bogácsi, a cserépfalui és a cserépváraljai tájházakat, majd közös ebédet vettek részt Noszvajon. Úgy ítélték meg, hogy az első országos találkozó eredményesen járult hozzá a szövetség céljainak megvalósításához, jól szolgálta a tájházakkal kapcsolatos gyakorlati ismeretek és információk megszerzését, a szakmai-baráti tapasztalatok kicserélését.

(Szablyár Péter – T. dr. Bereczki Ibolya)

PRO FOLK

HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

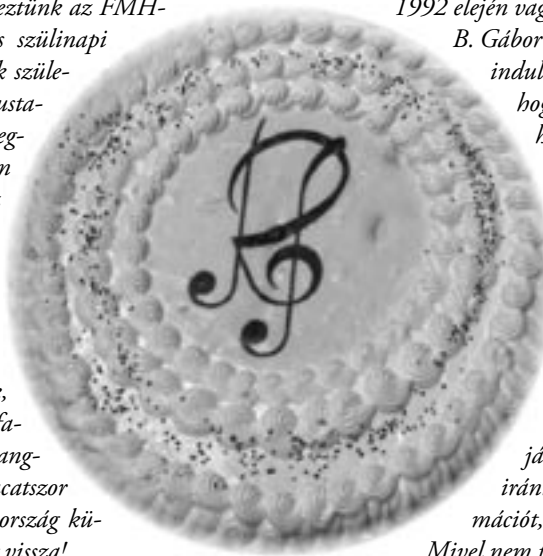
Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

RECE-FICE SZÜLETÉS NAP

„10+ÁFA éves a Rece-Fice” címmel rendeztünk az FMH-ban vidám retrospektív, multikulturális születési show-t tavaly november 28-án. A tizedik születésnapunkat ugyanis (anyagiak hiánya, lustaság stb. következtében) elmulasztottuk megünnepelni. A tizenegy meg valahogy nem mutat sehogy, így lett hát 10+ÁFA. Ez úgyis sarkalatos pontja a zenészek életének, a 0,2 év pedig már úgyis csak viszonyítás kérdése, attól függ, honnan számolom.

Nos nézzük! A Rece-Fice zenekar 1992-ben alakult, tagjai részben kezdő zenészek, részben más zenekarokban, sőt más műfajokban gyakorlatot szerzett zenészek – hangzik a sablonszövegünk, amit évente pár tucatszor felolvasnak különböző műsorvezetők az ország különböző pontjain. Menjünk hát egy kicsit vissza!

1992 elején vagyunk, egy szerdai napon.

B. Gábor (25) és V. Iván (26) számára ez a nap is úgy indult, mint a többi. Reggel még nem sejtették, hogy olyasvalami fog velük történni, ami meghatározza további életüket. Mint minden szerdán, most is elmentek este az FMH-ba, a Falkafolk együttes balkáni táncházába, ahol Gábor harmonikázott, Iván pedig bőgözött.

Am a szünetben odament hozzájuk régi tánc házas ismerősük, B. Ági, és különös dolgot mondott: Van egy barátnője, Sz. Edit (23), aki tanul hegedülni meg bőgözni, jelenleg a Műegyetemi szimpatikusoknál játszik, de érdekelné a délszláv zene is. Aziránt érdeklődött, nem tudnának-e valami formációt, ahol kicsit kipróbálhatná a dolgot.

Mivel nem tudtak, úgy döntöttek, csinálnak egyet.

Iliosz Táncegyüttes

Deli Piroska, Avar Panni, Krucsay János
fotók: Berkes Balázs

Aztán elrepült ez a tizenegy (jó: 11,2) év, ezalatt kiadtunk három kazettát (egyiket CD-n is), szerepeltünk ki tudja, hány Táncháztalálkozó, meg Új élő népzene válogatáson, meg persze fesztiválokon, bálokon, lagzikon, kocsmákban, sportszarnokokban és még ki tudja, hol. Közben összesen 14 tag fordult meg rövidebb-hosszabb időre a Rece-Ficében, akiknek nagy része a koncerten is fellépett: Batta Gábor, ifj. Vitányi Iván, Szick Edit („Ede”), Perger László („Döbrögi”), Deli Piroska, Jablonkay Judit („Fülöp”), Tiszavári Ágnes, Avar Panni, Sípós Gábor, Árkosi Szabolcs, Mag Tünde („Magci”), Krucsay János, Horváth Edit, Herlinde Schoentje. Tánctanárként: Kovács Jenő, Schmidt Anikó („Smicu”), Szeltner László, Istenes Rita, Erdélyi Viktória, Lakatos András, Nagy Anna, Molnár Olivér, Nagy Krisztina Csende, Bonczó Emese.

Talán elmondhatom, jelenleg Ede az az ember, akivel legtöbb ideje találkozom nap mint nap. (Egykori rock and roll zenekarom frontembere, a Tapír lehetett volna még esélyes, de sajnos meghalt nyolc éve.) Őt követi közvetlenül Piros és Panni. Iskolatársak, munkatársak, barátok-barátnők, szerelmek jöttek, mentek, a Rece-Fice, és Ede, Piros, no meg Panni maradt. Hát igen, mi már felszavak nélkül is...

A továbbiakban mindannyiunk életét döntően az határozta meg, hogy a muzsikálás útján kapcsolatba kerültünk a balkáni népzenevel: Ede és Piros bolgár szakot végeztek az ELTE-n, gyűjtöttek Bulgáriában, Panni néprajz szakot végzett, a mindene a mohácsi tambu-

razene, szakdolgozatát is ennek a témának szenteli. És persze én sem véletlenül fordítottam hátat tanult szakmámnak (az építészetnek), és álltam a „népzene szolgálatába”, mint hangszerkészítő, és mint „hanggász”. Ez hozott – Pannival együtt – az „Utolsó Órába”, majd a Hagyományok Házába.

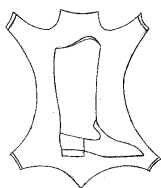
Ha nem is lettünk professzionális zenészekké, de többet, jóval többet jelent a muzsikálás, a balkáni zene szeretete a számunkra, mint szimpla hobbi. Körbefonta az életünket, behálózta a mindennapjainkat. A kellemes emlékü fellépések, a jó sztorikká szelidült tengernyi szívás (hülye szervezők, bunkó roadok, fütetlen mikrobusz), az éjszakákkal egybefonódó nappalok a táborokban, a közös erővel megoldott nehézségek (mint a másnap déli tánctanítás), vagy éppen egy felszabadító veszekedés. A mohácsi zenészek, tamburazene a Duna partján (és egy vegyes halpörkölt)... Bálók, prélók Pomáztól Bácsalmásig, Beoloiannisztól Miskolcig.

És hogy mit hoz a jövő? Nagyjából ugyanezt. Ünnepeket sztárok vagy médiaszemélyiségek nemigen leszünk már, de valószínűleg államvizsga-tételek sem a Népzenei Akadémián. De azt sem tudom elképzelni, hogy egy szép napon elvisszük a hangszereket a bizományyiba, a lemezeket meg az antikváriumba.

De ha mégis így történne, az elmúlt tizenegy évet akkor sem veheti már el tőlünk senki.

(ifj. Vitányi Iván)

Néptáncosok, néptáncsoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különbözőfajta táncokhoz készítünk méretre is:

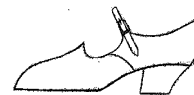
NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSEKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06 / 87-321-304; mobil: 06 / 30-286-9517, 06 / 30-224-2105

TANKA TAMÁS ÉS BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

BELTINE

Korponai Tibor

Zubály Sándor

Nagy Veronika

Molnár-Szabó Ildikó

CELTIC FOLK

BELTINE

Sokaknak kissé szokatlanul hangzik a csapat neve, hiszen a zenekarátok hozzászoktak már az angol vagy a magyar elnevezésekhez a különböző együtteseknél. A beltine (ragyogó tűz) az ír nyelvben a május hónap neve, de egyben egy ősi, a pogány időkben fennmaradt ünnepé is. Nagy tüzeket gyújtottak a régi írek a május elsejét megelőző éjszákán, és ezeket körültáncolva ünnepelték a nyár kezdetét.

A 2000. évben határozta el az együttes két alapító tagja – Korponai Tibor és Zubály Sándor –, hogy jó lenne a közös zenélgetéseket valami konkrét formába önteni. Társakat kezdtek keresni olyan zenészek személyében, akiknek az ír-kelta muzsika iránti lelkesedése, no meg persze a zenei tudása lehetővé tenné egy működőképes együttes felállítását. Molnár-Szabó Ildikó hegedűs és Kiss Artilla fuvolás-furulyás csatlakozása után készen állt az újdonsült zenekar.

Elkezdődtek a próbák, majd következtek az első fellépések kisebb klubokban, nagyobb rendezvényeken egyaránt. Attila egy év után elhagyta a csapatot, helyére Nagy Veronika érkezett, aki furulyán mű-

ködik közre. Az egyre bővülő repertoár lehetővé tette, hogy hagyományos ír táncok tanítására is sor kerüljön egy-egy buli alkalmával. A táncokat Szilágyi Erika tanítja.

A Beltine nem csak ír zenét játszik. A koncerteken skót, angol, wales-i, occitániai dallamok is felcsendülnek, tehát a hajdani kelta világ szinte valamennyi területéről hallhatnak muzsikát az érdeklődők. A hangszerek széles skálája biztosítja a sokszínű zenei hangzást. Megszólal a hegedű, az ír furulyák, a gitár, a bendzsó, a mandolin, a tangóharmonika, és persze a hagyományos ír dob, a bodhrán. (Tervben van a skót duda is!) Mindezek a hangszerek teszik lehetővé, hogy az ír kocsmadalok vidám ritmusai pörgessék fel a hangulatot, vagy éppen egy XVI. századi melódia varázsolja meghitté a légkört.

A további tervek? Szeretnének minél több helyre eljutni, minél több embert megismertetni a kelta zenével, és a dübörgő technoparty világában minél több érdeklődőnek megmutatni az ír táncok szépségét. Persze egy hanghordozó mindennél fontosabb lenne, de talán már nincs messze az idő, amikor kézbe vehetünk egy Beltine CD lemezt.

A népzenei hanghordozók terjesztése az eddigi értékesítési csatornákon, idén tavaszra válságba jutott. Ahhoz, hogy több kiadó és előadóművész ne kerüljön végleg csődhelyzetbe, s hogy a jövőben is biztosítva legyen a szóban forgó kiadványok jelenléte a kereskedelemben, az Etnofon Records, a FolkEurópa és az X-Produkciónak terjesztői szövetséget hozott létre, Hangvető néven.

A Hangvető célkitűzése, hogy a hagyományos parasztszenét és a népzenei gyökerű kortárs muzsikát tartalmazó kiadványok minél kevesebb áttétellel, reális áron jussanak el a vásárlókhöz. A társaság megalapítása elsősorban

nemzeti kulturális javaink védelme és közzétételében történt. Szándékunkban áll a hazai és külföldi zenei vásárokon történő megjelenés, katalógusok, sampler CD-k és időszaki tájékoztató kiadványok megjelentetése, zenei, előadói és kiadói díjak alapítása. Lehetővé szeretnénk tenni azt is, hogy a határon túl élő magyarság is hozzájuthasson végre a népzenei kiadványok-

hoz, ami ma, az anyaországtól eltérő jövedelmi viszonyok miatt, bizonyos szintű anyagi támogatás nélkül szinte lehetetlen.

Szeretnénk elérni, hogy a népzenei hanganyagokat megjelentető intézmények, civil szervezetek, valamint saját albumaik, kazettáik kiadását felvállaló előadóművészek bizalommal forduljanak hozzánk kiadványaikkal kapcsolatos kérdéseikkel.

Keressék Cserba Miklós munkatársunkat a (06-1) 209-8828 vagy a (06-30) 269-9141 telefonszámon.

Bizalmukat előre is megköszönjük:

a Hangvető Terjesztői Társulás alapítói

Tizenkét banda – Erdélyország

Örömmel értesítünk mindenkit, hogy a mintegy hat-hét éve (!) dédelgetett ál-munk végre megvalósulhatott, elkészült „Tizenkét banda” címet viselő lemezünk. Eredeti munkacíme „Tíz év banda” volt, még a 90-es évek végén szerettünk volna emléket állítani vele az 1989-ben, a Météban kezdődött muzsikus-barátságunknak. Persze nem pusztán saját magunk ünneplése volt a cél, hiszen az évek során, sok helyen megfordulva számtalan zenész kollégánkkal volt részünk – gyakran egész életünkre szóló – közös élményekben. Ez adta a lemez ötletét is: hívjuk meg primás barátainkat, muzsikáljanak egy-egy számot az általuk választott, szívüknek kedves tájegységről. Nagyon jó érzéssel töltött el, hogy mindenki az első szóra igent mondott, egy pillanatig sem volt kétséges, hogy „egy húron pendülünk” az ügyben. A primások mellett természetesen szükség volt még további hangszerekre, énekesekre is, így végül összesen harminc közreműködő muzsikál rajtunk kettőnkön kívül, akik minden produkcióban a „bandát” adjuk. A névsort olvasva büszkékké lehetünk valamennyiük önzetlen barátságára, amellyel a produkció megszületéséhez hozzájárultak: Árendás Péter (Tükrös) – *kontra*, Balogh Kálmán – *cimbalom*, Blaskó Péter – *próza*, Blaskó Csaba (Galga) – *hegedű*, Bobár Zoltán „Boby” (Berkó) – *harmonika*, Csávás Attila (Bekecs) – *tárogató*, ifj. Csoóri Sándor (Ifjú Muzsikás) – *hegedű*, Demeter Erika – *ének*, Gombai Tamás (Fonó) – *hegedű*, Halmos Attila „Csiga” (Tükrös) – *hegedű*, Herczku Ágnes (Fonó) – *ének*, Koncz Gergely (Tükrös) – *hegedű*, Liber Endre (Tükrös) – *cimbalom*, Major Levente (Üsz-türü) – *hegedű*, Majorosi Marianna (Bekecs) – *ének*, Molnár Miklós (Ökrös) – *hegedű*, Né-

meth Ferenc (Méta) – *ének*, Ökrös Csaba – *hegedű*, Papp István „Gázsa” – *hegedű*, Pál István „Szalonna” (Galga) – *hegedű*, Pál Lajos – *harmonika*, Porteleki László „Poros” (Muzsikás) – *hegedű*, *ének*; Porteleki Zoltán „Kolbi” (Méta) – *cimbalom*, Römer Ottó (Morotva) – *hegedű*, Salamon Beáta (Méta) – *hegedű*, Szabó Attila (Csík) – *hegedű*, Szász József (Üsz-türü) – *kontra*, Unger Balázs (Galga) – *cimbalom*, Vavrincez András (Bekecs) – *hegedű*, Vizeli Balázs (Téka) – *hegedű*. A zenei anyag válogatása egy darabig szinte „önműködően” zajlott, később már tudatosan ragaszkodtunk „Erdélyország” muzsikájához. (Ki tudja, talán elkészülhet egyszer a folytatás is – mindazzal, ami most kimaradt...) A most kiválasztott tizenkét hajdani banda a következő falvakban, városokban muzsikált: Bánffyhyunad (Kalotaszeg), Bonchida (Mezőség), Egeres (Kalotaszeg), Kolozsvár, Magyarpalatka (Mezőség), Magyarpéterlaka (Nyárad mente), Magyar-szovát (Mezőség), Méra (Kalotaszeg), Nagysármás (Mezőség), Ördöngösfüzes (Mezőség), Szászcsávás (Küküllő-mente), Szék (Mezőség). Az ő játékaik nyomán tanult muzsika hallható tehát a lemezen előadásunkban. A stúdióidőt a Hagyományok Háza pályázatán nyertük, a felvételek 2003. novemberében az Ethnic Stúdióban zajlottak. A zenei rendező Árendás Péter, a hangmérnök Konorót János volt. A CD a 2004-es Táncháztalálkozóra jelenik meg a FolkEurópa Kiadónál. A tervek szerint a két nap valamelyikén lemezbemutatóra is lehetőségünk nyílik majd. A találkozás reményében köszönjük az olvasók (leendő hallgatók!?) figyelmét:

Mohácsy Albert (Méta)
nagybőgő, cselló, kisbőgő

Nagy Zsolt (Méta) – *kontra*, *brácsa*

Téli esték

Az ember betakarodik, ha télire fordul az idő. Telve a pajta, csűr. A kukorica, gabona zsákokban vagy terítve a padláson várja megadóan sorsát, éhes tyúkok, kacsák torkát vagy a daráló, morzsoló karmait. A gazda behúzta maga mögött a kertkaput, nem hagyott semmit kint, morzsányit sem a télnek. A rozszant kerítés nyögi a tél keserveit, mikor átszánkáz rajta az északi szél. A madárijesztő megadóan int. Nincs, kit elriasszon, helyet ad kőza verébcapatnak. Makacs őrszeme a tájnak, kőből font magány, útszéli keserűség, de csillagoknak ver tanyát; az éggel cimborál; menedék a téli világban. Jégcsapok szurkálják az idő szövétét. Kilyukad az ég, havazni kezd.

Tyúkok lábnyoma, krikzkrakszok a fagyott havon, csillagrajzolat. Havazni kezd, és mindent betemet... nyomtalan lesz a világ.

Csak a képzelet. Elködorog, de nyom nélkül is eltalál. Célatlanul, úttalanul kertek alján bolyong, hol meg száll, megsuhint, bejárja a végtelent, nyitogatja az emberi lét szűkre szabott kapuit. Csak a képzelet! Hajtja a téli időt, hogy ne fagyjon meg a világ. Csak a képzelet! Lidérc baktat a domboldalon, riogatja a lelkeket, bent meg a kemencepadkán duruzsol. Csak a képzelet! Mesébe bújjik a gond, jó sorsot szövöget, büntetlenül lehetsz újra kisgyerek. Csak a képzelet! De a kéz serénykedik. Elő a téli munkát! Csubhőpódrés, szövés-fonás, készül a vesszőkosár.

Hogy maradjál mindig kisgyerek, el ne hagyjon a képzelet. Játék készül az apróknak: kukoricatorzsából, csuhéból, fából. A játékból ismerzik meg a világ. A játék nem álarcosbál.

Csak a tiszta képzelet, mely rendbe rakja, újjászüli a világot, nem túri a szabálytalanságot.

Köcvitézek, kukoricabajsok, kukoricaszárból készült szekerek, megdobbanó kukoricaszívek. A csuhé alatt ugyan, de nem baj. Csak dobogjon, s el ne hagyjon a képzelet! Köcvitézek, csuhébábák, segítetek e lidéres világban!

Csáfordi Magdolna

„TEDD KI A PONTOT!”

VIII. Nemzetközi Legényesverseny

2004. április 24. – Budapesti Művelődési Központ

A versennyel a rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbéléséhez. Az évenkénti versenyen a Kárpát-medence kiváló legényes táncosainak anyaga kerül sorra Kalotaszegről, a Küküllő-mentéről és a Mezőségről. A versenyre 18. életévüket 2004. Szent György napjáig betöltött férfiak jelentkezhetnek. A táncosokat szakmai bizottság értékeli, a táncok stílusos előadása és technikai megformálása, valamint a táncos színpadi megjelenése alapján.

I. Kötelező tánc: Jaskó István „Pitti” györgyfalvi táncos filmre vett táncából a rendezőség által kijelölt három folyamat

II. Szabad tánc: Györgyfalvi legényes (8–12 pont rögtönzés)
A versenyző szabadon építhet a kötelező folyamatokból és/vagy egyéb györgyfalvi táncosok anyagából, a táncfolyamatok építkezési elveinek megfelelő módon történő újraalkotásával.

A felkészüléshez szükséges táncjelírást és archív felvételeket VHS kazettára másolva, postai úton küldi el a rendezőség a versenyre jelentkezők részére, a nevezési díj (2.000,- Ft) befizetését igazoló szelvény vagy másolatának bemutatását követően.

Nevezési határidő: 2004. március 31.

Tervezett díjak:

I. díj: 120.000,- Ft; II. díj: 100.000,- Ft; III. díj: 80.000,- Ft

A kitöltött nevezési lapokat a nevezési díj befizetését igazoló szelvény fénymásolatával együtt kérjük visszaküldeni. Külhoniak nemzetközi postautalványon vagy átutalással a Budapesti Művelődési Központ 11784009-15490610 számlaszámára adhatják fel – országuk pénznemében is – a nevezési díjnak megfelelő összeget.

Budapesti Művelődési Központ
Bartók Táncgyűttes Alapítvány
H-1518 Budapest Pf. 145.
tel.: 36/1/371-2782
fax: 36/1/371-2761
www.bartokdance.hu
e-mail: bartok@bartokdance.hu

Tájház, kézműves műhely, kiállítóhely és kulcsos ház egyben

Megyei Népművészeti Alkotóház nyílt Magyarpolányban

A népi műemlékekben páratlanul gazdag Magyarpolány tavaly újabb nevezetességgel gazdagodott. A nyár elején felavatott Veszprém Megyei Népi Alkotóház és Tájház kiállítások rendezésével, szakmai továbbképzések, alkotótáborok szervezésével kívánja segíteni, hogy a népművészet értékeit minél többen megismerhessék, és tovább éltsék. A megnyitó napját a szervezők színes programmal tették emlékezetessé.

A megyei közgyűlés 1998-ban fogadta el Veszprém megye kulturális koncepcióját. E dokumentum megfogalmazta, hogy a „Megyei Önkormányzat törekszik saját ingatlan megszerzésével alkotó műhely létrehozására”, valamint „...el kívánja érni egy a táj és a történelmi hagyományok szellemét markánsan megjelenítő állandó művésztelep létrejöttét”. A közgyűlés ennek szellemében 1999-ben hagyta jóvá a magyarpolányi műemléki védettségű parasztház felújítását, bővítését.

A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet és Magyarpolány Önkormányzata, mint a Megyei Népművészeti Alkotóház működtetői tavaly június 7-én ünnepélyes keretek között nyitották meg a Ház kapuit a használók és látogatók előtt.

Már a délelőtti órákban Müller Zoltán „kisbíró” (Vadvirág Táncegyüttes, Pápa)

dobpergéssel verte fel a csendet Magyarpolány utcáin, terein, s invitálta a programokra a település lakóit és a szép számban ideérkező vendégeket.

A Népművészeti Alkotóház megnyitó ceremóniájára érkezőket a helyi nemzetiségi népdalkör szép népdalcsokorral köszöntötte, majd Kuti Csaba, a Megyei Közgyűlés elnöke megnyitó gondolatait követően Sebe István polgármesterrel és Horváth Viola igazgató asszonnyal átadták a Házat lendő használóinak.

Az átadást követő percekben Veszprém és Kovászna megye testvérmegyei szerződésének 10 éves jubileuma alkalmából azt megújította Kuti Csaba és dr. Demeter János Kovászna megyei elnök, majd együttműködési szerződés kötött a Magyarpolányi Népművészeti Alkotóház és a Csernátóni Alkotóház között.

(fotó: Figuli Judit)

Magyarpolány 1300 lelkes sváb település a megye szívében. A festői szépségű falut közel száz védett épületével a Nemzeti Örökség részeként tartják számon. Műemlékeinek megőrzéséért és ápolásáért a közösséget Európa Nostra díjjal jutalmazták. A régi faluszerkezetet felidéző Petöfi utcában 43. országos védettségű tornácos bakonyi parasztház, s további 40 helyi védettségű épület található. A műemlék-utcát a régi építkezésre jellemző boltozatos tornácú, mellvédés, oszlopos hosszú kőházak alkotják. Közülük egy a Veszprém Megyei Népművészeti Alkotóház és Tájház. A többfunkciós épületegyüttes a település és a térség jellegzetes építészeti stílusjegyeit megőrző értéke, amely harmonikusan illeszkedik a benne megvalósuló funkcióhoz.

Az ünnepi alkalomra szerveztük meg a közép-dunántúli régió táncosainak, zenészeinek és népi kézműveseinek részvételével a Megyei Szólótáncversenyek Regionális Gáláját, a Megyei Gyermeknéptánc Gálát, valamint a „Szakrális tárgyak a népi kézművességben” regionális kiállítást.

A magyarpolányi Faluház udvarán felállított színpadon közel harminc szólótáncos gyűlt össze a régióból, s ők mutatták be fergeteges produkciójukat a másfél órás gálaműsoron. Ezt mind a térségből érkezett közönség, mind a megye és a régió táncgyűtéseiből érkezett vendégek nagy érdeklődéssel fogadták.

A gálán a következő gyermek néptáncgyűtéseket léptek fel: Szilágyi Táncgyűttes, Kiskurázi Táncgyűttes (Veszprém), Tihany Táncgyűttes, Kőköröcsin Táncgyűttes (Csabrendek), Pántlika Táncgyűttes (Balatonfüred) és a tapolcai Bárdos Iskola tánc csoportja. A gyerekek és pedagógusaik bizonyára maradandó emlékekkel tértek haza a rendezvényről, hiszen Magyarpolány környezeti szépségeinek és a rendezvények magas színvonalának köszönhetően mozgalmasság, élményekben gazdag napot tölthettek el a faluban.

A Szászcsávási Zenekar, a Fláre Beás Együttes és a Csík Zenekar koncertje tovább színesítette a programot. Ez utóbbi külön öröm volt számunkra, hiszen „Janika” [Csík János], felgyógyulását követően először ott lépett újból közönség elé.

A színpadi produkciók mellett kiemelkedő rendezvény volt a tárgyaló népmű-

művészek tálata, melyen a hitélethez, a népi vallásossághoz kötődő használati és dísz tárgyakat állítottak ki a régió alkotói. Láthatunk hímzéseket, vert csipkéket, festett bútorokat, üvegfestéssel készült képeket, fafaragásokat és csuhé-kompozíciókat, mézeskalács-betlehemeket. F. Tóth Mária, a NKÖM főtanácsosa kiállítás megnyitó gondolatai után Veszprém Megye Közgyűlésének elnöke, Kuti Csaba jutalomban részesítette L. Holló Éva takács-szövőt és Szabó István fafaragót. Komárom-Esztergom megyéből és Fejér megyéből 10-10 kézműves, Veszprém megyéből mintegy 20 alkotó mutatkozott be.

A kiállítás a Polányi Pünkösöd rendezvénysorozathoz is jól illeszkedett, támaszt nyújtva a pünkösdre való lelki felkészüléshez. A katolikus egyház több előjárója is jelen volt az eseményen. A megnyitón Bakos Árpád vajdasági népzeneész, valamint a Timbura Zenekar játszott.

Szándékunk az volt, hogy az elszórtan létrejött tájházakon túl a megye rendelkezzen olyan alkotó- és kiállítóházzal, ahol a térség népi hagyományait bemutatjuk, biztosítva gazdag népművészetünk továbbélését. Működése hatást gyakorolhat a turisztikai programszervezőkre is, hogy megfelelő színvonalú, autentikus népművészeti programokat, termékeket forgalmazzanak, mellőzve a bővítható kínáló piacot. Feladata továbbá, hogy hasson az oktatási intézményekre, hiszen megfelelő képzettségű előadókkal, felkészült kézművesekkel és táncpedagógusokkal lehet csak színvonalas népművészeti oktatást tartani.

Az Alkotóház képzéseknek, nyári alkotótáboroknak, hétvégi intenzív szakmai tréningeknek ad otthont, de erdei iskolák és kirándulók is elidőzhetnek itt, tanulmányozva a természeti környezetet és a népművészeti hagyományokat.

Kiállítótereiben a Közép-Dunántúli Régióban élő, valamint a határon túli magyar népművészek alkotásaival találkozhatnak, megyei és regionális népművészeti fesztiváloknak, találkozóknak, visszatérő komplex hagyományörző rendezvényeknek lesz a színhelye. A készülő pajtában pedig vásári színjátékok nézői és néptánc-, népzenei előadások élvezői lehetünk.

Az épületegyüttes felszerelt műhelyekben a fazekas, bőrös, szövő, szálanyagfeldolgozó és kosárfonó szakmák képzéseit, táborait tartjuk. Külön épületben működik a kovácsműhely. A Tájház népművészeti bemutatótermében tekinthetők meg a térség használati eszközei.

A kulcsos házban 13 fő számára biztosíthatunk szállást.

Sipos Tekla

Almássy Téri Szabadidőközpont

Budapest, VII. ker., Almássy tér 6.
telefon: 352-1572; www.almassy.hu

Néptáncosok bálja

február 7., szombat, 19.00

Fellépnek: Erdőszombattelki Zenekar (Erdély), Szikes Banda, Zurgó Együttes Közreműködik: Antal Tibor (Gyimes-Felsőlok), Alsóbodoki Fúvószenekar (Felvidék), Hagyományörző táncosok Zoboraljáról (Felvidék).
Belépő: 500,- Ft

Farsangi játszóház

február 9-11., 14.00-16.00

Készüljünk együtt a reneszánsz farsangra: párták, álarcok, harci sisakok és pajzsok készítése. Csak napközi csoportok részére előzetes jelentkezés Csóka Eszternél. Tel.: 352-1572/205

Reneszánsz farsang a Kölyökvárban

február 15., vasárnap, 8.30-14.00

Családi uszodai programok; Apród iskola, reneszánsz táncbázis, Mátyás korabeli históriás játék. Kézművesek, jelmeztábor.
Belépő: 450,- Ft, családi jegy: 1.500,- Ft/4 fő

Fogócska gyermektáncbázis

február 29., vasárnap, 8.30-13.00

8.30-12.30 óráig családi uszodai programok 10 órától táncbázis: Hollókői Lajos és a Hegedős Együttes táncbázisa, közreműködik: Tóth Bea és Ertl Péter táncosok. Boka Gábor: János vitéz (vásári képmutatás). A kicsi gyerekeknek játszóház szakképzett óvónő vezetésével.
Belépő: 350,- Ft, Családi jegy: 1200,- Ft/4 fő

Kalyi Jag Jubileumi Farsang

február 20., péntek, 19.00

Latin zene, folklór, cigány és magyar táncok. Fellépnek: Impro Roma Latina, L.L. Junior, Fatima, Kalyi Jag Iskola növendékei, Khamoró Táncgyűttes, Kókai József és zenekara, valamint meglepetések.
Az est fővédnökei:
Teleki László politikai államtitkár, Bernáthné Mobácsi Viktória, az Oktatási Minisztérium miniszteri biztosa, Kolompár Orbán, az Országos Cigány Önkormányzat elnöke, Zsigó Jenő, a Fővárosi Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a Roma Parlament elnöke
Média támogatók:
Rádió C, RTL Klub, MTV1 Roma magazinja, Világunk, Amaro Drom, Metró újság, Mai Nap, Blikk, Pesti Est.
Belépő: 1200,- Ft

Bihari-Sokk

február 21., szombat, 20.00

10 éves a Bihari-Sokk zenekar
Koncert meglepetésekkel
Belépő: 600,- Ft

INFORMÁCIÓ

Szakmai programok szervezése
Megyei Közművelődési Intézet, Veszprém
Tél: 88/429-510; Fax: 88/429-310
E-mail cím: mki@vpmege.hu
Kulcsos ház, Tájház megtekintése:
Volek László, tel: 20/433-27-03

Keskeny ablakon át nézve

(Gondolatok a magyar színpadi néptánc helyzetéről)

A kanadai Montrealban élek, de szinte évente járok haza. A magyar színpadi néptánc világát az egy-két hetes látogatásaim alatt észleltekből kell megítélnem. Ez olyan, mintha egy széles panorámát keskeny réseken keresztül néznék. Ám a rövidség és behatároltság ellenére meglepően sokat lehet látni, illetve következtetni. Legutóbb két elgondolkodtató előadást láttam – most ezekről szeretnék beszélni. Az egyik Román Sándor „Ezeregy év” című táncszínházi produkciója volt, a másik Mihályi Gábor „Vesztett világ” címmel a MÁNE (Magyar Állami Népi Együttes) előadásában. Mindkettő eléggé elkésérített. Hadd magyarázzam meg, hogy miért!

Showvidéki táncok

Román Sándor koreográfiáját, gondolom, nem kell bemutatni. A Várszínházban ment a darab. A színház gyönyörű. A produkció – a világitás és hangtechnika – vastagon bélelt költségvetésre utalt. A közönség többségében jól öltözött, pénzszerű kultúra-fogyasztókból állt. (Tehát egy olyan rétegből érkeztek, melyet én nem nagyon szoktam látni néptánc-előadásokon).

Mindezek alapján arra a következtetésre is juthatnánk, hogy végre itt egy ügyes showman, aki megtalálta a magyar néptánc hagyomány számára a piaci siker útját. De sajnos én nem tudom így nézni. Azon akadok fenn, hogy ez a mű a magyar néptánc nyelvkinccsét giccselel határos, kommersz célok szolgálatába állítja. Nem tudom elfogadni, hogy egy-egy kiemelkedő falusi tehetség, mint például az eleki Szabó Péter táncos-életművének színe-java, aprópénzre váltva, tündöklő piaci keretben villanjon elő.

Hogy irodalmi példával éljek, nekem úgy tűnik, mintha Román Sándor a néptánc és a Kárpát-medence hagyományainak Leöwy Árpádja lenne, aki az Arany-eredetét ötletes gúnyába öltözteti.

George Orwell „Politics and the English Language” című esszéjében anyanyelve romlását politikai és gazdasági hatásoknak tulajdonította. Attól félek, hogy a magyar táncnyelvben a piaci elvárásoknak való feltétlen megfelelés kényszere ugyanolyan romlást okoz, mint nyelvünkre egykor a sztálini propaganda vagy jelenleg a piacgazdaság és a hirdetőipar borzalmai fejtenek ki. Itt nem elsősorban az esetleges, ügyetlen, bugyuta frázisokról beszélek, hanem arról, hogy ami történik, az a nyelv – illetve a táncnyelv – önző, piaci célok szolgálatba állítása.

Az előadás alatt azon gondolkoztam, milyen kár, hogy a néptánc használatában nincs jogvédelem. Ha volna, akkor megpróbálnám rábeszélni például Elek népet, hogy pereljék be Román Sándort közösségi kincsiük, táncmotívumaik becsstelen használatá miatt.

A MÁNE és egy „hivatalos” tévhit

A „Vesztett világ”-ban elég sok a színpadi csúszás-mászás, a „modern dance” magát túl komolyan vevő szelleme, valamint a „contact dance”-ből kölcsönzött test-dobalózás. A mű homoszexuális témák eljátszásával van fűszerezve és nagyon erősen lehet érezni, hogy valami fontosat

akar mondani. Néha – szinte véletlenül, de a többi anyaghoz képest magabiztos erővel – mégis felőr egy-egy néptánc idézet.

Mivel a mű nagyon elszomorított, sokat latolgattam magamban, hogy mi nem tetszett. Részben az, hogy a koreográfia nyelvezete szerinti modern- és kontakt-tánc elemek megoldására alig-alig képesek a táncosok. Így a koreográfia, kitűnő néptáncosokat harmadrendű modern táncosokká fokoz le. Másrészt az, hogy én, amikor a MÁNE-t nézem, abszolút mást várok. Fialat korom legkedvesebb emlékei közé tartoznak azok az órák, amiket – még Micu Bácsi (Rábai Miklós) idejében – az együttes próbáinak nézésével töltöttem. Még akkor is maradt valami az „Állami” varázsából, amikor már a tánc házas szelektől és szellemtől való elmaradása miatt az együttest Vásárhelyi Laci bácsi átkeresztelte „Állati Tévhit Együttes”-nek. Az jutott eszembe, hogy igazából csak most lett találó ez a csúfnév, ez a mű ugyanis annyira elüt a MÁNE hagyatékától és hivatásától.

Találgattam, hogy miért is csinál ilyesmit Mihályi Gábor. Gondolom, az egyik ok az lehet, hogy igyekszik megfelelni valamilyen közvéleményi elvárásnak: valami újat, divatosat mutatni – nem éppen Riverdance-szerűt, hanem annál fontosabbat, komolyabbat, modernebbet. Ugyanakkor, feltételezem, létezik egy olyan, felsőbb berkekből induló kihívás is, ami szerint a MÁNE célja az lenne, hogy a magyar színpadi néptánc Bartók-Kodály-analóg művészi világszintre emelését oldja meg. Mivel ilyesfajta igényt többször és többektől hallottam, szeretnék itt reflektálni erre a gondolatra.

Magyarán megmondva, badarságnak tartom ezt a nézetet. Először is azért, mert rejlik benne egyfajta lenéző-leereszkedő sznobizmus, illetve értékrendszer. Szerintem a magyar (vagy akármilyen) néptáncot nem kell művészi világszintre emelni: az már ott van. Továbbá: nem hiszem, hogy Bartók vagy Kodály bármelyik világhírű, immár klasszikus kompozíciójukat azzal a jelszóval kezdték volna komponálni, hogy „Na most, fiúk, ezzel a magyar népzene világszintre fogjuk emelni”.

Azt nem mondom, hogy nem lehet magyar néptánc-elemeket felhasználni egy úgynevezett magasművészeti (milyen ronda kifejezés!) műhöz. De ezt a munkát ne a MÁNE csinálja! A MÁNE-nek más hivatása van – illetve kellene, hogy legyen. Nekik az egyetemes magyar néptánc-hagyomány lehető legjobb színpadi képviselőinek kellene lenniük. Hogy ezt hogyan kell csinálni, ahhoz Tinka (Martin György) már rég megírta a receptet: „Először a népművészet alapos megismerése legyen a cél, és azután magától jön az, hogy mire használom, mit akarok vele mondani. A kiindulási alapanyag ismerete, s a vele való azonosulás nélkül kitűzött művészi program gyakran eredményezte a táncművészet területén az olyan gyakori, indokolatlan stílusváltásokat, amelyek éppen a népművészeti örökség iránti művészi felelőtlenséget termelték ki.” (Kultúra és Közösség, 1981/4.)

Sajnos, sehogy sem tudom a látottakkal ezzel az elvi vonallal egyeztetni. Hogy lehet az, hogy alig húsz évvel Tinka halála után a szakma ennyire elvesztette ezt a mércét? Hol van az a szerető szigorúság, ami az ő – és munkatársai – életművét fémjelte? És hol van az a hagyományok iránti tisztelet és kötelességtudat, ami ezeket a kincseket többre becsülte, mint a sikert és a személyi érdekeket?

Dreiszigler Kálmán

Néptánc csoportok figyelem!

Megkezdjük a női táncpökök
(karakterpökök) gyártását és forgalmazását!

Felsőbőr anyaga: kecske sevrő

Talp: bőrtalp varrottan

Sarok: rakott bőr sarok

Bélés anyaga: bőr

Korrekt árakkal várjuk megrendelésüket!

Cím: Dunai Lajos

2700 Cegléd, Szárca u. 14. • Tel.: 06-20 / 367-8253

EGY BÍRÁLAT MARGÓJÁRA

Örömmel olvastam Bolya Matyi kritikáját a folkMAGazin előző számában, s ennek nem az az oka, hogy mindennel egyetértetek az ott leírtakból. Tiszteletre méltónak tartom a névvel (!) vállalt véleményt, és azt az érzelmi elkötelezettséget, amely minden mondat hevességében megnyilvánul.

Jogos bírálatok, felvetések sorát fogalmazza meg a Szomorkás jubileum című írás – nem egyetlen műsorról, nem egyetlen esetről, még csak nem is egyetlen zenekarról. Legfőbb érdeme, hogy látéleletet ad a csángó táncházak, zenekarok általános állapotáról, problémáiról. Azokat a gondokat fogalmazza meg, amelyekről valóban nagyon idősezerű együttgondolkodunk.

Tudjuk, hogy a csángó táncházakat nem mindenki tartja egyenrangúnak, egyenértékűnek a magyar (értsd: Kárpát-medencei magyar) táncházakkal. Az okok között egyaránt ott található az ostoba sznobizmus, helyenként egy csipetnyi irigység, hiszen a Marczibányi téren 15 éve minden este tömegek gyűlnek össze, újabban a Csörsz utcában is, s emellett megél még néhány pár-

huzamos kezdeményezés. Ott van azonban – jogos bírálatként – a tömegességgel, a divatossággal sajnálatosan együtt járó igénytelenség (a zenélés, a tánctanítás, a közönség táncstudása, a kiegészítő programok ritkasága egyaránt fokmérője lehet ennek), valamint az élvonalbeli zenekarok jellegtelensége, a markáns zenei arculat, az egyedi hangzás hiánya a „keresztül-kasul” felállások miatt. Olyan jelenségek ezek, amelyekbe nem szabad beletörődnünk, s amelyek megoldási lehetőségeit közösen kellene ki-kínlódnunk.

Bolya Matyi írása említi ugyan mindazokat az erényeket, amelyek megcsillantak a Zurgó jubileumi műsorában: a csángó folklór tömegeket vonzó ereje, napjainkban már látható visszahatása magukra a moldvaiakra, az ünnepi műsor kiemelkedő pillanatai (eltáncolt-elmésélt hiedelem, Mandache Aurél hegedűjátéka, a műsört indító archaikus ima) – ezekről azonban melegebb szívvel lehetett volna szólni. Nem veszi el a kritika élet, ha merjük nagyvonalúan osztani a dicsérő szót akkor, ha erre okunk van. Az a valódi számvetés, amely a mérleg mindkét serpenyőjébe ugyanolyan bő kézzel mér – ha van mit.

Az érintettekben – köztük a cikk írójában – talán fölvetődhetett: miért olyasvalaki írta meg mindezt, aki személyesen is érintett (többszörösen is), nem tud és nem is akar elfogulatlan, objektív lenni. Amennyiben a kritika az igényesség jegyében fogalmazódik meg, akkor ebben én nem találok kivétnevelőt (hiszen ezután magán a szerzőn is számon kérhetjük a leírtakat).

Egy szakmai közeg érettségének fokmérője, hogy milyen a kritikai tevékenysége, a kritikai élete. Ha egy ilyen írást nem a sértődött hallgatás, nem is a vagdalkozó-védekező pozícióból megfogalmazott, duzzogó „ki kérem magamnak” válasz követ, hanem a végiggondolt érvek, egy másik nézőpontból megfogalmazott szellemes és helytálló replikák, akkor nagykorúnak tekinthetjük magunkat.

Tudatában kell lennünk annak is, hogy amit itt, ilyen formán teszünk, az előbbre viszi a dolgainkat: a zenélést, a táncházat, az együttgondolkodást a hagyományról és annak a mi életünkben betöltött helyéről, szerepéről. Bízom abban, hogy más is tollat ragad és leírja gondolatait a csángó táncházakkal, népzenevel kapcsolatban!

Sándor Ildikó

2004. FEBRUÁR

10. (kedd) 10.30 és 15 óra
Dó Ré Mi
Nemzeti Táncszínház
Koreográfus: Horváth Csaba

13., 20., 27. (péntek) 19 óra
Szindbád
Bethlen Kortárs Táncműhely
Koreográfus: Horváth Csaba
A Közép-Európa Táncszínház
és a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház
közös produkciója

28. (szombat) 18 óra
Fotókipakolás
Bethlen Galéria
Vizsnyiczai Erzsébet fotói
Kiállításmegnyitó

28. (szombat) 20 óra
Dresch Quartet koncert
Bethlen Kortárs Táncműhely

29. (vasárnap) 20 óra
Barbárok
Szkéné Színház
Koreográfus: Horváth Csaba
A Közép-Európa Táncszínház
és a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház
közös produkciója

Közép-Európa Táncszínház

Jegyrendelés:
Tel./Fax: +36 (1) 342-71-63
SMS: +36 (30) 378-50-45
E-mail: cedt@chello.hu
Web: www.cedt.hu

**Közép-Európa
Táncszínház
Egyesület
H-1071
Budapest
Bethlen Gábor tér 3.**

2004. MÁRCIUS

1. (hétfő) 20 óra
Barbárok – Szkéné Színház

4. (csütörtök) 10.30 és 15 óra
Dó Ré Mi – Nemzeti Táncszínház

4. (csütörtök) 19 óra
Medeia – Nemzeti Táncszínház
Koreográfus: Horváth Csaba

5. (péntek) 19 óra
Szindbád – Bethlen Kortárs Táncműhely

6. (szombat) 19 óra
Medeia – Debreceni Csokonai Színház

18. (csütörtök), 19. (péntek) 20 óra
Barbárok – Szkéné Színház

20. (szombat) 19 óra
Orfeusz – Bethlen Kortárs Táncműhely
Koreográfus: Horváth Csaba

27. (szombat) 18 óra
Inkey Tibor fotókiállítása – Bethlen Galéria
20 óra: Dresch Quartet koncert – Bethlen Kortárs Táncműhely

31. (szerda) 20 óra
Cédrus (premier!) – Millenáris Teátrum
Koreográfus: Tanaka Min (Japán)

Mátyás, az igazságos...

(Hozzászólás *Bolya Mátyás: Szomorkás jubileum* c. írásához)

„Mivel szinte az egész szakma készséggel ünnepelte együtt a 10 éves Zurgót, önkéntelenül is összegezték a mozgalom mai állapotát olyan jelenségek sorát bemutatva, melyek mind szakmailag, mind emberileg erősen megkérdőjelezhetőek, egyáltalán nem kívánatosak és nem követendők.” – írja *Bolya Mátyás* a folkMAGazin 2003 téli számában megjelent remekbe szabott, tulajdonképpen hézagpótló munkájában.

A cikk szerzőjének nevét talán többen ismerik: tehetséges, sőt virtuóz zenész hírében áll. Most azonban szokatlan vállalkozásba fogott; fiatal emberként bírálatot közölt a moldvai csángó táncházak világában működőkről. Első kísérlete nem csak azért meglepő, mert a gyáva többség az emberi fejlődés e korai szakaszában még inkább csak figyeli a folyamatokat ill. a nagyobb tapasztalattal rendelkezők véleményét, hanem mert egyenes, bátor írásában *Bolya* „Megmondó” *Mátyás* nem bánt kesztyűs kézzel a szakma hanyag képviselőivel. Persze, helyenként még kissé puhányan, tétován szidja kollégáit, ám vélhetően majd bejön.

Mindenekelőtt sietünk leszögezni, hogy szerintünk a cikk jó. Lehetne sokkal jobb is, de azért jó. Talán nem veszi tőlünk zokon *Bolya* „Kihagyó” *Mátyás*, ha munkáját itt-ott kiegészítjük; attól az még természetesen remekmű marad. Kizárásos alapon csak a fiatalkori feledékenység lehet az oka, hogy elmulasztja megemlíteni azt az amúgy nem fontos tény, miszerint ő egy – a Zurgó együttesből – immár hat éve kivált egykori tag, s mint ilyen természetesen meg-

hívást kapott a jubileumi rendezvényre, de azt sajnos nem volt érkezőse elfogadni. Ám, ha valaki mindebből arra találna következtetni, hogy volt zenekarát, ill. annak jubileumi műsorát *Bolya* nem képes objektíven megítélni; az olvassa el újra a nagyszerű írást, s tévedését azonnal be fogja látni.

Mivel azonban a korszakalkotó műből – nyilván a helyhiány miatt – kimaradt néhány további unalmas adat, most át kell rágnunk magunkat egy száraz bekezdésen, hiszen cikkének apropója mégis csak ez volt: 2003. november 7-én megtartottuk a *Csángó Ünnepe a 10 éves Zurgó együttes* elnevezésű rendezvényünket. Az est két részből állt: a másfél órás színpadi műsort hajnal öt óráig tartó, két helyszínen zajló táncház követte. Fellépők voltak Moldvából: *Fehér Márton*, *Hodorog András*, *Kosztin Margit*, *László Erzsébet*, *Legedi László István*, *Mandache Aurél*, *Paun Vasil*, *Pálinkás Erzsé*, ill. Magyarországról a színpadi részen: az *Egyszólam együttes*, *Fábri Géza*, a *Fanfare Complexa*, *Fülöp Attila*, a *Mokányos*, a *Somos*, a *Tatros együttes*, *Unger Balázs*, a *Válaszút Táncegyüttes*, a *Vándor Vokál*, *Zoltán Eszter*, és a *Zurgó együttes*. Valamint a táncházban az előbbieket mellett: *Berecz András*, a *Téka*, és a *Szigony együttes*. A rendezvény iránt érdeklődők száma meghaladta a nyolcszázat.

Mi tagadás, pironkodva olvastuk a következő sort: „szinte az egész szakma készséggel ünnepelte együtt a 10 éves Zurgót”. Itt sajnos mentegetőznünk kell. Mi sem értjük, de minden szólista és együttes akit felkértünk a közreműködésre, szívesen vállalta a fellépést azzal együtt, hogy nem tudtunk tiszteletdíjat ígérni. Egyetlen meghívott azonban úgy viselkedett, ahogy az férfhoz illik: *Bolya* „*Karakan*” *Mátyás* egy személyben döntötte el zenekarának, a *Kárpátinak* tá-

volmaradását (ugyanakkor megkímélte olvasóit ettől a lényegtelen információtól is). Aztán volt egy remek felvetése: „A rengeteg szereplőt felvonultató műsort nézve lassan, úgy a hetvenedik perc tájékán gyanú támad, kérdés körvonalazódik. Itt nem a Zurgónak kellene jubilálnia?” A helyzet az, hogy erre későn döbrentünk rá. Tudtuk, mert előzőleg mondta, hogy elgondolása szerint a Zurgó és a Kárpátia együtteseknek kellene végigjátszania az estét. De mi ostoba módon nem hallgattunk rá, csak mentünk a saját fejünk után. Még ilyen butaságot is felírtunk az est színlapjára: „Azzal kívánjuk ünnepé emelni a mai estét, hogy együtt muzsikálunk azokkal a moldvai csángó énekesekkel és zenészekkel, akiket mestereinknek tekintünk – hiszen a dallamokat tőlük tanultuk –, valamint azokkal az itteni zenész- és énekes barátainkkal, akikkel együtt próbáltuk elsajátítani a stílust, azt a zenei anyanyelvet, amely nélkül egyikünk sem lett volna képes elindulni a saját zenei útján. Ebből az örökül kapott gazdag hagyományból, s az itt kialakult sokszínű, minden résztvevőre nézve sajátos, mégis összetartozó zenei világból kíván a műsor ízelítőt adni.” Azóta azonban beláttuk tévedésünket; úgy kellett volna csinálnunk, ahogy ő mondta. Azt is fölösleges volt például bemutatni, hogy a Zurgó együttes tagjai saját zenekaruk keretein kívül mely formációkban milyen utakat járnak még a zenei életben (*Fanfare Complexa*, *Mokányos*, *Somos*, *Tatros együttes*, *Vándor Vokál*).

„Az egész koncert hangulatát olyan szomorkás borongósság jellemezte, amely nem volt éppen ünnepi. Csángó búsongó, pókerarcú zenészekkel, otthon felejtett fellépőruhákkal, hamis hangszerekkel.” – írja *Bolya* „*Happy*” *Mátyás*. Teljesen egyetértünk. Fölfoghatatlan, mi történt. Mindenkinek meg lett mondva,

Mandache Aurél és Draskóczy Lília
fotó: Figuli Judit

hogy mosolyogni, amint színpadra lépnek. Mikor ezt számon kértük, azzal próbálkoztak, hogy az imádságokat, a menyasszony- és vőlegénysíratókat, a balladákat és keserveket, a hiedelmek elmondását vagy a meséket nem lehet vigyorogva előadni. Erre mi mondtuk, hogy ez nem válasz. Mire ők megígérték, hogy legközelebb összeszedik magukat. A hamis hangszereket pedig mind a negyven zenéssel kidobattuk.

„A színpadkép akaratlanul is nagyon szimbolikusra sikerült. A két szélre száműzött előadók szépen keretették a közepén tátongó űrt. Kitöltésére bő két órát kellett várni, amikor is záró számként a Válaszút táncgyüttes előadta Diószegi László koreográfiáját, melynek a „Csángó akrobaták” cím alkalmasabb lett volna.” Szórol szóra igaz. Annyi pontosítással, hogy a műsor időtartama bő másfél óra volt, táncot pedig összesen négyszer láthatott a közönség, melyek közül az elsőre sem kellett fél óránál többet várni. Persze, ezek lényegtelen apróságok. A javasolt cím pedig kétségtelenül frappánsabb, mint a „Vert kezés”. Sőt, zseniális: szerintünk *Dió* meg is veszi.

Nem a műsort ért jogos bírálatról jut eszünkbe, de bogarásztuk a szakirodalmat és ráleltünk valamire. *Bolya Máttyás* örökül hagyott az utókorra egy fejezetet a kobzos játékmódról *Kobozjáték a mai táncházas gyakorlatban* címmel /In: Balogh Sándor: *Moldvai hangszere dallamok; Budapest, 2001/*. (Ellenlábaisi gyakran szemére vetik, hogy munkájához miért nem kérte ki a nála tíz-húsz évvel idősebb, tapasztaltabb kobzosok véleményét. Szerintünk az ilyen akadémikusok a kákán is csomót keresnek. Különb is: sok bába közt elvész a gyerek, nem igaz?). Hanem, amely Heltai Gáspár tollából való szöveget önérzetesen munkája végére citált, azt most felidézzük: „Mert a szájjaveszetteknek akármit adj eleikbe, azért ugyan nem kedvelik: mert a szájjoknak íze elveszett. Olyan az irigységnek természete is. Ezeknek az okáért semmit nem mondok, hanem ezt, hogyha az én munkám nékik nem tetszik, ottan üljenek le, és csináljanak jobbat. Én bizony nem irillem.” Milyen jó érzéssel kiválasztott idézet... Ráadásul újrahazsonítható.

„A *Fanfara Complexa* az új időket kívánta bemutatni. Hangszerelés fiktív, Boban jogvédett, koncepció tokbanmaradt. (...) A kobzosok pedig elmerülhetnének az összhangzattan mindhárom szükséges akkordjának ismeretében. A téveszmét, miszerint a koboz csupán ritmushangszer, nem kellene életben tartani.” Be kell lássuk: minden szava aranyat ér *Bolya Mesternek*. A *Complex*-ás fiúkkal összedugtuk a fejünket és megegyeztünk, hogy az „autentica maxima” érdekében sutba vágjuk a furulyát, szaxofont, kobozt ill. a kétfenekű dobót, és *Bolya „Azonosmércevelmérő” Máttyás* zenekarától kölcsönkérjük a bolgár kavalt, klarinétot, bráctamburát, citerát, bőgőt és a darabukát, amíg nem szerzünk sajátot. Tehát ez most már rendben lesz. Sokat tanakodtunk azonban, hogy „a kobzosok” alatt csak a *Fanfara* két zenészét, vagy az estén fellépő mind a hat kobozjátékost (*Demeter László, Fábri Géza, Horváth Gyula, Lányi György, Paun Vasil, Róka Szabolcs*) kell-e érteni. Bár, végül is mindegy. Mind a hatan úgy tartottuk számon, hogy hangnemenként háromnál több akkordot ismerünk; de lehet, hogy elszámoltuk magunkat. Továbbá mi kobzosok eddig abban a tévhitben éltünk, hogy a források hiányosságai miatt saját magunknak kell kialakítanunk egyéni játékmódunkat. Ezek szerint azonban annak idején félreértettük tanítómesterünk, *Bolya „Kobzos” Máttyás* szavait: „A zenélési szokások és technikák, sőt a hangolás terén is csak találgathatunk, ugyanis nincs annyi kobzos anyag, hogy akár statisztikailag döntsünk el ilyen alapvető kérdéseket.” /uo./ Türelmetlenül várjuk tehát a folytatást, amiből talán megtudjuk, hogy hogyan is kellene csinálni. És akkor mi majd aszerint. Hiszen az ifjú mester kérdésére válaszol: „van még tudásszomj, mely csillapításra vár”. Egyébként legalább öt színpadi produkcióban a koboz mint dallamhangszer szerepelt. Ettől függetlenül kritikusunknak mindenben igaza van.

„A számok között rövid tudományos értekezések zökkentették ki az embert. (...) Összességében nem zenei élményt, hanem tudományos kalauzolást kaptunk.” – panasolja *Bolya „Intellectual” Máttyás*. És mennyire igaza van! Ha tudná, hányszor gyözködtük már Bercit, hogy sütné el inkább egy jó kabarétréfát, vagy énekelne egy kuplét két szám között; ne legyen már olyan kripta-hangulat! Különb is kit érdekel, hogy mit fognak hallani a következőkben, vagy mi hangzott el az imént, nem igaz? A szegény közönség meg csak ül a nézőtéren behúzott nyakkal, mint anno a történelemórán; csak nehogy feleltetés legyen. De hát hiába beszélünk.

„Nehéz kimondanom, de az egész műsor mélypontja éppen a jubiláló zenekar volt. Az egyetlen, 1997-ben készült lemezről jól ismert zenei teljesítmény már a múlté. Igaz, szinte teljesen kicserélődött azóta a gárda.” Jó-jó, tudjuk, hogy ezek a mondatok adnak a legtöbb félreértésre okot. Na de mi van abban, ha *Bolya* ezt az időszakot az együttes aranykorának tartja? Csak azért hallgassa el véleményét, mert az 1997-es lemezen még ő maga, összevont szemöldökű ítésünk pengette a kobozt? Legyen álszerény? Ilyet ember embertől nem kívánhat. Bárki bármit gondol, az is érthető, ha úgy érzi, hogy kiválása után, az azóta eltelt hat év alatt a zenekar visszafejlődött és a „kicserélődött gárda” nem képes még az akkori színvonalat sem hozni. Látunk már ilyet. Hajjaj, de mennyit! Arról is meg vagyunk győződve, hogy tényleg „nehéz” lehetett neki kimondania. Nem könnyű az ilyesmi: hisszük, hogy minden erejét össze kellett hozzá szednie. Ez is az emberi nagyság egyik szép példája.

Bolya „Profi” Máttyás mondá: „A lelkes amatőr a szakma halála”. Puff neki! Mi eddig azt hittük, hogy a lelkes amatőr a szakma lelke... Akkor ezt is rosszul tudtuk. Nem baj: jó pap is holtig tanul. Rólunk nem is beszélve...

„Tanítsuk vagy száműzzük őket. Ez mindannyiunk felelőssége!” – buzdít az írás. Tessék. Nem értjük, mi baja van ezzel a cikkel a sok okvetetlenkedőnek. Íme, megint egy briliáns, formabontóan újszerű ötlet! Mi már jeleztük is, hogyha lehet választani, akkor inkább a tanításra szavazunk. Különb is ez a száműzés-dolog... Ez valami kiforrotlan tréfa lehet. Vicc, vagy mi...

„Ez a cikk íródhatott volna bármikor. Jobbitó szándékkal született, felhívva a figyelmet néhány nemkívánatos jelenségre. Lehet visszajelzés, kontroll, esetleg egy párbeszéd kezdete. (...) A hangnem talán szokatlan, de a méltató cikkeket kövesse egy őszinte is.” – írja *Bolya „Vagyméltató-vagyőszinte” Máttyás*, kinek ismét az igazság vize folyik a szájából. A jobbitó szándékot senki emberfia meg nem kérdőjelezheti. Ami pedig azt illeti: vagy lacafacázik az ember, vagy párbeszédet indít. Mi sem csináltuk volna jobban. No és, ha szokatlan a hangnem? Majd mindenki szépen hozzászokik. A kutyafáját!

Megérténénk, ha *Bolya „Szigorú” Máttyás* rápirítana az egész eltu nyult szakmára, amiért nem bírják az építő kritikát. Rohanvást kijelentjük, hogy mi bírjuk! Sőt, igényeljük! Még a rombolót is. Hiszen az a legjobb szándékú kritikusnak is becsúszik olykor-olykor. Van, amelyiknek mindjárt elsőre...

Örülünk annak, hogy az olvasóközönség nem maradt közömbös *Bolya Máttyás* írásával szemben; érdemtelen dolog lett volna. Megfigyeléseink szerint azonban cikkének olvasói azóta felvont szemöldökkel járnak. Nem értik őt, ill. vélt kirohanásának okát. Ennek viszont már nem örülünk. Bízunk abban, hogy szerény védőbeszédünk elolvasása után a szemöldökök helyükre ereszkednek, az arcvonások kisimulnak, a csodálkozó arckifejezéseket pedig szelíd, talán elnéző mosoly váltja majd fel.

A mosolyból azért mégsem lesz kacagás; mert jóérezű ember nem tud nevetni azon, ha valaki maga alatt vágja a fát...

Demeter László,
a *Zurgó* együttes és a *Fanfara Complexa* tagja

MAGYARORSZÁGI
KALLÓS ZOLTÁN ALAPÍTVÁNY

Alapítás éve: 2002

Alapító: Törökné Csorja Viola

Elnök: Borbély Jolán

Az Alapítvány címe:

1011 Budapest, Corvin tér 8.
Telefonszáma: (36-1) 201-4492
Bankszámlaszám: K & H Bank
10400171-01700978-00000000

Az erdélyi

*Kallós Zoltán Alapítvány adatai:
Fundatia Kallós Zoltán Alapítvány
3400 Cluj (Kolozsvár)
B-dul. 21 dec. 1989. No. 16.
Tel./Fax: (00-40) 264 198813*

FOTÓGALÉRIA

Mint azt bizonyára Kedves Olvasóink is tapasztalhatták, egyre bővül a folkMAGazinban publikáló fotóművészek köre, ami nagy örömmel tölt el bennünket, hiszen jelentősen emeli lapunk küllemének színvonalát. Bizonyára sokan emlékeznek még Molnár Zoltán képsorozataira – például az andalúziai hűsvétot megörökítő, tavaly tavasz számunkban megjelent fotográfiáira vagy az őszi számunkban látható erdélyi felvételeire. Ezúttal – Molnár Zoltán ajánlására – Pecsics Mária mutatkozik be. A művész így vall a következő oldalakon látható négy alkotásáról:

„Fotográfiáim utazásaim emléképei; főként olyan tájakon járok, melyek csendesek és elhagyatottak. Az itt látható képek az erdélyi Kolibicán és Ausztria legmagasabb hegyei alatt készültek. A kolibicai (Colibita, Románia) mesterségesen felduzzasztott tó a mélyben régi falucskát rejt, és valahogy úgy korhadnak el a faágak a parton, mint a meder mélyén az emlékek. Ausztriában más a helyzet, az ember úgy alakítja környezetét, hogy közben csak kissé rendezi át a tájat. Ezen a vidéken mindenféle utak futnak szerte a domboldalon, melyek mintákat rajzolnak a talajba, és talán ezek a rajzocskák azok, amik elkápráztattak a Großglockner lábánál.”

– CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK –

1993: Eger (MIF)

1994: Kispesti Vigadógaléria

1994: Hatvani Galéria
(Pató Róza és tanítványai)

1995: Almássy tér (color-fest)

1995: Tölgyfa Galéria (FFS)

1995: Tam-tam Galéria (FFS)

1997: Pécs

(Kortárs Magyar Fotográfia; MIF)

1998: Magyar Iparművészeti Múzeum
(Fotóhét; MIF)

1998: Tölgyfa Galéria
(Metafizikus képpárok; MIF)

1998: Stefánia Palota
(Diploma – collective)

1998: Tölgyfa Galéria
(Színe-Java; MIF)

– EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK –

2001: Akácós udvar (Faragók)

2002: Artus Galéria (Útiképek)

XXIII. Országos
Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

SYMA Rendezvénycsarnok - KÖRCsARNOK

www.tanchaz.hu

2004.
március 27-28.

Kolibica (Colibița, Románia, 2002) – Pecsics Mária felvétele

Kitzbüchel (Ausztria, 2002) – Pecsics Mária felvétele

Kolibica (Colibița, Románia, 2002) – Pecsics Mária felvétele

Großglockner (Ausztria, 2002) – Pecsics Mária felvétele

Lányi Ágoston

– a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége néptáncsoportjainak oktatója –

Lányi Ágoston 1964-ben kezdte meg a német nemzetiségi néptáncgyűttesek oktatását. Elsőként a pilisvörösvári táncosokkal ismerkedett meg. Húsz évig istápolta őket, nem csoda, hogy szinte szülő-gyermek kapcsolat alakult ki közöttük. Elkísérte őket külföldi vendégszereplésükre is. Sokoldalú segítséget adott nekik, ha kellett, konferált, s még táncosként is beugrott, ha valamilyen fiú bármilyen okból nem táncolhatott.

A Német Szövetség sok vonalon kérte segítségét. A nemzetiségi szövetségek – német, szerb-horvát, szlovák, román – nyaranként többhetes tanfolyamot szerveztek táncoktatóik számára. Ezekben a tanfolyamokon saját koreográfiáit mutatta be Lányi Ágoston, és táncjelírást is tanított. A koreográfiákat sokszorosították, így magukkal vihették a tanfolyam résztvevői.

Első művei zsánertáncok voltak, amikor azonban egy német táncudós, Dr. Kurt Petermann országos felmérést végzett Magyarországon, ismertté lettek az egykor hazánkba telepített németek táncai, azokat dolgozta át Lányi Ágoston színpadi táncokká. A Petermann-gyűjtésben ő is részt vett a Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató Csoportjának képviseletében 1972 őszén. (A filmfelvételek Harta, Hajós, Nemesnádudvar, Mecseknádasd, Tótvázsony, Ceglédbercel, Soroksár, Pilisvörösvár, Sop-

ronbánfalva, Ágfalva helyiségekben készültek, és egy példányuk megtalálható a Zene-tudományi Intézet Néptánc Archívumának Filmtárában).

Nagy lendületet adott a német néptáncmozgalomnak a Német Nemzetiségi Néptáncfesztivál létrehozása Sopronban. A rendezőség először csak német koreográfiák bemutatását tűzte ki feltételül, az országos gyűjtés után azonban eredeti táncanyagból komponált mű bemutatását írta elő. Elin-dult a vetélkedés a táncgyűttesek között. Pilisvörösvár, Mecseknádasd, Sopron, Soroksár jelentették az első vonalat, hol egyik, hol másik vitte el a pálmát. Ekkor szület-tek Lányi Ágoston legértékesebb alkotásai: a Szüri táncok, Bánfalvi táncok, Csallóközi táncok.

Más feladatot is kapott Lányi Ágoston a német szövetségtől: tánckiadványok szerkesztését. Két kiadvány elkészült, a harmadikat – halála miatt – tanítványainak kellett befejezniük.

A német táncok alkotásának, előadá-sának, kiadványainak ő lett a legnagyobb képviselője. Sokat köszönhet neki a német néptáncmozgalom.

Dr. Kiss Gáborné Eötvös Ella,
a Magyarországi Németek Demokratikus
Szövetségének volt művészeti főelőadója
(fotó: „Gusztival Pécsre tartva” – 1969.)

LÁNYI ÁGOSTON (1923–1986)

Lányi Ágostonra emlékezünk születésének 80. évfordulójára alkalmából, aki hányatott sorsa ellenére is megőrizte emberségét és derűs élet-szemléletét, s aki csaknem négy évtizeden át a tánc bűvöletében élve örököltette meg számunkra az alkotás varázslatos pillanatait.

Művészeket megszárazó ihletettséggel és fogékonysággal tette hal-hatatlanul kiemelkedő táncos egyéniségeink rögtönzéseit úgy, hogy azok az elkövetkező generációknak is támpontul szolgálnak népünk táncművészetének a megismeréséhez, a paraszti táncalkotás elveinek, átkos törvényeinek a megértéséhez.

Több mint száz tanulmány jegyzetében húzódik meg a szerény mondat, hogy a táncokat lejegyezte Lányi Ágoston. S összefoglaló művek sora az, amiben a tudományos koncepció kimunkálásához Lányi Ágoston tánclejegyzései adták a biztos alapot, szolgálták táncgyűjtésünk bemutatását. Az egyes táncműveket (körtánc, körverbunk), fálvak és tájak (Bag, Alap, Sárköz, Dél-Dunántúl, Mátyusföld, Fejér és Vas megye, Nyírség) táncgyűjtését ismer-tető műveken kívül olyan nagyszabású összefoglalások munkatársa volt, mint a „Magyar néptáncgyűjtések” és a „Magyar Néprajzi Lexikon” kötetek.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett a táncos írásbeliség megteremtésében, biztosítva, hogy egzakt ismeretekre támaszkodhasson a néptáncoktatás és a néptáncoktatás tanulmányozók népes tábora.

Munkásságával nem csak a táncfolklorisztikában, de a magyar néptánc továbbélésében és művészi feldolgozásában elért eredmények-

nek is részese. Koreográfus- és pedagógus-generációk sora ismerkedett meg a magyar néptáncjal, s kapott inspirációt olyan kézikönyvként használt művek alapján, mint a „Magyar táncművészet és táncdialektusok” vagy a „Magyar nép táncművészet” című kötetek átfogó képet adó táncközlései.

Egyedülálló ismeretei birtokában is szerény és megnyerő egyéniségének köszönhető, hogy itthon és külföldön százakkal kedveltette meg a néptánc ismeretéhez nélkülözhetetlen táncírást. S ezeknek tárta fel a rejtelmeit, amikor a számára oly kedves munkája, a „Néptánc-olvasókönyv” megjelent.

A világon egyedülálló teljesítményével, ötezer oldalnyi néptánc-lejegyzésével az egyetemes táncfolklorisztika számára is maradandó alkotott. Életműve nem csak a magyar, de majdnem minden közép-kelet-európai nép táncgyűjtéséről is képet ad, s különösen sokat tett a szinte második hazájaként szeretett Finnország táncművészetéért, a két népet összekötő kapcsolat ápolása érdekében. Összefoglalást írt „A finn néptáncok formai sajátosságai” címmel, és élete egyik utolsó nagy vállalkozásaként jegyezte le az 1920-as években készült, kiemelkedő jelentőségű kareliai néprajzi film táncait.

Lányi Ágoston elvesztése fölött érzett közös fájdalomunkban képzeletünk méltán formálja át Axeli Gallén-Kallela drámai hangvételű képét úgy, hogy azon nem egy, hanem két anya siratja fiát, a halott Lemminkeint.

Pesovár Ernő
(Táncszók, 1986. december)

Megemlékezés Lányi Ágostonról

Elhangzott 1996. április 27-én, az MTA Zenetudományi Intézet Martin György Ülésszakán

Lányi Ágoston tíz éve, 1986 októberében, életének 63. évében távozott közülünk. Nem hosszas betegség után, hanem hirtelen, váratlanul. Egyik héten még rendszeres konzultációink egyikét tartottuk, a következő hét megbeszélte napján már hiába kerestem. Egy szerdai napon lett rosszul és a szívroham péntek hajnalra vitte el.

Talán mindnyájan, akik itt vagyunk e teremben, tudjuk, hogy ki volt. Ő volt a magyar hivatásos néptáncutató évtizedekig két néprajzosból és egy kinetográfusból álló csapatának kinetográfusa, tánclejegyzője. 1949-ben és 1950-ben a Magyar Táncszövetségben dolgozott, majd 1951-től a Népművészeti (később Népművelési) Intézet munkatársa lett, ahol már együtt dolgozott későbbi állandó kollegáival, a két néprajzossal, Martin Györggyel és Pesovár Ernővel. 1965-ben lett az MTA Népzeneutató Csoportjának tudományos kutatója, majd a Zenetudományi Intézet tudományos munkatársa.

Kortársai szerint jó táncos volt. 1963-ban elvégezte a Népművelési Intézet felsőfokú, „A” kategóriás, koreográfusképzőként számon tartott tanfolyamát, és számos koreográfia bizonyítja, hogy ez irányú tehetségét használta is.

De tevékenységének fő területe mindig is a tánclejegyzés volt. A Lábán-kinetográfia rendszerét Lugossy Emmától és Szentpál Máriától tanulta. A hazai viszonylatban utólráhatetlen teoretikusnak tartott Szentpál Mária mellett Lányi Ágoston a gyakorlati alkalmazás mestere lett. Kinetográfiai munkásságáról Pesovár Ernő így emlékezett meg a Táncművészet c. folyóirat 1987-es évfolyamának második számában: „Művészeket megszegyenítő ihletettséggel és fogékonysággal tette halhatatlanná tánclejegyzéseiben a kiemelkedő táncos egyéniségek rögtönzéseit, úgy, hogy ezek az el-

következő generációk számára is nélkülözhetetlen támpontul szolgálnak majd népünk táncművészetének megismeréséhez, a paraszti táncalkotás elveinek, titkos törvényeinek a megértéséhez.

Több mint száz tanulmány jegyzetében húzódik meg a szerény mondat, hogy a »táncokat lejegyezte: Lányi Ágoston«. S összefoglaló művek, nagyszabású monográfiák sora az, amelyekben a tudományos koncepció kimunkálásához Lányi Ágoston tánclejegyzései adták a biztos alapot és szolgálták táncchagyományunk bemutatását.” Eddig az idézet.

A Zenetudományi Intézet Néptánc Archívumának Táncírás Tára jelenleg megközelítőleg 1300 autentikus néptánc lejegyzését tartalmazza. A tár tulajdonképpen Lányi Ágoston életműve, annak zömét ő jegyezte le. Bátran állíthatjuk, nemzetközi mércével mérve is egyedülálló teljesítmény. Csak aki már végzett ilyen munkát, az tudja, mit jelent táncot lejegyezni: hányszor kell újra meg újra megfigyelni a részleteket, próbálgatni a megoldásokat, értelmezni a mozgást, fellapozni a szakirodalmat, elemezni a táncos testrészeknek szólómat, a lábak, a karok, a törzs és a fej mozgás-összefüggéseit, páros táncok esetén a táncos és párja viszonyát, eszközös táncok esetén a táncos és a tárgyak viszonyát, a mozgó tárgy és a tárgyat mozgató személy összefüggéseit, általában a térváltásokat, a térben bejárt utat, mérlegelni az esetleges, de nyilvánvaló tévesztések lejegyzésének konzekvenciáit... Sokáig lehetne még sorolni mindazokat a szempontokat, amelyek megvilágítják, hogy a tánclejegyzés nem pusztán és egyszerűen másolás, hanem értelmezés, amely bizony erősen magán hordja a lejegyzőnek a mozgáshoz való attitűdjét, mozgáseméleti felkészültségének jelét, és megmutatja az adott táncstílusban való jártasságát. Mindezeknek Lányi Ágoston mestere volt.

De ki kell emelnünk azt is, hogy Lányi Ágoston munkássága nem csak mennyiségileg egyedülálló, hanem az általa alkalmazott tánclejegyzés-technika is eltért a nemzetközi gyakorlattól. Lejegyzéseinek zöme megrendezett táncalkalmak rögtönzött táncairól készült. Azonban, még ha a lejegyző részt is vesz a gyűjtésen, ha – a kedvelt szlogennel élve, „anyanyelvi szinten” – járatos is az adott anyagban, néptáncaink térbeli és ritmikai bonyolultsága, valamint dinamikai változatossága miatt akkor sem lehet az előadással egyidejűleg e táncokat rögzíteni. A tudományos igényű feldolgozáshoz a táncokat filmre kell venni, és hiteles lejegyzés filmről készíthető. A filmről (újabbban videóról) való tánclejegyzés gyakorlata nem általánosan elterjedt. Mégpedig azért nem, mert itt nem lehet megkérdezni az alkotót, a koreográfust, hogy is gondolta, ha nem világos egy-egy mozdulat vagy mozdulatsor. Nem lehet leállítani a táncost, hogy ugyan már, mondaná el, értelmezné, mit is akart bemutatni a nehezen követhető mozdulatsorok eltáncolásakor. A filmről való tánclejegyzés minőségileg más hozzáállást, más szemléletet követel, mint az előadással egyidejűleg készített lejegyzés

Sváb bál, Pécs, 1969.
„Donovald Kati dirigálja a Mecseknádasdi Ifjúsági Zenekart.”
fotó: Hollódy Elemér (MTA ZTI Fotótára)

„Kultúrkörúton Baranyában a vörösváriakkal. Vezetőjük Hidas György és táncoktatójuk Lányi Ágoston között állok.” [Kiss Gáborné]

gyakorlata. A filmről készített lejegyzés esetén a lejegyzőnek magának kell megküzdenie a mozgás értelmezésével, legfeljebb a saját tapasztalatait vagy a szakirodalmat használhatja, hogy az adott mozgásjelenséget mások hogyan bontották részekre, hogyan elemezték, és milyen lejegyzési megoldásokat találtak. De előfordul, hogy a lejegyzőnek újabb mozdulatelemzési elméletet kell kidolgoznia, és új jel alkotásával vagy a meglévő jelek új értelmezésével, esetleg szokatlan kombinációjával kell a kérdéses mozgásjelenség lejegyzését megoldania. Lányi Ágoston a filmről való tánclejegyzésnek páratlan szakembere volt, és mindezt úgy végezte, hogy állandóan törekedett az egyszerűsége, úgy, hogy közben a mozgás lényegéből, kifejező erejéből semmit, vagy minél kevesebbet veszítsünk. Ezt a munkát igen magas színvonalon és igen gyenge technikai háttérrel végezte. A kézi hajtású, 6x9 cm nagyságú képernyővel rendelkező montázsasztalok, vagy a lejegyzésre csak igen körülményesen használható 16 mm-es vetítógépek ezt a különlegesen nagy figyelmet és felkészültséget igénylő munkát egyáltalán nem könnyítették meg.

Jellegetes lejegyzői stílust alakított ki: mozgásértelmezését ismerve, partitúráiból azonnal látható, hogy a lejegyző nem lehetett más, mint ő. De lejegyzéseiből nem csak személyét lehet felismerni, hanem könnyedén a lejegyzett tánc típusát is, mert sok évtizedes gyakorlata alapján tisztán ki tudta fejteni a mozgás legfontosabb karakterisztikumait. Vesztesége a tánclejegyzők nemzetközi fórumának, hogy találkozóikon csak lejegyzései és könyvei jelenhettek meg, ő maga személyesen nem. De lejegyzései és könyvei megtalálhatók számos nyugati archívumban és a Lábán-kinetográfiaóktató egyetem könyvtárában.

Lányi Ágoston tevékenysége nem merült ki az autentikus táncok lejegyzésében. Számos néptánc-koreográfia lejegyzése és kötete

jelent meg a Néptáncosok Kiskönyvtára és az Együtteseink Műsorából című sorozatok keretében, köztük egyik saját koreográfiája, a „Magyar verbunk és friss”. Több tudományos szintű tanulmányt írt, mint a Tánctudományi Tanulmányok 1961-1962-es kötetében megjelent „Lippentős”, és az 1967-es Ethnographiában közreadott dolgozata, amelyben a finn néptáncok formai sajátosságait elemezte. Számos kötet társszerzője volt, mint a Pesovár Ernővel közösen készített és máig tankönyvként használt „A magyar nép táncművészet”, a Pesovár Ernővel és Halmos Istvánnal írt „Rétköz táncai és zenéje”, s a „Vas megye tánc- és zenei hagyományai” vagy a Martin Györggyel és Pesovár Ernővel készített „A körverbunk története, típusai és rokonsága” című könyvek. A végére hagytam az alapfokú kinetográfia-képzés szempontjából legjelentősebb művét, az először 1980-ban kiadott „Néptáncolvasókönyv”-et, amelyet azóta is eredményesen használunk, és amelyre alapozva könnyedén lehetett a „C” kategóriás oktatás tanmenetét kidolgozni. A kötet újabb és újabb kiadásával bizonyította fontosságát és szükségességét.

Tudományos munkássága mellett tanított is az Állami Balletintézet Néptánc Tagozatán és Tanárképző Tanszakán, és tánclejegyző tanfolyamokat tartott a Zenetudományi Intézetben. Én itt találkoztam vele, és az ő segítségével végeztem első lépéseimet a gyakorlati tánclejegyzés területén. Tulajdonképpen nála volt az egyetlen fórum az országban, ahol az érdeklődők rendszeresen ismerkedhettek meg a tánclejegyzés hazai módszereivel.

Emlékének adózva, amit tehetünk, megteesszük: teremtett értékeit megőrizzük, egyszerűsége törekvő és mégis a mozgás lényegét megőrző tánclejegyző módszerét lehetőség szerint folytatjuk. És ha lehet, életben tartjuk lényegének állandóan vidám, mindenkinek segítőkészen forduló, baráti szellemét.

Fügedi János

A RÓKATÁNC TÓL A MAHALÁIG

A cigánytánc-hagyomány átalakulása

Ebben az írásban nem a botolóval, szó-ló- vagy páros cigánytáncsal, hanem egy a hagyományból kikopott, s egy újonnan beépült tánc típus ismertetésével szeretném megerősíteni azt, hogy a Kárpát-medencei cigány tánc kultúra élő, és folyamatosan alakuló hagyomány, s nem köbevésett törvények határozzák meg. Nem csak formai változásokat figyelhetünk meg, hanem különböző hatások beépülését, tánc típusok eltűnését és újjak keletkezését, még a XXI. század hajnalán is.

A rókatánc a cigányság tánc kultúrájából a XX. század második felére szinte teljesen eltűnt, pedig tipikusan a cigányok táncának tartották eleink. Számos irodalmi műben használják a rókatánc kifejezést – Gvadányi¹, majd Sándor István², Arany János³, Kuthen⁴, Merényi László⁵, Víg Dezső⁶, Jókai Mór⁷, Gaál Mózes⁸, Berkes Kálmán⁹, – többnyire cigánygyerekek táncának leírására. Jókai Mór 1897-ben írott *Kis királyok*¹⁰ című művében olvashatjuk: „... A meztelen purdék, a mint meglátták a hintót, egyszerre futottak feléje cigánykereket hányva, rókatáncot járva, krajczárért epekedve...”.

Berkes Kálmán 1888-ban így ír: „... A gyermeket először koldulni tanítják. Kiküldik az útszélre krajczárokat kérni az utasoktól, cigánykereket, rókatáncot jární...”¹¹

A Magyar Nyelv Értelmező Kéziszótárának szócikke a következőket tartalmazza: „Rókatánc: felnőttek szórakoztatására, főleg cigánygyerekektől járt olyan tánc, melynek az a jellemző mozdulata, hogy guggoló helyzetben ki-kirúgják a lábukat, ill. guggolásból fel-felszökkennek...”¹²

Ezek a források gyerekek táncaként, s kolduló – ez utóbbi is utal rá – funkcióban megjelenő táncról szól. Pedig ez az utolsó stáció a tánc fejlődésében. Úgy gondolom, kialakulását abban a korban kell keresni, ahonnan a magyarság és számos más nép állattutánzó, rituális táncai, szokásai is erednek, s ezek talán a kereszténység előtti világban, a totemista világképben gyökereznek. Ha megvizsgáljuk a rókatánc formáját, s kiemeljük belőle az állatok párzására utaló, obszcénnek mondott mozdulatokat, s megvizsgáljuk a táncot kísérő obszcén szövegeket, világosan láthatjuk, hogy termékenységvarázsló funkciója lehetett, s ennek változásával lett kolduló tánc belőle.

Ha ezt elfogadjuk, abban a pillanatban egyértelművé válnak a párhuzamok, például a Csíkszentdomokosról ismert medvéssel, vagy a lakodalmakban egykor az egész

magyar nyelvterületen ismert, állatok – többek között disznók – párzását utánzó szokásjátékokkal.

Nincs konkrét leírás az eredeti funkcióról, arról viszont igen, hogy magyarok is táncoltak rókatáncot. Balázs Gusztáv *A nagyecsed oláh cigányok tánc hagyományai* című munkájában¹³ azt írja, hogy a faluban már csak egy idős, nem cigány férfi táncolt rókatáncot, Ágai Adolf pedig 1895-ben kiadott *Vizen és szárazon* című munkájában így ír: „... az egyik úr az ő nagy hevedelmében rókatáncot kezdett...”¹⁴ Mindemellett számos adat utal arra, hogy felnőtt cigány férfiak is táncolták. A Néptánc kislexikon¹⁵ szintén cigány férfi szólótáncként írja le, s ezt bizonyítják azok az archív táncfelvételek is, amelyeken az ötvenes-hatvanas években Szabolcs-Szatmár megyében, vagy éppen a Bodroghközben élő cigányok táncait rögzítették filmre.

Sajnálatos, hogy az általam eredetinek tartott – termékenység-rituális – funkció szinte kibogozhatatlanul az idő homályába vész, mindenesetre annyi bizonyos, hogy egy közös hagyományból a cigánygyermek által megőrzött táncról van szó, amely mára a cigány kultúrából is eltűnt.

Van egy olyan tánc is, amely viszont a XX. század végén keletkezett és terjedt el az erdélyi cigányság körében. Ez a tánc *mahala*, *mahale* elnevezésekben él.

Ha e tánc mozgáselemeit vizsgáljuk, idegennek találjuk bármely Erdélyben élő népcsoport mozgáskultúrájától. Talán még azt is mondanánk rá első ránézésre, hogy nem a hagyományos kultúra része, nem kell vele foglalkozni; de nézzük csak meg, mennyire sajátjukként táncolják, vagy hallgassuk meg a hagyományos vonósbandák által játszott mahalát, s azonnal észre kell vennünk, hogy a tánc és a zene folklorizálódott. Keleties a dallamvezetés, eddig soha nem hallott a kíséret ritmizálása, s még sem idegenebb ez a zene a porka, a hétlépés vagy a gólyás dallamaitól.

Érdekes ezen új táncdivat elterjedésének folyamata. Nem kizárt, hogy modellezi azt, ahogyan az előző évszázadokban az újabb és újabb táncdivatok eljutottak a legkisebb településekre is. Hol keressük a tánc bölcsőjét? Most kivételesen nem nyugaton, ahonnan ismereteink szerint a nagy táncdivatok hozzánk kerültek. Első ránézésre keleti, török vagy akár indiai táncokra asszociálhatunk, úgy használják a táncosok a kezét és a csípőt. Egyes feltevések szerint Bukarest környéki településekről – itt isz-

lám lakosságú falvak is léteznek – terjedt el a zene és tánc. Elnevezését a Bukarest külvárosaiban lévő cigánytelepekről – ún. mahalákról – származtatjuk, de azt is tudni kell, hogy maga a szó török, s települést, telepet jelent. Sajnos, mivel Erdélyen túlról nincsenek adataink, így ott nem tárhatjuk fel a tánc elterjedését. Az erdélyi cigányság körében viszont mind zenéjében, mind mozgásvilágában táptalajra lett.

Mintegy 15 éve talán éppen Szászcsávászon épült be a cigányság kultúrájába, mindenesetre ez az egyik olyan cigány közösség, ahol gazdagon kinyíltott zenében és táncban egyaránt.

A mahala zenéjének elterjedési területe szélesebb a tánc ismertségétől, s olyan helyeken is megtaláljuk a zenekarok repertoárjában, ahol a táncot nem, vagy csak kezdetlegesebb, egyszerűbb formában táncolják. Ez azt mutatja, hogy a zenei divat indul hódító útjára, s a mozgás később, és nehezebben jut el a településekre. A csávásiak mellett szép formákat táncolnak Székelyudvarhely környékén, ismerik az örkői romák – tölük akadémiái gyűjtés is megörökítette a mahalát; szép, visszafogott táncolást láttam a gernyeszegi (Marosvásárhely környéki) lányoktól, s gazdagabb formában táncol-

JEGYZETEK:

1. Gvadányi József: A mostan folyó ország gyűlésének satyrico-criticé való leírása. 1791. Pozsony
2. Sándor István: Toldalék a magyar-deák szókönyvhez, a mint végsősőr jött ki 1767-ben és 1801-ben. 1808. Bécs
3. Arany János: A nagyidai cigányok. 1852. H.n.
4. Kuthen (Barina Vendel): Költemények. 1859. Kalocsa
5. Merényi László: Sajó- és tiszavölgyi eredeti népmesék. 1862. Pest
6. Víg Dezső (Fabó András): Czigány adomák. 1858. Pest
7. Jókai Mór: Rab Ráby. Nemzeti Kiadás sorozat 51. kötet. 1896. H.n.
8. Gaál Mózes: A kard és a lant hőse. 1898. Budapest
9. Berkes Kálmán: A tolvaj élet ismertetése. 1888. Budapest
10. Jókai Mór: A kis királyok. II. kötet. Nemzeti Kiadás sorozat 75. kötet. 1897. H.n.
11. Berkes Kálmán: A tolvaj élet ismertetése. 1888. Budapest
12. M.T.A. Nyelvtudományi Intézete (szerk): A magyar nyelv értelmező kéziszótára. V. kötet. 1987. Budapest
13. Balázs Gusztáv: A nagyecsed oláh cigányok tánc hagyományai. 1995. Budapest
14. Ágai Adolf: Vizen és szárazon. I. kötet. 1895. Budapest
15. Pálfi Gyula (szerk.): Néptánc kislexikon. 1997. Budapest

ták ott a fiatal férfiak. 1998-ban Koltón – Nagybánya-környékén – a zenéjét már ismerték és kedvelték, a táncot viszont nem táncolták. Természetesen ez az állapot nem állandó, folyamatosan változik.

A mahala formai elemzésére, zenéje stilisztikai sajátosságainak feltárására nem vállalkozom, a táncolás módját és funkcióját viszont érdekes megvizsgálni. Magam eddig kétféleképpen láttam ezt a táncot. Az egyik a lányok csoportos tánca, amelyben az egyszerűbb formát táncolók között egy-egy lány szólisztikus szerepet öltve magára látványosabb elemeket táncol, majd visszatér a „kísérő” mozgásba, s másik lány kerül előtérbe. Ez hasonló ahhoz a hagyományos táncolási módhoz, ahol az énekes és ritmikai kíséretet biztosító csoportból lépnek ki a táncolók, s váltják egymást a szóló szerepben. A másik forma – s úgy gondolom, ez lehet az, amelyben a tánc igazán kiteljesedik, – a férfi és nő által alkotott páros. Nincs összekapaszkodás, hanem csalogató formulák kerülnek előtérbe. Erotikus töltésű mozgásformák is megjelennek, obszcén mozdulatokkal, vagy árnyaltabban, mégis a nemiséget kihangsúlyozó módon.

A páros cigánytáncban ugyanezen sajátosságokat találjuk meg, s ezen keresztül eljuthatunk a Pesovár Ernő kutatásaiból ismert küzdő karakterű páros táncokhoz. Vajon Ez a 10–15 éve felbukkanó tánc tehát a hajdútánc korszakának páros tánc divatjában gyökerezik? Funkcionálisan jól láthatjuk az egyezéseket, formai szempontból azonban teljesen másról van szó, hiszen a mahala nem ugrós karakterű tánc. A nőiséget, nemiséget kifejező mozdulatok alkalmassak arra, hogy felhívják a férfiak figyelmét a lányra, így a mahala szerepet kaphat a párvalasztásban. A csoportos formát főleg leánygyermek, míg a páros formát fiatalok táncolják. Talán a csoportos forma a tánc tanulását szolgálja?

Számos nyitott kérdés van még a mahalával kapcsolatban, mindemellett alig van értékelhető, pontos adat. Én magam is csupán a birtokomban lévő néhány felvétel és a helyszínen tapasztaltak alapján fogalmaztam meg mindezeket, valódi tudományos gyűjtést nem végeztem, mégis fontosnak tartottam ráirányítani a figyelmet e tánc típusra, s főleg az ezt körülvevő jelenségekre. E két tánc típusban közös, hogy a tudományos kutatás kevésbé foglalkozik velük, az előbbit kissé elfeledte, az utóbbit még nem fedezte fel. Számomra a jelenség érdekes, hiszen abban, hogy egyik táncforma eltűnik, másik felbukkan, annak a bizonyítékát látom, hogy a cigány táncművelés formálódik, alakul, tehát él.

Darmos István

LEMEZKIADÓ A PERIFÉRIÁN

Beszélgetés Böszörményi Gergellyel – III. rész

– *Ha az első ötven kiadványotokat vesszük, elmondható, hogy a progresszív zene, a kortárs szimfonikus rock dominált a Periferic Records repertoárjában. Dzsesszt viszont csak módjával jelentettetek meg...*

– *Ezzel kapcsolatban az alábbi történet jó példa arra, hogy miként döntünk egy CD kiadásáról. Megkeresett egy dzsessz zenész, s közölte, hogy Jazz is dead, vagyis a dzsessz halott. Majd rögtön megkérdezte, hogy nincs-e kedvem kiadni a lemezét. Mire én csak annyit mondtam, hogy hozd be előbb a mastereket.*

– *S a népzenevel mikor kezdtetek el foglalkozni?*

– *A Johni Mitchell, Crosby, Stills, Nash & Young vagy a Pentagte által képviselt akusztikus folk, folk-rock zene számomra mindig is nagyon kedves volt. Ők a saját népzenejük gyökereiből táplálkoztak. Tervezem, hogy egyszer idehozom az angolszász folkot. Ugyancsak kedveltem az Illés és a Tolcsayék népi hangzásait, Kodályt, a Kis kece lányomat, a szolfézsón magunkba szívott, városi oktatási formában továbbadott népi hagyományt is.*

Nagyon örülök az Ultramarin világzenei kiadványának is, mert a szolfézsón tanult dallamokat hozza elő, művészi szinten szolmizálva. Ahogyan a Hungarian World Music Orchestra vagy Binder Károly intonálja. Rendkívüli módon szeretem, ha a dzsessz merít a népzeneből, s világzenei elemekkel is találkozhat. Azt viszont ki nem állhatom, amikor a képzetlen blues-zenész 1-4-5-ös akkordokat játszik, ám szeretem, ha dzsessz zenész száll be a bluesba, mert nagyobb felkészültséggel, tudással, fantáziával és ötletgazdagabban játszik, s ebből jó szül ki.

Egy alkalommal Jon Hisemannal, a Colosseum együttes dobosával és vezetőjével beszélgettem, aki tanít, hangszerez, komponál, zenél, s mindezt napi 24 órában teszi. A következőt mondta: Tudod, Gergely, a mi zenénk végtelenül egyszerű – a bluesból indul el, s oda tér vissza. Csak közben óriási kirándulásokat tesz, s ettől lesz fantasztikus. A Colosseum ifjúságom nagy kedvence volt, s életem egyik meghatározó koncertjének bizonyult az 1996-os budapesti fellépésük, de nekik is.

Ekkoriban már nem sportcsarnoknyi közönség előtt játszottak, hanem 1000-1500 főnyi publikumnak. Dedikálást szerveztünk a Bartók Béla úti lemez-áruházunkban, s mivel mindig is nagyon szerettem a lemezkereskedői szakmát, a számomra fontos zenekarok teljes hanghordozó-családfáját repertoáron tartjuk. Amikor az együttes zenészei beléptek az üzletünkbe, s meglátták, a Colosseum, illetve annak tagjainak 44 féle albumát, meglepetésük-

ben azt kérdezték, hogy ki az az örült, aki ezt a kollektiót begyűjtötte. Amikor Chris Farlow rábukkant két olyan lemezére, amit Németországban jelentettek meg, összecsapta a kezét, hogy Jézusom, ezeket már négy éve keresem! Lehet itt vásárolni? Persze – válaszoltam.

Mindegyik zenész kikereste azokat a lemezeket, amelyeken játszott. Dave Clem-Clampson kivette az egyik albumot, nézegette, hogy mi ez, mire az egyik társa felvilágosította, hogy 1969-ben jelent meg, gitározol rajta. Kiderült, Dave nem is tudta, hogy ezt a felvételt kiadták CD-n. Sörözött egy ismeretlen helyen, s mivel nagyon szeret zenélni, megkérdezte, hogy nincs-e valahol egy gitár. Hoztak neki, s elkezdett játszani. S ez hallható ezen a kiadványon. A zenekar tagjai megállapították, hogy így egyben soha nem látták az életműüket.

– *Visszatérve a népzene, a szolfézsón tanult, illetve a rock-zenébe épített népi dalok mellett eredetit is hallgattál?*

– *A déli határ közelében autózva a túloldaltól sugárzó adókat hallgattam, melyek Hódmezővásárhelyen is bejöttek, s fantasztikus hatással volt rám az így megismert délszláv zene. Az egyetemi klubos időkben Jánosiekat is gyakran hallottam, s egy-egy nagyobb népzenei rendezvény is előfordult, amelyekre szívesen elmentem.*

– *A Dívőnek is több lemeze jelent meg a Perifericnél. Ennek mi a története?*

– *Játszottak az egyik „évi rendes” Közgazdász Bálon, és annyira megtetszett, amit produkáltak, hogy odamentem hozzájuk, s megkérdeztem, van-e CD-jük. Mondták, hogy létezik egy saját kiadású albumuk. A második lemezük ugyancsak saját kiadványként jelent meg, de ebbe már beszálltunk, s e hanghordozó betagolódott a BGCD kiadványok sorába. Ám az első is, amely igényesebb borítóval nálunk ugyancsak napvilágot látott. Igazából a negyedik lemezük lett teljesen a miénk, s most készítjük az ötödiket.*

Voltaképpen egy kiadónak ez a dolga. Ha valami megtetszik a tulajdonosának, a szemérmességét felretéve megszólítja a zenészeket. Addig, amíg az embernek, mint kiadónak csupán egyetlen lemeze van, átnéznak rajta. Egy kiadvány nem kiadvány. Ahhoz, hogy tekintélyt szerezzen, éveknél kell eltelnie, mire kulturális hatalommá válik, súlya lesz a nevének. Ugyanakkor nem az volt a lényeg, hogy válogatás nélkül minél több hanghordozót jelentessünk meg, hanem az, hogy a közönség azt mondja: ha ez és ez a kiadvány nem lenne, akkor hiányozna.

K. Tóth László

Egy világjáró zenekar

Beszélgetés Jámbor Istvánnal és Szánthó Zoltánnal a Szászcsávási Zenekarról

A Mesterségek Ünnepén láttam őket először 1997-ben, a Magyar Nemzeti Galéria előtti nagyszínpadon. Addig nem hallottam róluk, vagy legalábbis nem tudatosodott bennem, hogy néhányuk már azon a nyolcvanas években megjelent, Kis-Küküllő menti zenét tartalmazó hagyományos lemezen is játszott, ami nekem is megvolt, de aminek román nyelvű borítójáról nem derült ki számomra, hogy melyik együttes felvétele. Először csak fél szemmel figyeltem őket ezen az augusztus 20-ai forgatagon, aztán a zenéjük egyre jobban megragadott, s mikor a zenészek egymás után mind táncra perdültek, azt mondtam magamnak: „Ez világszám!” Nem tévedtem nagyot. A következő években sorra jelentek meg lemezeik, egyre többször tűntek fel magyarországi rendezvényeken, s külföldi útjaikról is jöttek a hírek, filmtudósítások.

Jámbor István
Köln, 1996.
(fotó: Frank de Jong)

2003 nyarán úgy alakult erdélyi programom, hogy nyári táboruk kezdetekor pont a Kis-Küküllő mentén vezetett utam. Gondoltam, legalább egy esti hangulat erejéig beleszippantok a tábor atmoszférájába. Dicsőszentmárton után nem sokkal délre kellett kanyarodnom, s a főutat elhagyva – az arrafelé nem szokatlan – igencsak mostoha útviszonyok következtek. Szerencsére ez a leágazás csak néhány kilométer volt. A falu, amely annyira a dombok között eldugva található, hogy a mobiltelefon használatához mindig fel kellett mászni valamelyik dombtetőre, meglehetősen nomád körülményekkel fogadta a táborozókat. A hamisítatlan, régi falusi higiénés viszonyokért azonban a házigazdák vendégszeretete kárpótolt.

Mint Szánthó Zoltántól, az együttes menedzserétől megtudtam, a falu neve nem arra utal, hogy ott valaha is laktak volna szászok. Egyrészt a mezősegi Csávástól való megkülönböztetésül használták az előtagot, másrészt a már 1565-től református falut az evangélikus felekezethez való csatlakozáskor – II. József elnémetesítő politikája jegyében – a szebeni evangélikus egyházi körzetközponthoz csatolták, ezért a környékeliek a „szász”-t csúfnévként is használták a falura.

A táborozók az első este lovas kocsikkal mentek fel egy dombtetőre, hogy ott táborúzt mellett zenéljék, táncolják át az éjszaka egy részét. Jámbor István „Dumnezu” primással hátra maradtam, hogy megcsináljuk a tervezett interjút. Beszélgetésünket azonban nem tudtuk befejezni, mert közben az egyik gyermeke előző hétvégi lakodalmának „utómunkálataiban” is folyamatosan intézkednie kellett, ezért fennmaradó kérdéseimet már Szánthó Zoltán, az együttes budapesti menedzsere válaszolta meg Magyarországon.

– *A nyolcvanas évekből származó lemez azt mutatja, hogy nem mostanában kezdett zenélni.*

– 1964-ben, amikor még csak tizennegyedik életévemet töltöttem be, már a saját bandám primása voltam. Lakodalmakban, keresztelekőn, bálokon, színpadon játszottunk. Az akkori három zenész-társamból már csak egy él. Mikor a másik kettő meghalt a nyolc-

vanas években, bevettem a sógoromat és az öcsémet a bandába, és folyamatosan zenéltünk tovább. Kialakult idővel egy ötfős felállítás: két hegedű, két brácsa, bőgő. Majd egy Szatmári László nevű énekesünk is lett. Egyaránt játszottunk magyaroknak, románoknak, cigányoknak, szászoknak. A '80-as évek végén erre fel is divatba jöttek az elektromos hangszerek, egy időre fel is bomlott a banda.

– *Mikor és hogyan született az az Electrecord lemez? Ismerték Bukarestben is a bandát, vagy itt lett felvéve?*

– Itt készült 1987-ben. Pávai Istvánnal akkor én már régen jóban voltam, ő már 1986 óta járt a multságainkba, gyakran zenéltünk is együtt, de nem mondta, hogy neki lemezkészítési szándékai vannak. Akkor csak harmadmagamban voltam, „Csángálóval” és a jelenlegi bőgőssel. Egy Vas Sándor nevű ember házánál, multság közben vette fel az anyagot Pávai István, aki akkor már a marosvásárhelyi rádiónál dolgozott. Ekkor, 1987-ben hozta el magával először Szánthó Zoltánt is, a jelenlegi menedzserünket, hogy hallgassa meg a csávási zenét.

– *Hogyan folytatódott a lemezek kiadása a kilencvenes években? Ezeket már Szánthó Zoltán bonyolította?*

– Igen, ő kérdezte, hogy akarunk-e kazettákat, CD-ket. De ott voltak még a barátai, Bartha Zoltán Ágoston és Pénzes Géza is. Ágostonnak voltak svájci kapcsolatai, lemezkészítési lehetősége. A felvételek Csáváson készültek, Magyarországon lettek kiadva külföldi cégek közreműködésével.

– *Olvastam a folkMAGazinban egy hírt Svájcban készült lemezükről, az „Amit tudok”-ról, de a kereskedelemben ezt sose láttam.*

– Igen, elkészült, de nem a kereskedelemben terjesztették. Pedig már három évvel ezelőtt megcsináltuk, és szerintem nagyon jó. Svájcban kitűnő feltételek között dolgozhattunk, ott is adták ki.

– *Láttam Szomjas Györgyék filmjét is a televízióban a Szászcsávási Zenekar svájci útjáról, amelyben az Üsztürü is megjelent.*

– Igen, de az egy másik alkalommal volt. A lemezfelvétellek nekem is nagyon jól mozgott a kezem. Előtte már kétszer lebénultam a nyolcvanas években, de aztán helyrejöttek az ujjaim.

– *Jelenleg három primás is játszik az együttesben. Ez hogyan működik? Azt mondják, két dudás nem fér meg egy csárdában. Hát három primás? Gondolom, emberileg is jól kijöhetnek egymással, mert most már elég régen játszanak a jelenlegi felállásban.*

– A fiatalabbak nekem tanítványaim is voltak. Nagyon vigyáznom kell, hogy a hagyományos zenélést csinálják, ne ugorjanak bele ezekbe az újabb divatokba, amire időnként hajlanának. Külön is szoktak játszani, de ha velem vannak, csak a régi zenét játsszuk. Olyan is van, mint Jámbor Ferenc „Tocsilla”, aki nálam brácsás, de a saját együttesében primás.

– *Hogyan működik az együttjátszás? A dalok sorrendje kialakult, vagy improvizálnak? Megbeszélik a váltásokat, vagy figyelniük kell a többieknek, hogy melyik dallamba kezd bele a primás?*

– Főleg improvizálunk, s nagy odafigyelést kíván, amikor váltunk. Mivel a többiek nagyrészt írástudatlanok, nem is nagyon lehetne írásban rögzíteni a sorrendet. Időnként persze vannak kialakult dallamláncok. Egy időben Szánthó Zolival írásban megterveztem

a programot, a többieknek csak figyelni kellett, hogy mit csinálók. Most már természetesen nincs mindig szükség arra, hogy előre, írásban rögzítsük a műsort.

- *És mi van, amikor a többiek a saját együttesükkel játszanak?*
- Más a helyzet, mikor lakodalmakban játszanak. Ott ez nem probléma. De a színpadi zene más prezentálást igényel. Ott rendes külső megjelenésre, nagy odafigyelésre, összpontosításra van szükség. Egy másfél órás koncerthez nagy zenei anyag is kell.
- *Mióta muzsikálnak városi táncházakban?*
- 1993 óta több városban szerepeltünk. Valamikor a nyolcvanas évek közepén itt, Szászcsáváson is volt minden héten táncház. Mostanában már csak olyan alkalmakkor van, mint pl. a szüret. Mióta bejöttek az elektromos hangszerek, már csak lakodalmakba járunk szombaton, vasárnap.
- *Volt állandó munkahelyük is, vagy csak a zenélésből és alkalmi munkákból éltek?*
- Nekem volt állandó munkahelyem is, egy szövetgyárban dolgoztam Segesváron nyolc évig. Egy másik helyen is dolgoztam tizenegy évig. Volt, amikor családostul dolgoztunk egész nyáron, zenéltünk is, így volt pénz a megélhetéshez.
- *Amióta ilyen sikeresek, lemezeik jelennek meg, nőtt a tekintélyük a faluban? Általában a cigányok megítélésén is javítottak?*
- Korábban szörnyű helyzetünk volt a faluban. A cigányoknak nem akartak eladni a magyarok sem földet, sem házat. Nem akarták, hogy a cigányok a magyarok közt éljenek. Ez megváltozott azóta, s nem csak a zenészek esetében.

(Eddig jutottam az interjúban Jámbor Istvánnal, amikor megjelent egy teherautó a lakodalomból visszamaradt üvegekért, s ez véget vetett beszélgetésünknek. Így további kérdéseimmel már hazatértem után fordultam Szánthó Zoltánhoz.)

- *Milyen sikerrel zárult az ideai tábor? Mennyi résztvevője volt, s kik működtek közre még értékörzők a helyieken kívül? Hosszabb távon hogyan látod a csávási tábor jövőjét az egyre szaporodó erdélyi nyári tánc táborok között?*

– Az ideai tábor a résztvevők és a helyiek elmondása szerint igen sikeres volt. A helyi adottságok miatt a táborozók egyidejű maximált létszáma 100 fő, és ez a keret idén éppen be is telt. A helyieken kívül a magyarszentbenedeki Vincze Árpád bácsi és felesége, valamint vámosgálfalvi és haranglábi adatközlő táncosok szerepeltek a táborban.

A csávási tábor hagyományában és lebonyolításában is eltér az erdélyi táborok többségétől. Ha a zenekar lelkesedése kitart, és a helyiek képesek a tábor szervezéséből és lebonyolításából nagyobb részt vállalni, a tábort hasonló formában még jó néhány alkalommal meg lehet szervezni. A 2002-es táborból sokan tavaly is visszatértek, s többen jelezték, akár harmadszor is eljárnének.

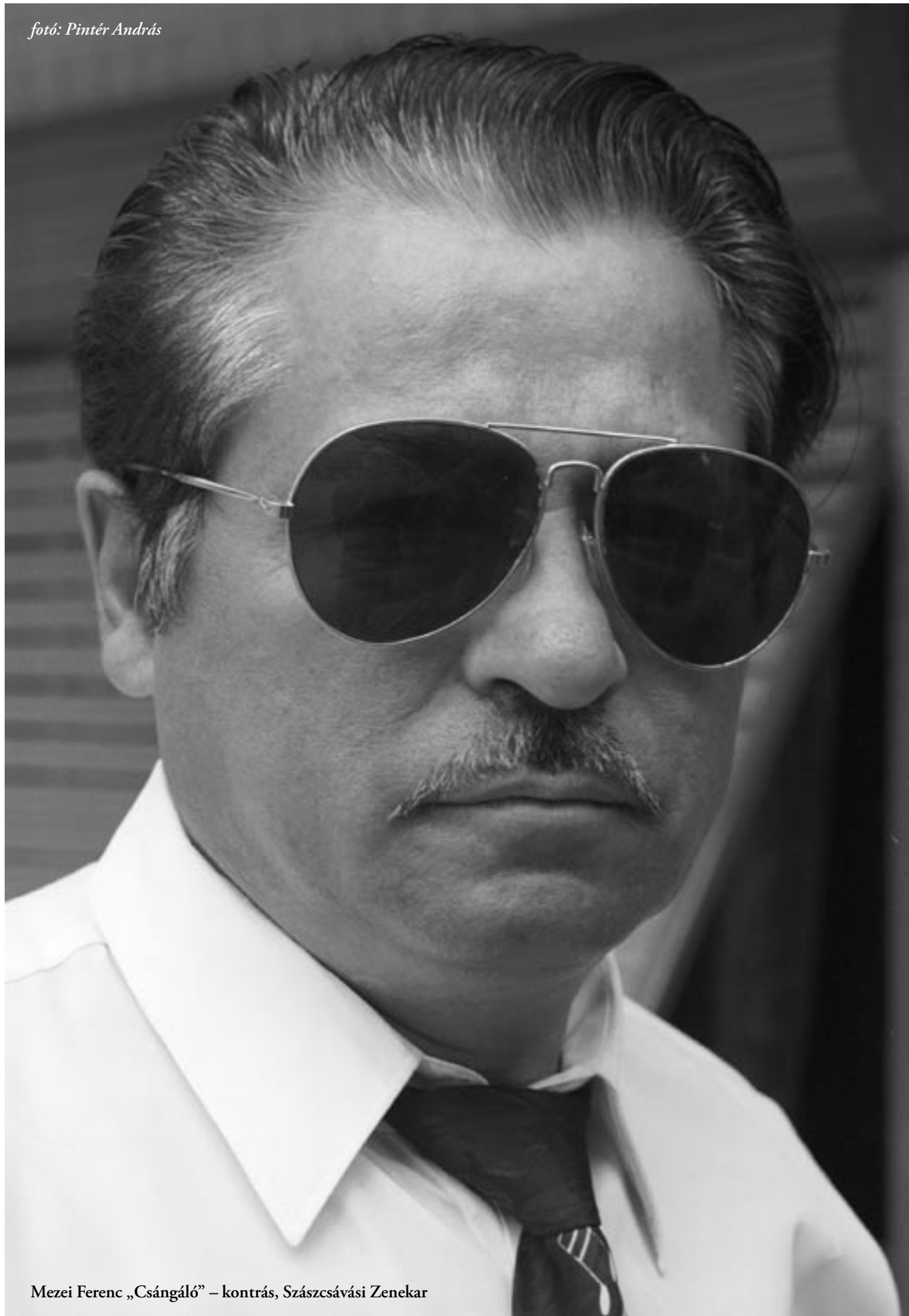
– *Te hogyan emlékszel vissza szászcsávási kapcsolatod kezdeteire? Hogyan lett belőled az együttes menedzsere? Egyébként mi a foglalkozásod, s milyen területeken sikerült segítened őket?*

– Foglalkozásom szerint gépészmérnök vagyok. A '80-as években sokat jártam Erdélybe népzenei felvételeket készíteni. 1987-ben jutottam el először Szászcsávásra Pávai Istvánnal, aki a helyszínen akkor készítette az Electrecordnál 1989-ben „Muzica populara maghiara din Valea Tîrnaveilor” címen megjelent lemez felvételeit. A zene nagyon megtetszett, akkori zenésztársaimmal idehaza rögtön tanulni és játszani is kezdtük. A romániai forradalom előtt még kétszer mentem Szászcsávásra, utána pedig egyre többet. Mivel 1991-ben ők Magyarországon teljesen ismeretlenek voltak, utaztatásukat senki sem vállalta fel, sőt, magára a zenekarra is csak kevesen voltak kíváncsiak. Így 1991-ben az első magyarországi fellépésüket én szerveztem – az útiköltséget például barátaim segítségével a Vörösmarty téren utcazenével szedtük össze. A későbbiekben aztán egyre több fellépésre került sor, és a „menedzserük” lettem. Ez a szó nem a legszerencsésebb erre a feladatra, de jobbat egyelőre még nem találtunk ki. A feladatom több, mint egyszerű koncertszervezőé. Ezeket nem mind sorolnám fel. Talán a legfontosabb, hogy nekem kell megmondanom – másoknak, vagy néha a zenekar tagjainak – azokat a dolgokat, amelyeket egyébként nem szívesen hallanak.

Jámbor István, Mezei Levente, Csányi Sándor, Mezei Ferenc, Jámbor Ferenc, Csányi Máttyás – Szászcsávás, 1998. (fotó: Szánthó Zoltán)

fotó: Pintér András

Mezei Ferenc „Csángáló” – kontrás, Szászcsávási Zenekar

Hangfelvétel a szászcsávási Óvodában

– *Tavaly tavasszal, az Egri Maratoni Folk Hétvégén úgy tűnt, hogy talán egyetlen egri fellépés kedvéért keltek útra Erdélyből, vagy már egy út végén voltak, mert alighogy befejezték a zenélést, összepakoltak, s már indultak is haza. Gyakran esik meg, hogy akár egy koncertért is felkerekednek, vagy sikerül általában turnékat szervezni nekik? Úgy tudom, nemrégiben Hollandiában jártak. Melyek voltak eddig a legjelentősebb fellépéseik külföldön? Nagyobb koncerttermek megnyíltak-e már előttük?*

– A zenekar tagjai hivatásos zenészek, akik családjukat a zenélésért kapott pénzből tartják el. Ez a pénz jóval több, mint sok szászcsávási lakosé, de ezért a pénzért ezt az életet csak kevés ember vállalná. Ha megéri csupán egy koncertért elutazni valahová, akkor azért az egyért utaznak. Szerencsésebb, ha több fellépést sikerül összehozni – legutóbb Egerben egy három fellépésből álló turné részeként szerepeltek. A zenekar nagyon sokszor járt Magyarországon, és számos más helyen a világban: Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban, Ausztriában, Svájcban, Olaszországban, Németországban és Franciaországban több alkalommal is. Több hosszabb turnét vettünk részt Hollandiában, háromszor jártunk az Egyesült Államokban, 2000-ben a zenekar egy nagyobb produkció részeként hat hétig Japánban turnézott. Legutóbb novemberben Brugges-ben egy világszenei fesztiválon, decemberben Bécsben egy filmfelvételen szerepeltünk.

A zenekar több nevezetes helyszínen fellépett már: Bécsben a Collegium Hungaricumban; Krakkóban a főtéren; a BBC, a Westdeutsche Rundfunk és más neves rádiók adásában; a franciaországi „Magyar év” rendezvényein; Utrechtben, Vredenburgban, Hollandia talán legnevezetesebb koncerttermében; Londonban a Barbican Centerben; New Yorkban a „Symphony Space”, a „Copper Union” koncerttermekben; Washingtonban a Smithsonian Institute-ban. Egyszer vagy tíz percet a budapesti Zeneakadémián is. Működésüknek talán legjobban sikerült koncertje 1999 júniusában Budapesten volt, a Szkéné Színházban.

– *Szászcsávás arról nevezetes, hogy a falu református magyarjai között évszázadok óta él a polifonikus éneklés. Ennek milyen hatása van a szászcsávási cigányzenészekre, akár morálisan (nagyobb zenei igényesség a környezetükben), akár zeneileg?*

– A Szászcsávási Zenekar otthoni közönsége kivételes zenei kultúrával rendelkezik, és ezért a zenészekkel szemben is nagyon igényes. A legutóbbi időkig akárki nem is muzsikálhatott Szászcsáváson: egyrészt mert nem ismerte a helyiek hihetetlenül gazdag – elsősorban műzenei eredetű – énekes repertoárját, másrészt mert minőségileg sem felelt meg a helyiek elvárásainak. Szászcsávás az utóbbi ötven évben a környék zenészközpontja volt: otthon mindig a legjobbak muzsikáltak, és máshova is innen jártak el a mu-

zikusok. Sajnos az elmúlt évtizedben ez a helyzet megváltozott, a fiatalok már nem őrzik a többszámú énekhagyományt, és zeneileg sem különösen igényesek. Senki sem próféta a saját hazájában, ma már szívesebben hívnak máshonnan, elsősorban városból zenészeket, akik főleg az elmúlt évtizedek slágerzenéjét játsszák. Az idősebbek az ilyen lakodalmakban csak az ajándékszedésig maradnak, mert az est hátralévő részében úgysem éreznék jól magukat.

– *Milyen lemezeik és mikor jelentek meg az elmúlt években, s milyen kiadási tervek vannak a közeljövőre?*

– 1989-ben jelent meg Pávai István már említett felvétele az Electrecordnál. A zenekar első CD-je 1992-ben látott napvilágot a Harmonia Mundinál. Ezt ma már nem lehet megszerezni. A Thermal Comfort Kft. kiadásában további CD-k jelentek meg 1996-ban, 1998-ban és 2001-ben. Az 1992-es és 1996-os CD-k felvételeit Bartha Zoltán Ágostonnal és Péntes Gézával, az 1998-ban megjelentét Bartha Zoltán Ágostonnal készítettük Szászcsáváson. 2001-ben az 1998-as Chicago-i koncert Aranyos László által készített felvétele jelent meg. Ezek a CD-k a fontosabb szaküzletekben beszerezhetők. A Fonó kiadott egy CD-t az Új Pátria sorozatban, ezen öreg szászcsávási zenészek muzsikálnak. A berni Figurás Együttes által kiadott „Amit tudok” című lemez elérhetőségéről – sem nekem, sem a zenekarnak – nincsenek ismereteink.

Jelentek meg ezeken kívül a Szászcsávási Zenekarral olyan kiadványok is, amelyekhez nem kérték a hozzájárulásunkat, és a kiadásról sem tájékoztattak. Ezekből a zenekar még csak tiszteletpéldánnyal sem rendelkezik. Ezt az eljárást itt nem kommentálnám.

Bartha Zoltán Ágoston barátommal minden télen több napot töltünk Szászcsáváson zenei felvételek készítése érdekében. Ilyenkor a helyi óvodát stúdióknak rendezzük be. A felvételek az éjszakai csendben folynak, és az egyes zenei folyamatokat többször ismétljük. CD-re csak zeneileg és hangtechnikailag kifogástalan felvétel kerülhet. Az elmúlt tizenöt évben elég jól megismertem a zenekar repertoárját, ezért sok nagyon jó zenei folyamatot mégis veszni hagyunk, mert azt képesek még annál is jobban eljátszani. Így is több, különböző koncepció szerint szerkeszthető CD anyaga állt már össze, s a felvételeket 2004 telén is folytatjuk. Lemezkiadásra akkor kerül sor, ha rendeződnek a hazai terjesztés feltételei, vagy ha nagyobb külföldi turné szerveződik.

– *Kívülállóként hogyan látod helyzetüket falujuk társadalmában?*

– A zenekar tagjainak helyzete nagyon különleges és bonyolult a faluban. A magyarok és cigányok, zenész cigányok és magyarok, zenész és nem zenész cigányok kapcsolatát egy rövid riportban csak felszínesen, ezért félreértésekre okot adóan lehetne tárgyalni. Ez talán majd egy külön interjú témája lehetne.

Abkarovits Endre

MARTIN GYÖRGY ÉS A FOLKLÓRMOZGALOM KAPCSOLATA

Héra Éva előadása írásban a „Martin György emlékezete” (Magyar Művelődési Intézet; Budapest, 1993) című kötetben jelent meg.

A tánc kutatás és a folklórmozgalom kapcsolata – ezzel a címmel jelölték a rendezők előadásomat, de én nem erről a tudományos igényű témáról szeretnék beszélni. Megtették ezt már nálam hivatottabb értői is e témának, elsősorban éppen Martin György, aki az intézetünk és a CIOFF által kiadott monográfia-sorozatban adott erről teljes összefoglalást.

Martin György jelenlévő pályatársai munkásságának szellemiségét őrizve és folytatva adtak az elhangzott előadásaikban összefoglalást tudományos elemző munkájuk egy-egy állomásáról. Mindannyian érezzük, hogy ez az emlékezés a legméltóbb hozzá, hiszen tudjuk, hogy milyen gyakran önmagával is elégedetlenül sorolta mindazokat a témákat, feladatokat, melyek még feltárássra, összegzésre várnak.

Azok a kollégák, akik mellette dolgoztak, de azok is, akik valamilyen formában kapcsolatba kerültek vele, bizonyára sokat beszélhetnének arról, hogy mit jelent, vagy jelentett kutatói személyiségük, szemléletük, magatartásuk kialakulásában a Martin Györggyel való kapcsolat. A hihetetlen és önpusztító munkabírása, az igényessége, részletek iránti precizitása, a következetessége és az a kíméletlenül őszinte, mindig csak az ügyet szem előtt tartó, bíráló-ösztönző magatartása, amely pályatársaihoz való viszonyát is mindvégig jellemezte.

Munkássága a néptánc kutatásban módszert és szemléletet meghatározó mérföldkő, de úgy érzem, hogy a Martin György-

ről kialakított kép nem teljes, ha csak mint tudósról beszélünk róla. Életműve nem csak a tudomány számára fontos, hanem a közművelődésben is meghatározó, néptáncmozgalmunk fejlődésének irányt adó. Erről szeretnék néhány szót ejteni.

A hazai néptáncmozgalom alakulása és fejlődése egyedülálló képet mutat Európaszerte. Máságát, a hasonló európai revival-mozgalmakhoz viszonyítva, az eredeti anyaghoz való tudatos viszonya adja. Nálunk már a mozgalmá szerveződés első szakaszában, a Gyöngyösbokrétá, majd a Regös cserkészlet idején is alapvető kérdés volt a hitelesség kérdése: mennyiben igaz és néprajzilag hiteles az az anyag, amit az együttesek színpadra visznek. 1945 után, az intézményesülés első korszakában, a Táncszövetség, majd a Népművészeti Intézet tanfolyamain már Martin György és kutatótársai – akik maguk is kiváló táncosok – tanítják a táncosoknak a frissen gyűjtött eredeti táncokat. A falusi együttesek színpadi munkáját is alapos helyszíni gyűjtőmunka előzi meg. A legnagyobb hatású mozgalom, a táncmozgalom kirobbanásának indítója az a rendkívül gazdag néptánc- és népzene gyűjtés, ami a példát és az alapanyagot szolgáltatja.

Mindezek azonban csak száraz tények, s csak félig adnak magyarázatot arra, hogy miért alakulhatott ki a 70-es évek végére a magyar néptánc- és népzenei mozgalom világszerte ismert és elismert magyar modellje. Ennek okát a gyűjtések és a tudományos rendszerező munka eredményei mellett a szellemiségben látom. Azoknak az embereknek a szellemiségében, akik a népi írók

legjobb hagyományait folytatva, Bartók, Kodály munkásságát példának tekintve, a néptánc és népzene fejlődésének egyetemességében gondolkodva, a kultúra és közösség kölcsönhatásainak jegyeit ismerve törekedtek arra, hogy ez a műveltség a mindennapi cselekvő kultúra szerves része legyen. Hogy a színpadon, a táncházakban és mindennapjainkban részünké váljon. Ez a gondolat nem csak teoretikus koncepció volt részükről, hanem a gyakorlatban is vállalták azt a közművelődési munkát, ami ennek az elképzelésnek a megvalósításához kellett. Tanfolyamokon tanítottak, előadást tartottak, fesztiválokon, találkozókon értékelték az együtteseket, és ott voltak a táncházakban is. Támogattak mindannyiunkat személy szerint is. Kit bátorítással, kit szakmai tanáccsal, kit irodalommal láttak el, tematikákat, képzési anyagokat dolgoztak ki, és amikor szükség volt rá, kritizáltak és bíráltak bennünket.

Nem érezték kevesebbnek a táncosokkal való napi törődést kutatói munkájuknál. Hogy e két dolog egymástól elválaszthatatlan, bizonyították azzal is, hogy a tudományos munkába, gyűjtésekbe, lejegyzésekbe a gyakorlati szakembereket is bevonták. Kutatás és mozgalom életművükben szerves egységet alkot.

Amikor a régi Népművészeti Intézetről beszélünk, eszünkbe sem jut, hogy a Széll Jenő, Muharay Elemér és Pór Anna által vezetett Intézet és az ott dolgozó munkatársak, Martin György, a Pesovárook, Kaposi Edit és a többiek munkáját az 50-es évek Rákosi–Révai-érájának kultúrpolitikájával azonosítsuk. Pedig, mint Széll Jenő bácsi elmondja, ez az Intézet ugyanolyan sztálinista intézet volt, mint a kor többi intézete. Hogy más volt, az azoknak az embereknek, személyiségeknek volt köszönhető, akik az adott politikai viszonyok közepette, s az adott gazdasági helyzetben végezték a máig példamutató munkájukat. Bizonyára ez a korszak edzette őket szándékaikban és szellemiségükben, halálukig összetartó munkatársakká.

S hogy miért mondom mindezt most el? Mert rettenetesen hiányoznak! Hiányzik Tinka, hiányzik Pesovár Feri és hiányzik Gusztai bácsi.

Nélkülük nem mi, és nem ilyenek lennénk! Most, amikor minden széthullik körülöttünk, amikor a dolgok át- és újraértékelődnek, amikor elviekben már semmi nem akadályozza kultúránk vállalását, égetően fontos, hogy éljen bennünk az a közös szellemiség, ami átsegít a túlsó partra.

Héra Éva

Gergelyugornya (Bereg m.)
Fotó: Pesovár Ferenc, 1957.

Martin-emlékek

BESZÉLGETÉS NOVÁK FERENCCEL

– *Először arra kérem, elevenítse föl, hogyan ismerkedett meg Martin Györggyel?*

– Kétfajta ismeretség volt. Egyszer megismertem a nézőtérről, mint táncost, a SZOT Együttes táncosát, majd '56 után ismerkedtünk meg a Muharay Elemér-féle osztályon. Lehet, hogy '55-ben, '55 végén, mikor Muharay Elemér először vett be ilyen magamfajta fiatal külsősöket, hogy tanuljunk gyűjteni. Magam ugyan nem Martinék csapatába kerültem, hanem Sárosi Bálint, Vásárhelyi László és Fakan Balázs (dramaturghallgató) csoportjába, akikkel Muharay Elemér megbízásából jártunk gyűjteni. Később aztán Martinnal is és a két Pesovárral is jártunk a Duna mentén. Elvittek engem, mert akkor éppen betanuló-félben voltam, hogy hogyan kell gyűjteni. A színpadon úgy láttam meg először, hogy '53-ban, – akkor én már táncoltam, – az Operett Színházban tartották a Hivatásos Együttesek Fesztiválját. Mind a négy hivatásos együttes kapott egy-egy negyed műsoridőt, 25-30 percet. A SZOT Együttes '50-ben, '50 őszén alakult, és ez volt az első ilyen hivatalos őszei bemutatkozása. Hatalmas társulat volt, nagyobb, mint az Állami Együttes. Szimfonikus zenekaruk volt, Vaszy Viktor vezényletével. Gyönyörű, hatalmas vegyeskarból, s ha jól emlékszem, olyan 20-22 páros táncokból állt. Kint próbáltak a Csiliben.¹ Mikor megalkultak és már próbáltak, akkor mi táncosok jártunk ki hozzájuk. Csak néztük őket, hogyan táncolnak. Jártunk ki egy-egy próbára bámulni azt a szuggesztív próbamenetet, ami ott folyt. Ezen a Hivatásos Együttesek Fesztiválján bemutatta a SZOT Együttes a Képeskönyvet, ugye ami egy legendás mű.

– *Molnár István koreográfiája.*

– Igen, Molnár István volt a művészeti vezető és koreográfus. Bemutatták „Pista bácsi” –így szólítottuk, – Képeskönyvét, és akkor

a felfogása, a színpadra vitel módja és a táncolási mód olyan fantasztikusan új volt az összes eddigihez képest, amit idáig ismerünk, hogy leállt a műsor, mert örjöngött a közönség. Szerintem ez vezetett a SZOT Együttes megszüntetéséhez, mert nem bírták elviselni, hogy a SZOT Együttes mindenkit lesöpör. De hát az, hogy egy hatalmas kórus és egy szimfonikus zenekar kíséri Vaszy Viktor vezényletével, ugyanakkor tiszta néptáncot mutatnak be, hát ez leírhatatlan volt azokban az időkben. Kevés ilyen eseményre emlékszem a néptáncművészetben.

– *Ebben az együttesben táncolt Martin György?*

– Így van, ebben a csapatban. Később közülük ketten, Pesovár Ernő és Martin – miután elvégezték a néprajz szakot – bekerültek az Akadémia kis néptáncutató csoportjába, amit Kodály Zoltán hozott létre. Először Muharay Elemér szárnyai alatt dolgoztak, akinek történelmi küldetése volt, hogy miután Magyarországon nem folyt szervezett gyűjtés – talán valamennyi a Néprajzi Múzeum keretében –, összegyűjtse ezeket a fiatalokat. Fantasztikus csapatot gyűjtött maga köré. Zenészeket, néprajzosokat, a két Pesovárt, Martin Györgyöt, Borbély Jolánt és másokat. Elnézést azoktól, akiket nem említettem. Külsősöket is. Mint külsős dolgozott Falvay Károly, jómagam, Timár Sándor, aki akkor már összekapcsolódott Martinnal. Bag táncos monográfiáját együtt adták ki. Rövid idő alatt ez egy nagy szellemi csapat lett.

Elkezdték bejárni a Bihariba. Mikor a SZOT Együttes megszünt, Timár a Bihariban kísérletezett ki a balett helyett egy új – a Molnár-technikán és gimnasztikán alapuló – új módszert. Úgy hívták a biharista táncosok, hogy „Monsieur Plié” – mert pliézni² is kellett. Sőt a bagi monográfia alapján itt csinálta meg élete első három koreográfiáját is. Munkája a Bagi leánytáncossal kezdődött, majd a Verbunkkal és a Csárdással folytatódott. Be is mutattuk nagy sikerrel. Akkor már a Bihariban együttesben össze voltunk fonódva a Szigeti Karcsival is. '56 után, ebben a különleges időszakban, a forradalom után, amikor fogni kellett az embereket, hogy ne menjenek el, egyszer csak kialakult egy önképzőkör, amiben

Legényes. Türe (Kolozs m.)
Fotó: Patócs Mihály

Sárosi Bálint, Fodor András, a költő, Sánta Ferenc, a két Pesovár, Martin György, Borbély Jolán, Éri István, a történész-régész vettek részt. Fantasztikus csapat. S akkor a gyerekeket úgy tartottuk össze, hogy vasárnaponként ilyen önképzőköri összejöveleket tartottunk, hogy ne csináljanak hülyeséget, inkább legyenek ott. Ez már ugye átesik '57 január-februárjába. Még '56 október végén Éri István és Pesovár Ernő megalakította az Őrszem Csapatok Szövetségét. Martin volt a regösök kitalálója. Erről nem nagyon tud a történelem. Ez '56. október 30-án vagy november 1-én alakult. Kaptunk az akkori Beloianisz utcában, ott a Szabadság tér mellett egy irodát. S akkor Martin, Katanics Mária, a karnagyó és én írtuk Pesovár Ernő noszogatására a Regös Őrszem Csapatok könyvét. Ezt nem tudja senki, de ez történelmi tény. Egészen márciusig működünk.

– *Mi volt ennek a szövetségnek a feladata?*

– Olyan volt, mint a Cserkészszövetség, csak velük konfliktusba kerülünk '56-ban, mert akkor mi úgy láttuk, hogy a Cserkészszövetséget olyanok akarják irányítani, akikkel ideológiailag nem értettünk egyet. Nehéz ezt most megmagyarázni valakinek, így hirtelen. Ők inkább jobbra helyezkedtek el, mint mi. A megalakulásnál én is ott voltam a Cserkészszövetségben, csak eljöttem, éppen az ideológiai viták miatt, és pont akkor jöttem el, mikor Széll Jenő a kalucsnijával a Kossuth-hídon átlattyogott a Parlamentbe Pesovárral és Martinnal, s megszerezte az engedélyt az Őrszem Csapatok Szövetsége megalakulására. A Bihar Együttes volt a heves számú csapat, mert én kértem, hogy az legyen. Ez márciusig működött, amikor egy bizonyos Surányi Lászlónak – lehet hogy a keresztnevére nem emlékszem jól, az Úttörőszövetségnél volt azelőtt, – átadtuk a kulcsokat, mert újra megalakul az Úttörőszövetség. Ezt senki nem írta még meg, pedig ez így van. A rendőrségi jegyzőkönyveket is el lehet olvasni.

– *Azt hiszem, ennek a szövetségnek komoly feladata lehetett volna a népzenei és a néptánc hagyományok összegyűjtése.*

– Az Őrszem Csapatok Szövetségében úgy gondoltuk, hogy a csapatoknak legalább a fele Regös csapat legyen, tehát akik kimondottan a néphagyományokkal foglalkoznak. Mindenfajta ágazattal, kezdve a hímzéstől, egészen a táncig és a hangszeres zenéig. Fantasztikus lett volna, hogyha ez megmarad. Leírhatatlan, hogy mennyire fontos lett volna, mert senki nem figyelt volna oda ránk, mert folytak a megtorlások, a disznóságok, és egyebek. S mivel nem figyeltek ránk, minket csak márciusban szüntettek meg, és még a rendőrségi kihallgatások is csak utána kezdődtek. Én voltam az első. Hiába kellett aláírni a titoktartást, még aznap este legalább három vagy négy embernek elmondtam, hogy miről volt szó, de nem az Őrszem Csapatoknál, hanem a Cserkészeknél. Elmondtam, hogy aztán ha kihallgatják őket... Úgyhogy mindenki megúsza. Tulajdonképpen engem az értelmiségi állásomból fizikai állásba helyeztek, ez volt az összes penitenciám, de még azt se merték akkor megmondani, hogy ezért. Azt mondták, hogy létszám-átgazdálkodás, meg mit tudom én, mert ott kínlódtam a párttitkár s az üzemvezető, hogyan mondják meg nekem. Csak négy-öt év múlva tudtam meg, hogy ez rendőrségi utasításra történt, de hát semmi baj, éltem tovább, úgyhogy nincs semmi panaszolni valóm ezzel kapcsolatban.

Na, hát akkor már így lassanként nagyon szoros lett a kapcsolat. Mondom, lett ez az önképzőkör, és mikor '58-ban a Llangolleni Nemzetközi Fesztiválra³ mentünk versenyezni, akkor Martin György, Tinka megcsinálta élete első és utolsó koreográfiáját, egy ötszemélyes legényest. Őt legénnyel csinálta. Fantasztikus volt a koreográfia. Állítom, hogyha ő hajlandó lett volna, – noszogattuk, de nem volt hajlandó, – ilyen műgonddal kevesen alkottak volna... Ahogy ott egy-egy szóló kipattant... Azóta sem láttam ilyen szelle-

mes megoldást, mint amit ő csinált. Nagyon sajnálom, hogy nem koreografált, de hát nem akart.

– *Honnan indult ez a pálya? Nagyon sok szó esett már Molnár Istvánról és Muharay Elemérről, olyan emberekről, akik tulajdonképpen megelőzték ezt a generációt, s az alapokat meghatározták. Az ő munkájukat folytatta Martin, vagy egészen másféle újdonságot hozott?*

– Nagyon elkötelezett híve volt Molnár Istvánnak, talán túlságosan is. Pista bácsi mindig szidott minket, bármit csináltunk. Semmi nem volt jó. Semmi sem. A 60. születésnapja alkalmából Galambos Tibor rendezett egy előadást a Madách Színházban, ahol az első részben eltáncoltuk a Képeskönyvet, meg egy pár egyéb Molnár-művet, a második részben pedig mindnyájan a tanítványok: Szigeti, Györgyfalvy, Kricskovic, Galambos, Novák, Timár egy-egy művét mutattuk be. Utána összeültünk a Fészek Klubban, egy ilyen U-alakú asztalhoz. Ő ott ült közepén, mint Krisztus az utolsó vacsorán, és sárba taposott minket. Semmi nem volt jó. Aztán mondtam neki, hogy Pista bácsi, szidjon csak minket nyugodtan, mert úgyis ugyanabban a kriptában leszünk, ugyanabba a panteonba fogunk kerülni. Martin segítette a könyvének a megírásában, egyéb munkái mellett; 12 órát tudott dolgozni, ezalatt iszonyatos mennyiségű kávé ivott meg és cigarettát szívott el, és utána esténként még ezzel is foglalkozott. Rohant a Pista bácsihoz...

– *Melyik volt az a könyv, amelyiben segített?*

– Nem tudom most, meg kell kérdezni valakitől.⁴ Nem is nagyon érdekelt, azt tudom.

1957 nyarán Éri István, aki az önképzőkör főnöke volt, elkezdte ásni Nagyvásonyt. Akkor a Biharival, a közepes gyerekcsoporttal, tehát a 12-13 évesekkel, s a nagy együttessel vagy 35-40-en elmentünk Nagyvásonyba. Délelőtt segítettünk ásni és dolgozni, délutántól aztán estig már táncoktatás volt, énektanulás. A fiúk a pálos rendi kolostor romjainál sátoroztak, s éjszaka Sárosi Bálint, akivel közös sátrunk volt, furulyázott, mindenki hallotta a sátron keresztül. Közben a felnőttek – a nagyobbak a Bihariból, és Borbély Jolán, a két Pesovár, Szigeti, nem tudom még kik, mind ott voltak. A lovagterem akkor már úgy ahogy rendben volt. Szóval, volt egy nagy asztal és padok, ott mindig ittunk egy „kis” bort, és beszélgettünk. Fantasztikus hangulat volt.

Most nem látok ilyen csoportosulásokat, akik hosszasan tárgyalják meg a szakmai problémákat. Ez nagyon nagy baj, ezt meg kell mondanom. Szóval nem látom azt, hogy a mostani 30 évesek, akik koreográfusok, csak úgy összejönnek időnként és megtárgyalják a szakma dolgait. Sőt! Mikor az ember proponálja, hogy találkozzunk, beszéljünk, nincs kedvük. Lerázzák magukról. Most volt a Kortárs Néptánc.⁵ Elkezdtem az egyik koreográfusnak mondani, hogy dramaturgiailag milyen a dolog. Azt mondta, ő így gondolja és kész.

Na most, akkoriban fantasztikusan jártunk egymás próbáira, megnéztük és megvitattuk. Fél éjszakákat zengtek a... Meg tudnám mondani azt a három-négy kocsmát, ami történelmet írt a magyar néptáncművészetben, s a magyar koreográfiai iskolában.

Nagyvásonyban is összejöttünk minden este. Tíz napig tartott ez a táborozás, egyszer csak Martin és Pesovár Ernő bejelentették, hogy fogózkodjunk meg, mert elkezdtek a táncok első szerkezeti vizsgálatait. Akkor már ott tartottak, hogy Lányi Ágoston precízen, táncírással leírta a folyamatokat. A szerkezeti vizsgálatok alapján – mondták – meg kell tanulnunk még egyszer a magyar néptánc-anyanyelvet, mert teljesen mást mutat, mint amit azelőtt hittünk.. Csak egy egyszerű példát mondok. Ugye, némafilmről tanultunk, s akkor mi tudtuk, hogy kb. milyen zenére táncolnak az adatközlők, és megpróbáltuk abba a zenébe beletaposni a folyamatokat. Akkor mindenáron azt gondoltuk, hogy a zene szerkezete mindig ugyanaz, mint a tánc szerkezete. Van, ahol ez igaz.

Csárdás, Kartal (Pest-Pilis-Solt-Kiskun m.)
Fotó: Szabó Jenő, 1976.

De kiderült, hogy nagyon sok helyen semmi köze sincsen hozzá. Hogy a zárlat nem esik egybe a zenei kadenciával, s egyebek. Meg, hogy amit mi szimmetrikus lépéseknek éreztünk, nagyon sok helyen még szimmetrikus zenére is aszimmetrikus mozgások vannak. Az egyik legbonyolultabbat mondom, pl. a madocsi csárdásban lévő fantasztikus kopogásokat. Martin akkor azt mondta, hogy na, most kezdhettek előlről. És felvállalta Lányi Ágostonnal (aki zseniális táncíró volt, ő írta le ezeket az anyagokat), hogy az akkori Népművészeti Intézet bábstudiójában – az ott van lent a földszinten, ahogy a Corvin térre belépünk, jobbra – minden hétfőn dél előtt a rendelkezésünkre állnak.

– *Ekkor ki vezette az intézményt? Még Muharay?*

– Akkor már rég meghalt a Muharay Elemér bácsi, meghalt, egy csodálatos ember volt. Már Széll Jenő sem lehetett, akkor már szerintem a börtön peremén volt, kapott valamennyi évet egy illegális kommunista pártért. Nem tudom. Azt hiszem, a néprajzos Gunda Béla vezette akkor, de nem vagyok biztos benne.⁶

Tehát, ez '57 tele és '58 eleje. Aki abba a terembe nem jött be az én generációból, az úgy maradt le, – ahogy mondani szokták –, mint a borralaló. Voltak diplomás koreográfusok, és azok úgy gondolták, hogy mindent tudnak. Akik tanították őket, azok a negyedét se tudták a néptáncról, amit kéne. Lehet, hogy nem is tudhattak többet. Ezek nem jöttek be a terembe, és aki ide nem jött be, az már három év múlva labdába nem rúgott az országban egy versenyen. Mi, az amatőrök, bementünk, ezt tudom mondani. És Tinka meg Lányi Guszti valami elképesztő szorgalommal foglalkozott velünk. Kiemeltek néhány tánc típust, nem csak magyart, románt is, és ezeket tanították. Eredeti sorozatokat tanítottak be. Ezt az új szerkezetet, és azt mondhatom, hogy egy új anyanyelvet kellett megtanuljunk. Azt hiszem, az én generációm emberei között, – Szigeti, Györgyfalvy, Timár, jómagam, Galambos, Falvy Károly – ez olyan érdeme volt Martinnak, ami nélkül ma nem így nézne ki ez a néptáncművészet, mint ahogy kinéz.

– *Vajon hol volt az a pillanat, vagy miért döntött úgy Martin György, hogy a kutatást választja? Hiszen profi táncos volt, felvételizett Moszkvába a Balettintézetbe, ahova a szemüvege miatt nem vették föl. Lehetett volna belőle zseniális koreográfus. Ő maga döntött, vagy ez valahogy így alakult, hogy inkább a kutatással foglalkozzék?*

– Nem tudom. Azt hiszem, hogy az a légkör, ami a Muharay Elemér néprajzi osztályán volt, az taszította őt inkább a kutatás felé. Nagyszerű, szuggesztív táncos volt. Ezt tudom mondani. Szóval élvezet volt nézni, mikor felállt táncolni. A gyűjtőutakon gyakran megtette. Mikor nem akart valaki kötélnek állni, akkor, hogy lélektanilag egy kicsit felzaklassa az illetőt, felállt, és vagy három-négy pontot eltáncolt. De hát én azt hiszem, hogy se azok, akik az autentikus megfogalmazás felé mentek, – mondjuk Timár Sándor, – se mi, akik a színház felé mentünk, nem oda jutottunk volna el, ahova eljutottunk volna nélküle.

Sokat vitatkoztunk! Később kicsit nehezen vette, s értette meg a mi táncszínházi törekvéseinket. Aztán ezeknek az éjszakai beszélgetéseknek, néha veszekedéseknek a végeredménye az lett, hogy nagyon szerette. Sőt, jobban szerette, mint egy pár nagyon dogmatikus ember, és megbecsülte. Nagyon jókat mondott, érdemes volt meghallgatni, mert néptánckutató volt, de nem szakbarbár. Fantasztikusan művelt volt irodalmilag, s egyébként is. Nem is tudom, mikor lehetett ideje annyit olvasni, de mindent napra készen tudott. Ez az önképzőkör többnyire az Éri Istvánék lakásán volt, – akkor még Borbély Jolán volt Éri István felesége. Később, mikor elváltak, akkor Martin György vette el, s ez volt Martin Györgynek is a lakása. Kiosztottuk a feladatot egymás között. Mivel én franciául beszéltem, nekem Levi-Straussról kellett beszámolnom, mert akkor ugye ezek a könyvek nem voltak közkézen. A másik né-

metül beszélt, akkor arról kellett beszámoljon, olyan könyvekről, amik nem jelentek meg akkor Magyarországon. Nagyon nagy társaság volt ez: filmesek, költők, Nagy László, Csoóri Sándor, Kósa öcsi⁷, Sára⁸, ezek mind csatlakoztak. A Bihari Együttesbe jártak be a próba vége felé, és ment a lábtengőzés. Aztán a Kispipa, vagy később a Nemzeti étterem. De ezek nem ivásról szóltak, – persze, hát megittuk a magunkét, – de nem az ivásról szóltak, hanem nagyon termékeny beszélgetéseket folytattunk.

– „Mániakus” ember volt, vagy olyan, aki csak egy dologra figyel az életben, azon kívül, hogy olvas és próbál tájékozódni? Csak egy „szerelme” volt az életben?

– Hát, a fő szerelme a kutatás volt, ebben fantasztikus volt, mániakusan ezzel foglalkozott... Mondhatom azt is, hogy megszállott. Olyannyira, hogy mikor nem volt papírja, akkor meghívókból csinálta a cédulákat. Ugye, hogy egy-egy újabb kutatásához úgy álljanak a cédulák végig. De mindenre odafigyelt. Ő leült fiatal koreográfusokkal, táncosokkal beszélgetni. Nagyon sokszor láttam, mikor már a Zsuráfszkiek generációja került előtérbe, hogy fesztiválokon ott ült és fél éjszakákat beszélgetett velük. Épp most mondtam valakinek ebből a generációból, hogy emlékeztetek vissza, mit mondott Tinka! Azt mondta, hogy ne csak utánozzátok az adatközlőt! Ez nagyon fontos, hogy pont tőle származott ez a mondas. Ne csak utánozzatok, találjatok ki négy-öt vagy több pontot! Mert mikor a Mundrucról csinálta a monográfiát Kalotaszegen⁹, akkor kiderült, hogy ez az ember, ez a parasztember, ez legalább 16 pontot talált ki az életében. Martin tudta, hogy a folklorizáció folyamata táncban is egy alkotási folyamat. Hogy van egy-egy olyan tehetséges táncos, aki képes arra, hogy új figurákat, lépéseket találjon ki.

– Milyen kár, hogy ilyet ma már nem tudunk megfigyelni.

– Ezt a folyamatot végignéztem Széken. ‘58-tól kezdtem ott gyűjteni, majd később a szakdolgozatomat is Székről írtam. Ott egy táncművész generáció kb. 5 év. Tehát egy fiú 15 éves kora körül konfirmál, és 20-21 éves koráig tart, amíg megnősül. Ugyanez a lánynál, amíg férjhez megy, sőt a lányok még korábban mennek férjhez, – mentek, bocsánat. A régi időket mondom, majdnem 50 évvel ezelőtti állapotot. S volt úgy, hogy egyszer csak 3 év múlva azt láttam, hogy nincs jó tempózó táncos. 3-4 évig nem hiányoztak. Aztán egyszer csak megint feltűntek nagyszerű táncosok. Tehát ez olyan, mint egy fatörzs, hogy vannak évjáratok, amikor gyengébb a termés, és vannak, mikor gazdagabb. Ezt nagyon egyszerű megfigyelni. A kicsi kölyök az aprók táncában nem a bátyjától tanul, vagy a szomszéd fiútól, attól is, de tulajdonképpen az idősebbek vannak a szemé előtt, és ha az idősebbek között nagyon jó táncos van, akkor ő megint megtanul egy csomót, tehát egy ilyen átölelkező hagyományozódás van. Végigéltem ezt, hogy hullámvölgy és tetőzés az életben. Aztán lassanként elmúlt a dolog.

– Nagyon ritka az a fajta szintetizáló kutató egyéniség, amelyen Martin György is volt. Van, aki a gyűjtésben nagyon jó, tehát nagyon jól tud gyűjteni, nagyon jól tud kapcsolatot teremteni az adatközlőkkel, és vannak kutatók, akik ezeket az adatokat felhasználva szintetizálni tudnak. Martin korai halálával milyen anyagot hagyott hátra, és van-e valaki, aki ezt fel tudja dolgozni, azokat a következtetéseket levonni, amiket ő szeretett volna?

– Ha Bartók halála előtt azt mondhatta, hogy sok mindent visz el a „táskájában”, akkor Tinka rengeteget. Nem lehet pontosan tudni, hogy merre tartott volna. Neki még legalább 20 évig dolgozni, alkotni kellett volna, de hát ez tragikusan nem jött össze. Nem tudom átlátni pontosan, hogy kik és hogyan folytatják. Martinnak a nyitottság nagyon fontos volt, hogy Magyarországon a kutatás és

Kunszentmiklós (Pest-Pilis-Solt-Kiskun m.)
Fotó: Pesovár Ferenc, 1959.

a gyakorlat, tehát a színpadi munka között nagyon szoros legyen a kapcsolat. Az, hogy sok együttesvezető vagy sok koreográfus ment gyűjteni, akik nem hivatásszerűen csinálták, de az anyagot mindig leadták a néptánckutató csoportnak, ez egy példátlan etikai dolog! Alig tudok vagy egy-kettőt, – nem fogom megnevezni őket, – akik ezt nem tették. De többségében mindnyájan leadtuk azonnal, a hangzóanyagot is és a filmanyagot is az intézetnek. Ettől ilyen nagyon erős ez a magyar néptánc mozgalom, a néptánc művészet.

Velünk ellentétben pl. Szlovákiában és Romániában kitűnő gyűjtések folynak, nagyon jó a tudományos munka, de semmilyen kapcsolat nincs a gyakorlattal. Most halt meg a bukaresti Folklor Intézet egyik kutatója, Costea Constantin, aki Tinkának is nagyon jó barátja volt, nekem is. Az mást se csinált, csak szidta a román együtteseket, mert rémes „mojszejevizmust” csináltak. Mi magyarok többet jártunk Bukarestben a Beloianisz utcai Folklor Intézetbe, mint ők. És ők többet jártak hozzánk. A tudósok. A koreográfusok nem. Ettől jöttek olyan furcsa dolgok, hogy amikor Diószegi Laci csinált egy avasi táncot a Tündérgert című műsorunkban, abban megszólalt a csimpolya, azaz a duda. S mikor Erdélybe vittük a műsort, jöttek a románok; hogyan merészelünk csimpolyt tenni az avasiba. Akkor nyugodtan rájuk néztünk: Bartók máramarosi gyűjtése, 1904. Tessék elolvasni! Mit gondoltok, hogy az a hegedű ott, miért ment feljebb nem tudom mennyivel, nem vagyok zenész, talán egy kvinttel? Azért ment feljebb, mert a dudához kellett hangolni, ami azóta eltűnt. Úgyhogy ilyen furcsa dolgok történnek. Hogy a bukaresti Folklor Intézetből a barátaim, Anca Ghiurgescu – aki disszidált, most már nem ott él, – meg ez a Costea Constantin, meg a Bucsan – ő se él már, – mikor látták a Honvéd Együttestől Timár koreográfiáját, a román tapsost, a Minintelul-t táncolni, akkor azt mondták, hogy „Jaj Istenem, soha nem fogjuk így csinálni!”. A román együttesek sajnos ilyen autentikusan nem tudják megcsinálni.

Egyébként – éppen Martin javaslatára, miután beszéltem románul, – egyszer három hónapot töltöttem a bukaresti Beloianisz utcában. Akkor kapták meg az első filmfelvevő gépüket, úgyhogy gyűjtöttünk. Igaz, engem akkor már nem csak a kutatás érdekelt: megismerkedve a világhírű román rendezőkkel, majdnem többet voltam színházban, mint a Folklor Intézetben. Az igazgató – fantasztikus ember volt, Popp Mihály, aki Nagyváradon azt hiszem a bencéseknél végzett, úgy beszélt magyarul, mint mi, egyébként világhírű folklorista volt, de nem táncal foglalkozott, – le is tolt egyszer, hogy nem azért küldte magát ide Ortutay meg Dömötör

JEGYZETEK

1. Csili: Pesterzsébeti Vasas Művelődési Ház, Budapest
2. Plié: a francia plier „hajlítani” szóból ered; a balettben a térdhajlítás megjelölése. Létezik fél lábón és páros lábón, két fokozatban (demi plié: fél plié; grand plié: mély plié). Balett Lexikon, Zeneműkiadó, Budapest 1977.
3. Wales, Egyesült Királyság
4. Molnár István: Magyar tánc tanulási rendszerem. (Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest)
5. Kortárs Néptánc. Pesti Magyar Színház, 2003. november 9. Szerkesztette: Diószegi László
6. A Népművészeti Intézetet akkoriban Manga János vezette.
7. Kósa Ferenc filmrendező
8. Sára Sándor operatőr-rendező
9. Mátyás István „Mundruc” magyarvistai táncost először Molnár István filmezte le 1941-ben, majd Martin György 1956 és 1978 között rögzítette táncait. Martin György Mundruc-monográfiája várhatóan idén jelenik meg az MTA ZTI, a Hagyományok Háza és a Planétás Kiadó együttműködésében.

ETNOFON RECORDS

LEVÉLCÍM / MAIL: H-1055 Budapest, Falk Miksa u. 16.

TELEFON / PHONE: (36.1) 266-5091

FAX / FACSIMILE: (36.1) 429-0324

order@etnofon.hu • www.etnofon.hu

LEMEZBOLT / MUSIC STORE:

H-1074 Budapest, Almássy u. 1. • (36.1) 351-3341

Tekla, fiatal kollegám, hogy színházba járjon és állandóan, meg színházi próbákra. Mentegetőztem, hát látja, minden szombatvasárnap gyűjteni megyek a kollégákkal.

– *Martin utolsó nagy munkájában egy kalotaszegi egyéniségvizsgáltra vállalkozott. Ön mit gondol, miért pont Kalotaszeget választotta? A legvirtuózabb táncot akarta elemezni?*

– Nem. Ott talált egy embert, aki olyan erőben volt fizikailag is és szellemileg is, hogy érdemes volt megcsinálnia. Mert még vannak nagyszerű adatközlők, akik nem csak elmesélni tudják a táncudást, hanem táncolni is tudnak. Mundruc fantasztikus adatközlő volt. A verbális közlései is csodálatosak. S itt, az ő szűkebb környezetében tetten lehetett érni és lehámozni, mi az, ami tőle származik, és mi az, ami a hagyományból örökölt. Nyilvánvalóan egy kutatónak életében legfeljebb két ilyen monográfiára telik az idejéből. Ő megtalálta az emberét. A másodikra már nem volt ideje.

– *Bennünket magyar modellnek hív a világ, a kutatás, a néprajztudomány és a revival-mozgalom összekapcsolódása miatt. Mennyire tudják, hogy ennek egyik alapköve éppen Martin György?*

– A '70-es években Neufchâteau-ban, Belgiumban három éven keresztül tartottam nyári akadémiát, ahol nem csak a koreográfiai mesterséget, hanem többek között a kutatás módszereit is elmondtam. Tavaly novemberben részt vettem egy etno-muzikológiai konferencián Toulouse-ban, és legalább négy olyan igazán erős, fantasztikus francia együttest láttam, mint a mi legjobb amatőr együtteseink. Ezelőtt vagy 8-10 évvel még nem lehetett látni. Provanszált, baszkot, franciát. Olyanokat, hogy ide is nyugodtan eljöhethének egy Antológiára, nem vallának szégyent. Mikor dicsérték ott a résztvevők, hogy milyen jó volt ez, pl. a baszk este, akkor mindenki elmondta, hogy ők a magyar iskolát követik. Úgyhogy tudják, hogy létezik. Lehet, hogy esetleg név szerint nem tudják, hogy Martin, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc stb., de azt, hogy ez a „magyar iskola”, és hogy itt van ennek a központja, azt tudják. Csak azt kell megnézni, hogy hány ösztöndíjas jött ide Belgiumból, Franciaországból, az USA-ból, Japánból.

Akik komolyan foglalkoznak ezzel, azok tudják, hiszen ez az ő módszertana. Ebben benne van Pesováréknak és mások munkája is. Ő volt mondjuk a szellemi vezére ennek a dolognak, amit ma magyar iskolának hívnak. Nem véletlenül folyik mindenütt ennek alapján a kutatás, ennek a figyelembevételével legalábbis, a rendszerezés, meg a komparatív munka. Akik ezzel komolyan foglalkoznak, azok pontosan tudják, hogy ez a „magyar iskola”, és hogy ki Martin György, hiszen ismerik. Azért jó lenne a könyveit lefordítani németre, angolra és franciára.

Az élet olykor kegyetlen tud lenni. Korán halt meg, de Martin György életműve valahogy mégis teljesnek mondható, ugyanúgy, mint Petőfié vagy József Attiláé.

Vasvári Annamária

A călușárok földjén

2003. május végétől két hetet töltöttünk barátainkkal Olténiában, Romániában. Az ott élő termékenységarázsló rítusról, a Călușról szól ez a rövid történet.

A căluș rítusa a mai Romániában, Olténia és Munténia falvaiban Pünkösöd ünnepén járt szokás.

A Căluș megemlézése, illetve a rítust táncoló táncosokról – a călușarik-ról – szóló legkorábbi feljegyzéseink egyike Dimitrie Cantemir moldvai fejedelemtől származik a XVIII. századból.

„Az ünnepélyes alkalmakkor eljárt táncokon kívül van egy babonásabb jellegű, melyet 7-9-11 táncosból kell összeállítani. Ezeket *călușeni*-nek nevezik, és évente egyszer gyűlnek össze női ruhába öltözve. Fejükre koszorút helyeznek, amelyet az öröm leveleiből fonnak, virágokkal díszítenek, hangjukat nőiesre változtatják, és hogy ne ismerhessék meg őket, arcukat letakarják fehér vászonnal. Mindnyájan meztelen kardot hordoznak kezükben, mellyel tüstént keresztülszúrják azt a parasztot, aki lemerészelné tépni arcuk leplét.

Ezt a kiváltságot egy régi szokás biztosította, úgyhogy emiatt a törvény előtt sem vádolhatták őket emberöléssel. A csapat vezetőjét *staritá*-nak mondják, a másodvezetőt *primicer*-nek: ennek a tisztje megtudni, hogy miféle táncal akarja a *starita* folytatni, s titokban közli ezt táncosaival, nehogy a nép, mielőtt láthatná, már meghallja a tánc nevét. Tudniillik több száz különböző dallamuk, s ezekre járt táncuk van; közülük jó néhány annyira mesteri, hogy úgy tűnik, mintha a táncosok alig érintenék a földet, hanem a levegőben szállnának.

Ily módon állandó fáradságban töltik a tíz napot, amely Jézus Krisztus mennybe-menetele és pünkösöd napja közé esik. Az összes városokat és falvakat táncolva, nyargalva járkálják be. Ez idő alatt nem alusznak, csak a templom fedele alatt, mert azt hiszik, hogy ha máshol feküdnének le, a légi boszorkányok, akiket *frumoasák*-nak hívnak, azonnal megkínoznák őket. Továbbá, ha a călușenek csapata egy másikkal találkozik útjában, akkor harcolni kell egymással, és a legyőzött utat kell, hogy engedjen a győzőnek, s miután békét kötnek, kilenc éven át alá kell vetnie magát a másik csapatnak. Ha valakit az ilyen csatában megölnek, senkit sem ítélnék el, sem nem keresi a bíró, hogy ki volt a tettes. Akit egyszer felvettek egy ilyen csoportba, köteles kilenc évig abban részt venni, ha pedig ezt elmulasztaná, azt mondják, hogy a gonosz lélek elragadja és a *frumoasák* meggyötrik. A babonás népek ezeknek a călușeneknek olyan erőt tulajdo-

nít, hogy el tudják űzni az idült betegségeket. A gyógyítás ekként megy végbe: miután a beteget a földre fektetik, megkezdik táncukat, és az ének bizonyos szakaszánál tetőtől talpig rendre megtapossák a földön fekvőt, végezetül fülébe suttognak bizonyos kiagyalt szavakat, és megparancsolják, hogy távozzék. Ha ezt három napon át háromszor megismétlik, a reménység legtöbbször beteljesedik, és a legnehezebb betegségek, amelyek hosszú ideig a legtapasztaltabb orvosok tudásából is gúnyt űztek, ily módon könnyűszerrel kihajthatók. Ilyen nagy ereje van a hitnek még a babonáságban is.”

A rítus azóta már megszelídülve ugyan, de rendkívül sokszínű, megdöbbentő hittelességgel, hittel él a falvakban. Pünkösöd vasárnap az ünnep első napja. Előző nap azonban a căluș táncoló férfiak már összegyülekeznek, és egész délután gyakorolják a másnapi táncot, melynek vezetője a Vătaf, aki a próbát is irányítja. Nem minden faluban van căluș csoport, ám Optasi-Magura faluban – ahová érkeztünk – több csapat is készül az ünnepre. A gyakorlás nagyon fontos, hiszen a rítus eredményessége is múlhat a hibákon vagy a gyenge táncoláson. Nem beszélve arról, hogy ezt a táncot csak az év ezen napjain táncolják. Az ünnep hajnalán kerül sor az úgynevezett Rusalii, Ruszália nevű szokásra. Az asszonyok kora hajnalban, napfelkelte előtt kísétnak a temetőbe. Mindenki visz elhunyt szeretteinek egy-egy kis „ajándékot”, általuk készített kalácsot, édességet, cukorkát. Ezeket egy csuporra helyezve, gyertyákat tűzve a tetejükre a sírokhoz teszik. A gyertyákkal megvilágított hajnali temető csendjét az asszonyok fel-feltörő, majd zokogásba fulladó siratói töltik be.

Eközben a táncosok már a Vătaf házában gyülekeznek. A zászlótartó, a Stegarul – akinek feladata a zászló hordozása – és a Vătaf felkötik a zászlót. A zászló egy hímezett kendő, amelybe diólevelet, ürömfüvet, fokhagymát, bazsalikomot tesznek, és azt egy hosszú rúdra erősítik. A csapat ezután kivonul az eskü színhelyére. Az optasi-i Vătaf szerint az eskü helyének megválasztásánál elsődleges szempont a víz közelsége. Az eskü helyére a falusiak nem követhették a táncosokat. Mostanában ez már megengedett, de ennek ellenére is csak néhány kíváncsi gyerek szegődik melléjük. Az eskü szövegét a Vătaf előre kiáltja, mire a táncosok kórusban felelik rá ugyanazt, botjaikkal

tartva a zászló rúdját, amely Kelet felé néz. Az eskü szövege szerint a Vătaf parancsait mindenki teljesíti, és a táncot elejétől a végéig teljes hittel és odaadással járja. Befejzésül a táncosok a zászlót a magasba lendítik, s egy rövid táncot járnak körülötte, amelynek végén Hap, hap, halaisa, halaisa, s-asa, s-asa kiáltásokkal indulnak vissza a falu felé. A rítus részletei – beleértve a táncokat is – a néhány kilométerrel távolabb lévő falvakban (Stolnici, Icoana, Scornicesti, Colonesti) már más változatokban élnek. A csapat vonulását zenekar kíséri, melyben a legjellemzőbb hangszerek a hegedű, cimbalom, tangóharmonika. A rítus legfontosabb alakjáról azonban még nem tettünk említést. Ez az ún. Mutul szerep, ami szó szerint némát jelent. Egy vagy több Mutul kísérheti a csapatot. Ők azok az álarcos, maszkos alakoskodók, akiknek dramatikus játéka a căluș rítus fő mozzanata. A csoport minden házhoz bemegy, ahol a Mutul előzetes megkérdezésére szívesen látják őket. A rítus egész évben jó egészséget és termékenységet hoz a háziaknak, gondoskodik a bő termésről. Az udvarban a házigazda egy nagyobb sörögre ürömfüvet, fokhagymát tesz. A Stegarul mellé áll a zászlóval és így adják a tánc körének középpontját. A rítus alapelemei a következők:

- Bemutatkozó jellegű tánc (Plimbarea, Miscarea, Vonaturesc nevű táncokból áll.)
- A Mutul dramatikus játéka
- A játékot feloldó hosszabb tánc (Plimbarea, Miscarea, Sirba)
- A Călușt lezáró körtánc, a Hora Mare

A Mutul játékaiknak lényege a nézők megnevettetése. A faluban több Mutul is van, ezért a Vătaf már jó előre igyekszik a legügyesebbeket megfogadni saját csapatának. Gyakran, mint ott létünkör is, kettő-három Mutul is tartozik a csapathoz.

A faluban és a környező településeken a dramatikus játéknak két típusával találkozhatunk.

1. Halál-feltámadás játék

Egy kijelölt táncos a kör közepén a földre hanyatt fekszik, és kalapjával letakarja arcát. A Mutul megérkezvén, nagy hangon a párját keresi a nézők, majd a táncosok között. Odavezetik a földön fekvőhöz, akire ráfekve közöszlést mímél. Mindez természetesen a közönség óriási derűségét váltja ki. Kis idő után azonban rájön, hogy kedvese már nem él, és mindenféle úton-módon megpróbálja feltámasztani, sikertelenül. Ezután hívja az orvost, aki megvizsgálván a földön fekvőt, receptet ír neki. Ha csak egy Mutul van, akkor átöltözéssel egymaga játssza el a szerepeket. Miután az orvos sem tud segíteni, hívják a papot, aki elbúcsúztatja a halottat, vaskos tréfákkal kigúnyolva őt. Majd füstölőt

lóbálva körben jár, miközben bal kezében egy agyagkorsót lóbál, amit az artikulátlan kántálás végén a halott feje mellett a földhöz vág. Erre a halott talpra ugrik, és a tánc folytatódik tovább.

2. Állatvásár

A megérkező Mutult egy kisebb produkció előadására kényszerítik (például éneklés, táncolás), melynek jutalma egy tehén vagy ló. Az állatokat természetesen a táncosok alakítják, nagyokat ugrálva, kapálva, attól függően, hogy ló vagy tehén utánzását beszéltek meg. A játékot nem mindig a Vataf vezeti, néha másra bízta a feladatot. Végigvezetik a táncosok előtt a Mutult, kiválogatva neki a legszebb teheneket vagy lovakat, amik közül választhat. Mindegyiket megpróbálja megfejni, jól megszorogatva a táncosok lába közét, neki azonban egyik sem felel meg. Végül a legutolsóval meglegszik, de amikor megpróbálna megfejni, az a földre tett agyagkorsóját botjával szét-töri, s erre a jelre indul tovább a tánc.

Optas Magura faluban ez a két fő játéktípus jellemző, ám az adott helyzet és a Mutul találékonysága folytán teljesen más jellegű szórakoztató történet is könnyen előfordulhat. A játék végét azonban mindig az agyagkorsó szét-törése jelzi.

A szét-törés pillanatában rögtön megszólal a Vataf vezényszava, és folytatódik a tánc. Ez már egy kicsit hosszabb, mint a játék előtti, s néhány újabb elemmel is kibővül. Miután ennek vége, a táncosok bedobják botjaikat a kör közepére, s a zenészek a Hora Mare dallamokat kezdik játszani. Ez a tánc a Căluș végét jelenti. Ilyenkor mindenki beállhat a háziak közül a körbe, és a táncosokkal együtt járják a Hora Mare-t. A kisebb gyermekeket a táncosok karjára ültetik, vagy a földre teszik. A táncosok áttemelve lábukat háromszor a gyermek felett, megóvják őket a rontástól, a gonosz tündérektől, és egészséget biztosítanak nekik egész évben.

A Hora Mare-val a Căluș az udvarban befejeződött. A táncosokat a háziak megvendégelik, s némi pénzzel is megköszönik a rítust. A csapat így jár házról-házra egész nap, sőt a rá következő héten is. Nagyobb városokban, piactereken, pályaudvarokon, tereken próbálnak pénzt keresni a rítus elvégzésével. Gyakori az utcákon haladó Căluș, amikor az autósokat is megállásra kényszerítik. Többen nem örülnek ennek, ám ha duzzogva is, azért végignézik az autójuk körüli táncot.

Barátaimmal délután a környező falvakban jártunk, így a căluș lezárásánál nem le-

hettünk jelen. Előző gyűjtő utunk és az elmondottak alapján a legutolsó háznál megismételt eskü ceremóniája jelenti a rítus végét. Régebben a zászlót eltemették, rúdját elégették, a benne lévő fokhagymát pedig szétosztották egymás között.

Az udvarokon mindig nagy érdeklődéssel várt mozzanat még a legjobb táncosok által egyedül előadott szólók, melyek a legnehezebb és gyakran a családon belül örökölt lépések megmutatását teszik lehetővé. Ezeket titokban tartják, nem szívesen tanít-

ják meg akárkinek. Harmadik látogatásom a călușárok földjén egy olyan személyes élménnyel telt gazdagabbá, amelyet talán kevesen élhettek át eddig. Több éves barátságunk az ottaniakkal és a tánc általuk elfogadható elsajátításának köszönhetően az ünnep előtti nap a Vataf felajánlotta, hogy tagja lehetek a csapatnak és végigtáncolhatom velük a rítust. A rítus élménye olyan erős volt, hogy csak napokkal később tudatosult bennem. A férfiak kiabálása, a körtánc sodrása, a helyiek biztató vállveregetése, az a semmihez sem hasonlítható mámor, úgy érzem, egész életemen át kísérni fog. A tánc a régi filmfelvételekhez képest egyszerűsödött és lazult ugyan, de még így is borzasztóan fárasztó. Kora délutánig nyolc udvarban jártunk, de addigra egyáltalán nem bántam, hogy a megbeszéltek szerint ott hagytuk a csapatot és a környező falvakba indultunk. Az esküt ezért nem is tehettem

le. Elhatároztam, jövőre csak velük maradok. Az elkövetkező napok lelkes căluș-csapat „vadászattal” teltek a környező városokban (Pitesti, Slatina, Craiova). A szerencse elpártolt tőlünk, mert annak ellenére, hogy mindenhol bizonygatták ottlétüket, egy fia călușárt sem találtunk.

Az ünnepet követő hétvége azonban bőségesen kárpótolt mindenért. Slatina városa adott otthont a gyermek căluș fesztiválnak, melyen az apró lurkók néha boszorkányos ügyességgel jártak a călușt. A felnőtt csoportokat Caracal városa látta vendégül.

Az élmény leírhatatlan. Minden utcából zene és a călușárok jellegzetes kiáltása hallatszik, a fel s alá rohangászó Mutulok az üzleteket és a szórakozóhelyeket sem kímélik vasikos tréfaiktól, obszcén játékaiktól. A Mutulok legtöbbször a derekára vörösre festett, faragott falosz volt erősítve, tetézve a lehetőségeket. Az Olténiából és Munténiából idesereglett căluș csapatokat hatalmas nézőtér és színpad fogadta. A tét nem kevés: zsűri dönti el, ki a legjobb Vataf, Mutul, căluș csapat. Az egymást követő produkciók során szemmel látható a különbség mutatkozott a falusi hagyományörző és a városi tánc csoportok között. Néhányan a faluban is járt călușt mutatták meg, míg mások az elkápráztatás és a közönség megnyerése érdekében felrúgták a régi szabályokat és törvényszerűségeket. A zsűri ebből a szempontból sajnálatos módon nem tett különbséget az indulók között. A versenyt Cezieni falu csapata nyerte. Színpadra készült összeállításuk virtuózan eltáncolt és kétség kívül hatásos volt, bár kevésbé autentikus. Házigazdáinkkal hosszasan tárgyaltuk az eseményeket. Florica Turuianu, Olténia egyik leghíresebb Vataf-ja, táncanítóm, házigazdánk már rég nem indul ezeken a versenyeken. Csalódott volt most is. „Talán majd jövőre” – tette hozzá mosolyogva.

Másnap reggel kéthetes gyűjtő utunk végére értünk, indulhattunk haza. A gyűjtés résztvevői Berhidi Júlia és Lakatos András (Cerbul de Aur Táncgyűttes), Nagy István (Kincső Táncgyűttes), Máté Lajos (fotográfus) voltak. Ha ezen sorok után bárkinek kedve támadna egy pár napot eltölteni a călușárok földjén, nyugodtan számíthat az emberek vendégszeretetére, kedvességére és arra, hogy nem mindennapi élményekkel térhet haza.

Köszönöm mindenkinek az úthoz nyújtott segítségét.

Ónodi Béla

Ég és föld kapuja egybenyitva

A sóvirág színű, vizenyős tekintetű harangozó karácsony első napján magára vette a Krauszné úri szabó keze által varrott posztókabátot és „priccses nadrágot”, s az új feljelésű csizmáját juhaggyúval dörzsölte be, hogy vízálló legyen, no meg kicsit puhuljon is, hátha elmegy a kedve az állandó csikorogástól. Ha széllebélelt is ez a világ, a harangozóhoz akkor sem illik a beszédes csizma, asszonyoknak való az, akik még a ki-dőlt pajta oldalának is csicseregnek.

Zavarta, ha a csizma folyvást visszamon-dikál a talpa alatt kopogó templomkönek vagy a recsegő, fagyos hónak.

Harangozónk úgy nézett a téli világra, akár a szőrös csipkebogyók a ropogós cseresznye-szemekre. Sohasem békülnek ki egymással, pedig össze sem vesztek.

Ilyen gondolatok rajzottak fejében a harangozások között, amikor a paplak és a templomkert porka hóval borított ösvényeit sepregette. A kacskaringós ösvények azonban szorgoskodása ellenére sem akartak fehérről feketére vetkőzni, a kopott nyírágseprű csak annyit apasztott az ég fehér örleményéből, mint Kolozsvári tanító úr halász-hálója kiemeléskor, a széki Csukás-tó helyes vizéből.

Ha megállt egyet szusszanni, azonnal előkotorta fekete lájbijának mély zsebében lapuló, hamisan járó óráját, és tekintetét jár-tatni kezdte, de nem a megfakult számla-pon, hanem a Cinterem felé kaptató úton, hátha belebotlik egy órás emberfiába az idő pontosítása végett. A rongyszőnyeget poroló kispapnétól is megtudakolhatná az idő állását, de az a jó múltkorában is úgy fe-

lett, hogy: mindegy az magának, a vonatot nem kési le, mert az nincs, és nem is lesz. Itt csak tehenek meg ökrök vannak, azoknak meg nem kell pontos időre járomba rakni a nyakukat!

A kihagyott nyelvű kispapné arra még ál-mában sem gondolt, hogy a harangozó, Isten és ember előtt minden időben kötelességének tartotta, hogy a harang bírót, papot, gazdagot és szegényt pontosan keltsen, templomba hívjon, vagy éppen csendes nyugovóra térítsen, hiszen azok mind egy szál-ig ezt várják tőle, mert a harangozásért járó egy véka fejtetlen kukoricát az idén is bő tíz csövel megpótolták, a gyenge termés ellenére is. A családonkénti plusz tíz cső kukoricától a tavalyi malacka már tömött, fényes szőrű süldőként hengeredhetett az őszi bonchidai vásárba, aminek árából új malac került a lyukas csepűzsákba, és jutott az úri szabó varrógépfőkjébe is.

Harangozni ugyan foltozott ruhában, táto-gó csizmában is lehet, a harangkötél bizo-nyára ezt nem venné sértésnek, de vasárna-ponként a beharangozás után fel kell menni a legénykarzatra, oda kell állni a jól öltö-zött kántor mellé, orgonát fújtatni.

Ezt csak azért mondtam el, nehogy valaki azt képzelje – még a nyelvű kispapné sem –, hogy az új ruha az ember gondtalan életéről és kikezdehetetlen nyugalmáról tesz tanúbi-zonyságot. Minden háznak van keresztje, csak nincs kitéve! Harangozónk homlokára sem volt nyálazott hegyű tintaceruzával rá-írva, hogy tőle már réges-régen elköltözött a nyugalom, pedig ez a merő igazság. Már rég az ideje, hogy éjszakákon át nem tud

pihenni, folyton a harangkötelekkel viasko-dik, s azt álmodja, hogy a harangokat előző este sem tudta megszólaltatni, a kötelek se-hogyan sem akartak engedelmessé válni, kezei mintha kifeszített acélsodronyokba kapaszkodtak volna. Pedig tökéletesen emlékezett arra, hogy pontban este hét előtt öt perccel – ha Árkos bakter Pobeda óráját hitelesnek tartjuk – kinyitotta a templom csipkesze-gi hajója felől nyíló toronyfeljáró vaspán-tos ajtaját, és saját két kezével megragadta az öreg harangok oda lelógó kenderkötélét, majd azok erőteljes lógatásába kezdett. Ak-kor úgy érezte, hogy a harangok szaggatott kondulása teljesen körülkerítette a bóbisko-lásba kezdett nappalt, és nem engedte bele-folyni a sűrű, iszamós sötétségbe.

Ennek igazát az öreg Árnyasi György, fel-szegi csösz is tanúsítaná, akár Isten színe előtt is, pedig azt mindenki tudja, hogy ő sohasem volt templomos ember, de ha ott kell kimondani az igazságot, akkor ott mondja ki.

Márpedig a harangot mindennap hallot-tuk, egész esztendőben! Ma is, az óesztendő utolsó estéjén is zúgtak, még élesebben mint máskor, az Újhegy makacs oldalába is bele-martak, amikor az útjukat állta.

Ezen az estén a csösz sem készült lefeküdni, mindenki kicsit magába, majd a tükörbe nézett, hogy lássa, kormos-e az orcája, s ha igen, akkor ne a méltósággal érkező újesztendő küszöbe előtt csörtetők közé vágya-kozzon, hanem megtisztulni igyekezzon, s bátran résre nyitott ajtóval várhassa ottho-nába az új vendéget.

Árnyasi György a falu határában, az Új-hegy szőlői alatt lakik szalmatető házá-ban, örökké hallgatag asszonyával. Ennyi maradt rá apjától, meg a csöszség tudomá-nya, amit jól kamatoztatott. Galiciából lőtt lábbal került haza, gazdái mégis őt választották vissza a dús mezők élére. Számára csöszkunyhót sem kellett fenntartani, hiszen a zsebkendőnyi földjén ott állt szerény haj-léka is, aminek vakoskodó szobájában alig kapott helyet felesége ruhásládája. Már egy-bekelésük másnapján érezte ez a láda, hogy ott nem lesz jó helye. A szűk hét esztendőt azért baj nélkül átvészelte, gazdánéja nem sokat kajtatott benne, a mezőn hiába vette volna magára az anyjától örökölt szép szí-várványos ujjasokat, bársony-szinóros rékli-ket, a gyönyörű gyapjúsüttes zöld szoknyá-kat, senki nem látta volna. Leginkább csak szellőztette, forgatta őket, ritkán, ha az ura

SZÉKI FALURÉSZLETEK
WAGNER PÉTER ÉPÍTÉSZ LINÓMETSZETEI

nem volt otthon, a repedezett kis tükör előtt magához próbálta mindegyiket, és ilyenkor mosolygott is. Ha megelégte a lopva játszadózást, gondosan összehajtogatott minden darabot, és visszahelyezte őket a tulipános ládába, s ha szerét tehetta, pár szál illatos erdei gyöngyvirágot és egy csokornyiboldogasszonylevélkét rakott közéjük.

A fogságban illatozó kedves ruhadarabokkal – mikorra már elfogadták volna a rájuk szabott sorsot – egyszer csak felfordult a világ. 1944 nyarán a Gyalog-kapus tetőn német katonák bukkantak fel, egyenesen a csősz háza felé tartva a menetirányt. Több kilométeres mezőségi útjuk során ez volt az első lakott ház, amit megostromolhattak. A tornác előtt le-felfutkorászó felszemű kiskutyája vicorgásával nem sokáig tanúsíthatott ellenállást a haramiákkal szemben, mert agyonlőtték, majd német szitkokat köpködve berontottak a házba. A csőzsné a rémültségtől reszketve, gyorsan az asztalra tett egy fél kenyeret, egy tenyérnyi füstölt szalonnát néhány hagymával, és utoljára a vakablak ajtaját nyitotta ki, hogy onnan kivehesse azt a liter szilvapálinkát, amivel sebesült férjét várta haza Galíciából. A durva, kesernyés szagot árasztó katonák mindent a ház földjére söpörtek, és elkezdtek kutakod-

ni. Az egyikőjük az ágytakarót tépte le, a másik a rongyszőnyegét húzta maga után, a harmadik, akinek több csillag volt a gallérján, a ruhásláda tetejét nyitotta fel, és nagy sebességgel dobálta ki a tornác fájára a szép ruhákat, csak a száraz virágok maradtak a láda alján. Aztán nagyot köpve a sárgaporondos ház földjére, mindannyian kivonultak, és kinek-kinek ami a keze ügyébe került – rékli, fersing, szoknya, pendely, rojtoskendő, hímzett keszkenő –, azzal kezdte csutakolni a sörénytől a patájáig habzó csatakos lovát...

Az év utolsó estéjén Árnysai György, a csősz, a fűtő mellé állított, egyenesre fűrészelt tölgyfabutykon a megszokottnál komótosabban vagdalta, morzsolta a tornác erezéséből behozott fináncleveleket. Miután a friss dohánymorzsalékból ujjjaival az utolsó finánclebot is nyakoncsípte és útjára bocsátotta, a rozsdásodó vasúti serkentőóra-ra vetette tekintetét, ami fáradt ketyegésével azt jelezte, hogy a harangozó rövidesen megkondítja az óvet búcsúztató harangokat.

Az órát kémlelő tekintete úgy tért vissza, hogy előbb a kitémasztott fedelű ládafiába néző asszonyának bánatos arcát is életkedvűre igazította, aki ezután lányos szemérmességgel, az ura tekintetét hazakísérve el-

indult a karján átvett egyetlen ünneplő fersingjével a szoba legsötétebb szegletébe, hogy ott magára köthesse – ne érje foltosan az új esztendő.

A csősz eközben leakasztotta a mestergerenda szögén lógó rézkürtöt, amit még a háborúból hozott haza, kabátja szélével egyet törölt rajta, hiszen az őszi kukoricaörzés óta nem járt a kezében. Pontosan éjjelkor kilépett a házat körülölelő havas éjszakába, és a harangok megszólalásával egy időben a száájához emelte, majd hosszan-hosszan riogott, hogy ég és föld kapuját egybenyissa vele. A rézkürt riogása utat vágott a falu utolsó házai elé sereglett kántálók újévi köszöntőjének is. A dallamfoszlányok az Újhegyig jól megerősödtek, hogy a csősz is belekapaszkodhasson, akár csak bütykös ujjai az újévi aranyvízzel merített veder fülébe.

„Eltelt már egy ősztendő,
Melyben bánkódtunk.
Bánatunkban siralomra
Sokszor jutottunk.

Jutott hozzánk egy új idő,
Melyben vigadjunk,
Vígágunkban az Istennek
Hálákat adjunk.”

Soós János

Page 3 Busójárás

The masquerade at carnival time in Mohács and how it has changed. According to tradition this custom held in the southern Hungarian town of Mohács began with children's carnival, held on Thursday before the Sunday six weeks before Easter Sunday. The children went from house to house dressed up as various characters. On Sunday the adults went out in carved wooden masks, a sheepskin mask covering their entire head, sheepskin clothing, 'sokac' trousers, boots, great cow bells hung from sheepskin belt. Nowadays this custom is well-known throughout Hungary and even abroad as a result of television and radio coverage. This fame has given rise to many changes in the tradition. Avar Anna probes the old ways and the changes.

Page 8 Muzsikás Ensemble: December 2003 – Releases a new recording / performs at the Academy of Music in Budapest. Their new CD: Muzsikás and Márta Sebestyén Live at Liszt Academy. Guest: Pro Musica Girls Choir Joining the Muzsikás and Sebestyén Márta for the concert in early December were cymbalom player Oláh Dezső from southern Slovakia, Petrás Mária singer from Hungarian Moldavia, Muszka Bene György and Muszka Bene Ilonka dancers from Méra in the Kalotaszeg region of Transylvania. Report by Abkarovits Endre

Page 12 Rece Fice celebrates 10 + birthday Founded in 1992, this band plays Southern Slav music. In honour of this anniversary they had a show at the „FMH” in Budapest on November 28. This band is involved in, and wholeheartedly enjoys playing traditional music in South Slav communities in Hungary, as well as seeking out events where other South Slav musicians play. Report by founding band member Vitányi Iván (Jr.)

Page 16 Magyarpolány opens folk arts retreat The village of Magyarpolány is in Veszprém County in Western Hungary. The folk arts retreat house is supported by Veszprém County Institute of Public Education and the Magyarpolány local government. (Further info: see contact info. in article in Hungarian.) Report by Sipos Tekla

Page 18 A critical review by Dreisziger Kálmán (of Montreal, Canada) on two choreographies: Román Sándor's „Ezeregy év” dance theatre production („...this work uses the Hungarian folk dance language for the service of commercial goals bordering on kitsch...”) and Mihályi Gábor's „Veszett világ” („...the choreography makes first rate folk dancers into third rate modern dancers...”) performed by the Hungarian State Folk Ensemble.

Page 20 Response to Bolya Mátýás' critical review of Zurgó Ensemble's 10th anniversary event (Dec. 2003 FolkMAGazin). Demeter László of the Zurgó Ensemble and Fanfare Complexa, clearly insulted by previous article, offers defense.

Page 27 Lányi Ágoston

In 1964 Lányi began teaching in German national folk dance ensembles in Hungary. He continued teaching, collection, research, choreography and publication on the dances of the Hungarian Germans until his death: thus providing a great deal of inspiration, support and material for these dance groups. Article by Dr. Mrs. Kiss Gábor Eötvös Ella – of the Hungarian German Democratic Association.

Page 27 Lányi Ágoston 1923-1986 Remembering Lányi's work throughout the 4 decades of his career as traditional dance notator, researcher, choreographer, author of many publications that have become handbooks in the field. His research concentrated on: circle dances, circle verbunk, Hungarian German dances, Finnish folk dances, collection work in Hungary: Bag, Alap, Sárköz, South Transdanubia, Mátyusföld, Fejér County, Vas County, Nyírség. Pesovár Ernő. First published in Tánccszók. 1986. December.

Page 28 In memory of Lányi Ágoston In the folk dance notation archive at the Institute of Musicology in Budapest, there are 1300 notations of authentic folk dances that were notated by Lányi Ágoston. This tribute to Lányi's work was written by dance notator Fügedi János, once a student of Lányi's. Fügedi is one who knows Lányi's notation work from the inside. „...he developed a characteristic style, once familiar with his movement assessments, one can tell immediately from the partitura, that the notator was none other than Lányi.” (Speech heard on April 27, 1996 at the Hungarian Academy of Sciences, Institute of Musicology)

Page 32 Szászcsávás Band Interview with Jámbor István 'Dumnezeu' primás, and Szánthó Zoltán, band manager. Pávai István made the first recording of this band in 1987, Szánthó was with him. Since then Szánthó has made 4 more recordings and the band has been performing abroad regularly (since Szászcsávás is in Romania, that means Hungary and beyond). There is also information on the members of the band and the character of their Transylvanian village in this article by Abkarovits Endre

Page 37 Memories of Martin Interview with Novák Ferenc (Choreographer, longtime director of Honvéd Ensemble) Novák gives us an idea of the alive, intellectual atmosphere there was in the fifties amongst that circle of people that became key figures in Hungarian folk dance research, choreography and education. Novák describes Martin as one of the leading personalities in this group. Also commenting; „He was a wonderful, charismatic dancer, a delight to watch when he got up to dance.” Martin became the intellectual leader of the group of dance researchers/dance ethnographers that is

referred to abroad as the Hungarian school. Report by Vasvári Annamária

Page 42 Călus

Călus is a dance ritual performed only by men, only during Pentecost in villages in the Oltenia and Munténia regions of Romania. Onodi Béla reports on a two week collection trip he and some friends went on to Oltenia at end of May/beg of June, 2003 to research and witness this dance tradition and go to a călus dance festival there, while also providing short summary of the elements and some history on this custom.

Page 44 Soós János: Szék

Winter stories about the church bell ringer and the field-guard (ranger) in Szék bringing in the New Year. Details about these two individuals and their personal lives both of whom served important functions in the life of this rural Transylvanian community in all of its beauty and hardship. New Year's greeting translated: *Another year has passed / In which we had so much sadness / Our sadness brought us / many times to tears // A new time has come / Making us joyful / In our joy we give thanks / To God.*

Sue Foy

folkMAGazin

2004/1., XI. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncházt Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett, Tóth Andrea

Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncházt Alapítvány

B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

„Szenteltessék meg a Te neved..”

A hegyek ura: a gyimesi csángó

Endrődi Péter fotóművész kiállítása

2004. február 2-21.

Francia Intézet (Budapest I. ker. Fő utca 17.)

